

A BEFOGADÁS, VALLÁS ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG SZEREPE A SZEKULÁRIS FELNŐTTOKTATÁSBAN

Kézikönyv trénerek számára

REBELAH.EU

A BEFOGADÁS, VALLÁS ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG SZEREPE A SZEKULÁRIS FELNŐTTOKTATÁSBAN

KÉZIKÖNYV TRÉNEREK SZÁMÁRA

**ARJEN BAREL · OUMAYMA BOUAMAR · ADRIAN CRESCINI · LUNE CULMANN
THEO DUPONT · ANA FERNÁNDEZ-ABALLÍ · KLÁRA GULYÁS · THARIK HUSSAIN · ANDREW IRVING
KÁPLÁR ÉVA · INGE KOKS · MERITXELL MARTINEZ · DIEGO PRUNERA · SZŰCS DÓRA
MATHILDE VAN DIJK · VÁRHEGYI VERA · TODD WEIR**

2022

Ez a kiadvány a „REBELAH - Vallás, hitrendszerek és laicitás a kulturális örökségben: a társadalmi befogadás elősegítése a felnőttképzésben” című projekt keretében készült el (projektszám: 2020-1-ES01-KA204-082412). Ez a kiadvány kizárólag a szerzők véleményét tükrözi, a Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglalt információk bármilyen felhasználásáért. Ez a kiadvány Creative Commons licenc alatt áll.

REBELAH projekt partnerek:

- La Xixa Teatre (Spain): www.laxixa.org
- Elan Interculturel (France): www.elaninterculturel.com
- Fundació Ibn Battuta (Spain): www.fundacioibnbattuta.org
- Képes Alapítvány (Hungary): www.kepesalapitvany.hu
- Storytelling Centre (The Netherlands): www.storytelling-centre.nl
- University of Groningen (The Netherlands): www.rug.nl

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

TARTALOM

Bevezetés	7
Van örökségünk, tehát vagyunk.	
Bevezetés az örökség oktatásába egy sokszínű Európában	11
Módszerek és pedagógiai megközelítés	25
Hogyan használjuk ezt a kézikönyvet?	32
Részek	
1. rész: Az örökség felépítése	34
A személyes történetek fontossága	42
Befogadó kontra kirekesztő örökség	50
Bevándorlás és örökség	58
2. rész: Örökségközösségek	63
Muszlim örökség	65
Roma közösségek	72
3. rész: Örökség és kulturális dinamika	79
Örökségek és sztereotípiák	81
Asszimiláció és kulturális örökség	88
Kulturális appropriáció és örökség	97
Örökség és interkulturalitás	107

4. rész: Az örökség mint a befogadás eszköze	114
Vallási kisebbségi hangok	116
Az örökség mint az önismeret eszköze	123
Közösségi művészet és az örökség demokratizálódása	129
Vallás a felnőttoktatásban: tárgyalás és konfliktuskezelés	137
Irodalomjegyzék	145
Résztevő szervezetek	151
Associació La Xixa Teatre (Spanyolország)	152
Képes Alapítvány (Magyarország)	153
Storytelling Centre (Hollandia)	154
Élan Interculturel (Franciaország)	154
Groningeni Egyetem (Hollandia)	155
Ibn Battuta Alapítvány (Spanyolország)	155
Impresszum	156

BEVEZETÉS

BEVEZETÉS

Európa kulturális és vallási tájképe sokszínű, ahogyan a múltban is az volt, ennek bizonyítéka Európa kulturális öröksége. **Európa plurális kulturális múltjának a felfedezése olyan értékes eszközt nyújt a felnőtt oktatók számára, amely hozzájárulhat egy sokkal befogadóbb tanulási környezet megteremtéséhez.** A növekvő szélsőségesesség légkörében nagyon fontos, hogy tudatában legyünk Európa plurális múltjának, és ebben mi, felnőtt oktatók is meghatározó szerepet tölthetünk be. A 2005-ös „Európa Tanács keretegyezménye a kulturális örökség társadalmi értékéről” (FARO-egyezmény) kinyilvánítja: „fejlesztünk kell a kulturális örökséggel kapcsolatos ismereteinket, hiszen így elősegíthetjük a békés egymás mellettélést, építeni tudjuk a bizalmat és a kölcsönös megértést, lehetőséget teremtünk a konfliktusok feloldásához vagy akár a megelőzésükhöz. Éppen ezért ezt a megközelítést integrálni kell az egész életen át tartó oktatás és képzés minden aspektusába”.

A diszkriminatív hozzáállás és a kulturális sokk a felnőttoktatásban negatívan hat a tanulási környezetre, és nem csak a diszkriminációt elszenvedő személyre, hanem az egész csoportra. A felnőtt oktatók eszköztelennek érezhetik magukat ezekben a helyzetekben (amelyek sokszor igen kényesek), és akár úgy is dönthetnek, hogy inkább nem túllépnek a dolgon, és nem teszik szóvá. Az is gyakorta előfordul, hogy maguk a felnőtt oktatók érzik magukat kényelmetlenül a kisebbséghez tartozó résztvevőkkel, vagy éppen a kisebbséghez tartozó oktató tapasztal meg diszkriminatív attitűdöt a résztvevők oldaláról. Bárhogy is legyen, az oktatók felelőssége, hogy megtalálják azokat az erőforrásokat, megoldásokat, amelyekkel biztosítani tudják a befogadó és biztonságos tanulási környezetet és a tanulás lehetőségét minden tanuló számára.

Ezen kihívásokra válaszul valósítottuk meg a: **„REBELAH - Vallás, hitrendszerek és laicitás a kulturális örökségben: a társadalmi befogadás elősegítése a felnőttképzésben”** elnevezésű projektet, amely egy kétéves Erasmus+ stratégiai partnerség 4 ország 6 szervezetének a részvételével: Storytelling Centre (NL), a Groningeni Egyetem (NL), az Elan Interculturel (FR), Képes Alapítvány (HU), Ibn Battuta Alapítvány (SP) és a La Xixa Teatre (SP). A projekt eredményeképpen és 8 „pilot” tréning tapasztalataira építve (ahol mind felnőtt tanulókkal, mind pedig felnőtt oktatókkal dolgoztunk) alkottuk meg ezt az oktatói kézikönyvet, amely szorosan kapcsolódik két további anyagunkhoz is:

REBELAH Információs adatlapok:

24 - Spanyolországból, Hollandiából, Franciaországból és Magyarországról származó - örökségelem áttekintése, melyeket a következő struktúra mentén mutatunk be: a) kollektív kisajátítás; b) a történelem kritikus megértése; c) az örökséggel kapcsolatos szakértői szerepek megkérdőjelezése; d) az európai kultúra megértése a globális kölcsönhatások kontextusában.

A REBELAH gyakorlat gyűjtemény:

17 jégtörő, csapatépítő, interkulturális készségfejlesztő gyakorlat felnőttoktatók számára. A gyakorlatokon kívül e kiadványban megtalálhatók még olyan bevezető szövegek, melyek segítenek kontextusba helyezni a feladatokat, és négy esettanulmány, mely összefoglalja e gyakorlatokkal végzett kísérleti tréningek tapasztalatait. A tesztelésre Spanyolországban, Franciaországban, Hollandiában és Magyarországon került sor.

A kézikönyv a következőket tűzte ki célul:

- A társadalmi befogadás ösztönzése, a sokszínűségben rejlő értékek megértése és elfogadása.
- Az európai kulturális örökség társadalmi és oktatási értékeinek népszerűsítése, és az ebben rejlő, az oktatást segítő lehetőségek feltárása.
- A felnőttképzésben oktatók kompetenciáinak fejlesztése annak érdekében, hogy csoportjaikban segíteni tudják a befogadó környezet megteremtését (különösen akkor, ha multikulturális csoportokkal dolgoznak).

A partnerek befogadó tanulási környezet kialakítására bizonyítottan alkalmas módszereket hoznak be a saját szakterületükről: Kritikus incidens módszer, fórum színház, folyamatmunka, történetmesélés. Ezek a módszerek segítenek elsajátítani a konfliktusok, a diszkrimináló magatartás és a kultúrsokk teljes körű kezeléséhez szükséges oktatói és tanulói készségeket. Ezeket a kidolgozott módszereket ültetjük át a kritikus örökségtanulmányok területére, ami innovatív megközelítést jelent a befogadó felnőtt tanulási környezet létrehozásának.

Konkrétabban, ez a kézikönyv felkészíti az oktatókat arra, hogy a kulturális örökséget a tanítási gyakorlatuk részeként használják fel, az alábbiak révén:

- Megismerteti a képzőket az örökséggel a releváns témák elméleti bevezetésén keresztül.
- Lehetővé teszi a képzők számára, hogy megértsék saját örökségüket és azt, hogy az hogyan van jelen a tanítási gyakorlatukban egy sor praktikus feladat segítségével, amelyek önreflexiós kérdéseket és tanítási tippet tartalmaznak.

**VAN ÖRÖKSÉGÜNK,
TEHÁT VAGYUNK.**

**BEVEZETÉS AZ ÖRÖKSÉG
OKTATÁSÁBA EGY SOKSZÍNŰ
EURÓPÁBAN**

VAN ÖRÖKSÉGÜNK, TEHÁT VAGYUNK. BEVEZETÉS AZ ÖRÖKSÉG OKTATÁSÁBA EGY SOKSZÍNŰ EURÓPÁBAN

Szerzők: Mathilde van Dijk, Andrew Irving, és Todd Weir

A fejezet címe a francia filozófus, Descartes híres mondását idézi: „Gondolkodom, tehát vagyok”. Ez remekül megragadja, hogy a közösségek számára nem csak fontos, de elengedhetetlen, hogy legyen örökségük, hiszen így tudnak utat törni maguknak kortárs világunkban. A közös múlt, jobban mondva a közös narratíva a múltról az egyéneket a közösség tagjaként határozza meg: frízként, katalánként, romaként. Bár most etnikai példákat vonultattunk fel, ugyanez vonatkozik egyéb csoportok tagjaira is, például bizonyos vallások híveire, szexuális kisebbséghez tartozókra és így tovább. A közös örökség elhelyezi a közösség tagjait a történelemben, ezáltal helyet kapnak a múlt terjedelmes narratívájában, és iránymutatásban részesülnek a jövőre nézve, pedig korábban talán még a puszta létezésüket sem ismerték el. Példaként említhetjük az örökségi utak, például a muszlim és zsidó utak létrehozását, amelyek kiemelik e kisebbségek tartós jelenlétét a feltehetően keresztény területen.

A következőkben bevezetjük az örökség fogalmát, hogy hogyan alakult az elmúlt évtizedekben és a történelem során. Az örökség és a vallás folyton alakuló meghatározását a közelmúltbeli európai történésekkel összefüggésben tárgyaljuk. Azzal összefüggésben, hogy hogyan változik a valláshoz való viszonyulás a szekularizáció és Európa növekvő etnikai és vallási sokszínűsége következtében. Ezen túlmenően az örökséggel kapcsolatos változó szakpolitikákra és gyakorlatokra is kitérünk. Fontos kiemelni a nemzetközi szervezetek befolyását, különösen az UNESCO és az Európai Közösség által kötött megállapodásokat. A 2005-ös Farói Egyezmény erőteljesen befolyásolta az örökséggel kapcsolatos elképzeléseket és gyakorlatokat Európa-szerte. A legfontosabb fejlemény talán az, hogy emberi jogként ismerték el az örökséghez való hozzáférést és annak megélését. Mindezek hatására szemléletváltás történt azzal kapcsolatban, hogy mit tekintünk örökségnek, hogy kinek van öröksége és hogy mi a kulturális örökség szakértőinek a szerepe.

Mi az az örökség?

Az örökség mindenekelőtt egy narratíva: a közösség ideológiailag magának vall egy történelmi helyszínt, eseményt, gyakorlatot, fogalmat, személyt, tárgyat, amely egyben magába sűríti a közösség identitását, és magyarázatot ad a közösség jelenlegi állapotára.¹ Az örökséget megéljük: ragaszkodunk olyan rituálékhoz, mint például a vallási ünnepek hagyományos mozzanatai, különleges ruhát viselünk a nagy életeseeményeken (például temetésen feketébe öltözünk), és részt veszünk a közösség történelmének meghatározó eseményeiről való megemlékezéseken. Bár sokszor úgy érezzük, ezek állandó dolgok, tévedünk. Az igazság az, hogy a gyakorlatok és narratívák a jelentésalkotás kreatív folyamatán keresztül formálódnak azok által, akik egy helyszínt, eseményt, gyakorlatot, fogalmat, személyt vagy tárgyat örökségüknek vallanak. Ennek bizony van sötét oldala is: ha egy csoport magának vall egy bizonyos örökséget, azzal másokat kizár belőle.² Az örökségnek ennél fogva hatalmas politikai szerepe is van: a narratíva meghatározza, hogy ki tartozhat a közösséghez, és ki nem.

Az örökség szorosan kapcsolódik a francia történész, Pierre Nora által meghatározott *lieu de mémoire* (az emlékezet helye) fogalmához: „Olyan hely, személy vagy fogalom, amely magába sűríti egy csoport identitását.”³ A narratívaként értelmezett örökség azt jelenti, hogy nem állandó az emlékezet helyeinek a jelentősége. Ezenkívül a helyek mást és mást jelenthetnek különböző embereknek, hiszen más-más kiindulási alapból tekintenek rájuk. Nora és társai ezért adták a franciaországi emlékezet helyeiről szóló többkötetes munkájuk harmadik részének a *Les France* címet. A „Franciaország” szó előtti, többes számot kifejező névelő alkalmazásával arra utalnak a szerzők, hogy Franciaország többféleképpen történő értelmezése az, ami az országot valójában Franciaországgá teszi.

A gyarmati „hősöknek” vagy az amerikai polgárháború tábornokainak állított emlékművek körül jelenleg zajló párbeszéd a változó narratívák remek példája. Hollandiában erre Jan Pieterszoon Coen (1597–1627) szobra a legismertebb példa. A szobor Hoorn városában található, amely egykor a VOC, azaz a Holland Kelet-indiai Társaság központja, Coen pedig a mai Indonézia területén található gyarmatok egykori kormányzója volt. Hírneve elsősorban az Aceh tartománybeli felkelők elleni, rettentő kegyetlenséggel lefolytatott hadjáratából fakad, amelyet utólag népirtásként azonosítottak.⁴ Egészen a közelmúltig Coen és a VOC a 17. századi holland aranykor jelképeként éltek a köztudatban. Azt szimbolizálták, ahogy a hollandok legszívesebben tekintenek magukra: vállalkozó szellemű, kalandvágyó, jóindulatú globális erőként, amellyel számolni kell, és amely eljuttatja a civilizációt a világ végére is. Az elmúlt évtizedekben ennek a narratívának a sötét oldala került előtérbe: a gyarmatosítás, az elnyomás, a rabszolgaság és szegénység Európa népességének nagy részében és a gyarmatokon. A Coen-szobor eltávolítását a posztkolonializmus aktivistái egyre erősebben szorgalmazzák, és legalább ilyen hangosan ellenzik azok, akik ragaszkodnak az aranykori örökség nagyságához és a megmásíthatatlan holland identitáshoz. Hozzáteesszük, kissé meglepő, hogy régóta köztudott kegyetlensége ellenére Coen ilyen sokáig tündökölt hősi szerepben.

2 Willem Frijhoff, „Toeëigening; Van bezitsdrang tot betekenisgeving,” *Trajecta* 6 (1997): 99-118; id. „Toe-eigening als vorm van culturele dynamiek,” *Volkskunde* 104 (2003): 1-17; id., *Dynamisch Erfgoed* (Amsterdam: SUN, 2007).

3 Pierre Nora, ed., *Les lieux de mémoire*, 3 vols. (Paris: Gallimard, 1984-1992), az idézet magyar fordítása az angol kézikönyvben szereplő angol nyelvű fordítás alapján készült.

4 Marjolein van Pagee, *Banda: de genocide van Jan Pieterszoon Coen* (Utrecht: Omniboek 2021).

Az örökség mást és mást jelenthet különböző embereknek. A százéves háborúban (1337–1453), amelyet általában Anglia és Franciaország közötti háborúként szoktak emlegetni, Jeanne d'Arc (1412–1431 körül) hozott fordulópontot. A paraszti sorban született tizenéves lány Orléansnál győzelemre vezette a trónörökös csapatait, a trónörököst pedig Reimsbe vitte, hogy királlyá koronázzák. A burgundok elfogták a lányt, majd kiadták az angoloknak, akik inkvizíciós pert indítottak ellene. Az ítélet máglyahalál volt. Jeanne d'Arc-ra már a saját korában egyszerre tekintettek hősnőként, boszorkányként, szentként és eretnekként. 1803-ban Franciaország nemzeti hősnőjévé kiáltották ki, 1920-ban szentté avatták, a 20. században a szocialisták és a kommunisták munkáshősnője, a Front National szélsőjobboldali párt „idegenek” elleni populista élharcosa lett, nevezték a feminizmus előfutárának, nemrégiben pedig transzneművé avanszálták, bizonyítva ezzel, hogy a nem-cisz identitás nem csak valami épp felkapott hóbort, hanem az emberi faj gazdag sokszínűségének része.⁵

Végül, de nem utolsósorban az örökséggel kapcsolatos narratívák megváltoztathatják a közösségek önképét. A Farói Egyezmény Európát plurális társadalomként határozza meg, ahol sokak hangját meghallgatják, és ahol számos etnikai, vallási és egyéb közösség élheti meg a kulturális örökségét. Ez óriási ugrás a Karoling Európáról alkotott hagyományos elképzeléstől, miszerint Európa alapvetően keresztény kontinens. Az Európai Közösség létrehozói így álmodták meg Európát: kulturálisan és vallásilag egységes terület, amely nagyjából Nagy Károly kora középkori birodalmán alapul.⁶ Ezzel érveltek, amikor az 1990-es években elutasították Törökország tagsági kérelmét, annak ellenére, hogy Törökország az első világháború után világi államként határozta meg magát az alkotmányában. 2002-ben a német történész, Heinrich August Winkler érdekes módon már azzal az indokkal ellenezte Törökország tagságát, hogy Törökország nem olyan plurális, mint Európa, tekintettel a gyenge lábakon álló demokráciájára, valamint a világi és vallási hatóságok középkor óta fennálló különválására.⁷ Időközben a berlini fal lebontása és a Szovjetunió felbomlása után az Európai Közösség messze meghaladja Nagy Károly birodalmának határait, hiszen számos volt kommunista országot is magába foglal, de Törökország tagsága már nincs napirenden.

5 Gabrielle Bychowski, „Léteztek-e transznemű emberek a középkorban?”, see <https://www.publicmedievalist.com/transgender-middle-ages/>; Alicia Spencer-Hall and Blake Gutt ed., *Trans- and Genderqueer Subjects in Medieval Hagiography* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2021); Marina Warner, *Joan of Arc: The Image of Female Heroism* (New York: Knopf 1981).

6 Lennard Pater en Trineke Palm, 'Konrad Adenauers blauwdruk voor een verenigd Europa : De redding van het christelijke Avondland (1949-1963)', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 133 (2021), 255-277.

7 Winkler, Heinrich August, 'Wir erweitern uns zu Tode.' *Die Zeit*, 13 November 2002, URL: https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fpolitik%2Ffeu_und_tuerkei

Kulturális örökség: listákba szedett történelem

Az örökség egy narratíva, de ki határozza meg, hogy mi örökség és mi nem? Még nagyon új keletű és korántsem általánosan elfogadott tény, hogy már nem a nyugati társadalmi vagy szellemi elit határozza meg az örökség fogalmát.

A világ kulturális örökségének és természeti örökségének védelméről szóló 1972. évi UNESCO egyezmény kézenfekvő kiindulópontnak tűnik a kortárs örökség gyakorlat kialakulásának feltérképezéséhez. Az egyezményt, ahogy a preambulumban írják, a kulturális és természeti örökséget „fenyegető új veszélyek széles köre és súlyossága miatt” dolgozták ki – elsősorban a huszadik század közepének „változó társadalmi és gazdasági körülményeiből” eredő veszélyekre utalva –, hogy a világ kulturális örökségét egyszerű, konkrét és felsorolható fogalmakkal határozzák meg: „emlékművek”, „épület-együttesek” és „helyszínek”, amelyek „történelmi, művészeti vagy tudományos szempontból kiemelkedőek, egyetemes értékűek”.

Nem véletlen, hogy az egyezményben szerepelnek *listák*, amelyek meghatározzák, hogyan kerülhet egy emlékmű, épület-együttes vagy helyszín a világörökség listájára. A kincsek leltározása hosszú hagyományra tekint vissza, amely már az ókorban elkezdődött. A tiszteletre méltó múlt értékes tárgyainak és helyszíneinek ilyen listáit néha maguk a kincsek birtokosai állították össze, hogy gazdagságot és stabilitást közvetítsenek saját maguk vagy mások felé, és egyúttal nyilvántartást vezessenek arról, hogy szükség esetén mit lehet elzálogosítani vagy eladni. A reneszánsz időkben és a kora újkorban a gyűjtők listakészítési technikákat fejlesztettek ki, hogy rendszerezék és azonosítsák a hiányosságokat az értékes tárgyakból álló, enciklopédikus tudásra épülő gyűjteményekben.

De nem csak a kincsek birtokosai készítettek listákat. A leltárak, amelyeket adóhivatalokat megszegyenítő hatékonysággal készítettek, arra szolgáltak, hogy megállapítsák egy egyén, csoport vagy intézmény vagyonának mennyiségét, jellegét, állapotát, értékét és hollétét. Segítségükkel lehetőség nyílt az alattvalók, a hozzátartozók vagy az újonnan meghódított csoportok legértékesebb tárgyainak és vagyonának azonosítására és lefoglalására. Ezekben az esetekben a listákat szakértők, például művészettörténészek vagy kulturális antropológusok készítenék. Ebben az összefüggésben Laurajane Smith úgy határozta meg a listakészítők munkáját, mint „lajstromba vett örökségi diskurzus” készítését, azaz olyan tárgyak listába szedését, amelyek kőbe vésett narratívával rendelkeznek.

A 16. századi európai protestáns országokban a kolostorok felszámolása során, és különösen a 18. század végén és a 19. század elején a francia forradalom és a szekularizáció nyomán az értékes vagyonról készített állami listákat eszközként használták, ez pedig fejlesztette és tökéletesítette a listakészítési technikát. A korábban magán- vagy egyházi tulajdonban lévő értékes vagyontárgyak az örökségek/kincsek listába szedése révén kerültek át az állam tulajdonába, az állam által pedig szakértők is bevonásra kerültek.

Így talán nem meglepő, hogy az UNESCO listái a 19. századi nemzeti és gyarmati listakészítési gyakorlatból erednek, amely a megszerzendő, megőrzendő, helyreállítandó és bizonyos célból bemutatásra szánt tárgyakat, helyszíneket és emlékműveket lajstromolja. A gyűjtők számára az jelenti a narratívát, ahogyan a tárgyakat bemutatják. A Louvre hatalmas ókori egyiptomi régiséggyűjteményében például Egyiptomot birodalomként mutatják be, a francia gyarmatbirodalom előfutáraként, amely megküzdött az angolokkal Egyiptom uralmáért. Ráadásul a világ civilizációjának bölcsőjeként mutatják be, és nem kizárólag egyiptomi civilizációként, nem beszélve a közel-keleti vagy afrikai örökségről. Mint sok más esetből, ebből is az következik, hogy a nyugati civilizációt röviden világcivilizációként emlegetik. Egyiptom méltatása időnként nyílt rasszizmussal járt együtt: a brit egyiptológus, X [utána kell nézmem] Egyiptom sikerét mint birodalom népe fehérségének tulajdonította.⁸ Később kiderült, hogy bizonyos dinasztiákban a fáraók színes bőrűek voltak, ahogyan sok egyiptomi is színes bőrű volt, és ahogyan ma is sok egyiptominak színes a bőre.

Az UNESCO-egyezménybeli örökségmeghatározás vezette be azt a gondolatot, miszerint a listán szereplő dolgok értéke nemcsak kiemelkedően magas, hanem „egyetemes” is lehet. Ez továbbra is ellentmondásos, mivel az örökség fogalmának meghatározásában megfogalmazódik a kérdés, hogy ezek a tárgyak és helyszínek *kinek* jelentenek értéket – mégis kijelentik, hogy *mindenkinek*. Ahogy a listakészítés röviden vázolt története is mutatja, ez a kérdés azért fontos, mert nemcsak azzal foglalkozik, hogy ki dönthet arról, mi számít értékes „örökségnek”, és egyáltalán mi számít értéknek, hanem arra is, hogy ki profitál ebből a döntésből. A világörökségként elismert helyszínek jelenlegi térképei az európai és – kisebb mértékben – az észak-amerikai helyszínek túlsúlyát mutatják, mintha a világ más részein nem lenne értékes örökség.

Talán inkább azt mondhatnánk, hogy az „örökség” nem feltétlenül a helyszínek és emlékművek meghatározható listája, hanem maga a *listakészítés*. Néhány kortárs örökségkutató valóban ezt állítja. Laurajane Smith odáig ment, hogy kijelentette: „Valójában egyáltalán nem létezik olyan, hogy örökség”. A provokáló kijelentés mögött komoly gondolat húzódik. Érdemesebb lenne úgy tekinteni az örökségre, mint egyfajta társadalmi gyakorlatra, amely kifejezi és bemutatja a múltból megőrzött értékeinket és azok jelentését a jelenben, és nem valamiféle eredendő, objektív minőségnek vagy listának tekinteni. Ráadásul az örökség szoros összefüggésben áll a hatalmi viszonyok alakításával is. Mondhatnánk, hogy inkább a *listakészítés* aktusára kellene összpontosítanunk, mint a listán szereplő tételekre.

8 Donald Malcolm Reid, *Kinek a fáraói? Archeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press 1997).

Fentebb már említettük, hogy egyének vagy csoportok hogyan használhatják hatalomszerzésre vagy saját hatalmuk megszilárdítására, ha értéket tulajdonítanak a múlt bizonyos dolgainak. Ahogy a 19. század Európájában a politikai hatalom a királyok és hercegek kezéből a nemzetállamokra és a gyarmati hatalmakra szállt át, a múlt dolgait többé már nem az uralkodó egyének központi hatalmának megszilárdítására használták fel, hanem az identitás és a nemzet iránti büszkeség erősítésére a polgároknak. Az örökséget időnként kifejezetten arra használták, hogy hétköznapi nőkben és férfiakban tiszteletet ébresszenek a nemzet (vagy város, vagy falu) történelme és identitása szempontjából értékes, kiragadott dolgok iránt, és hogy megkülönböztessék, mi és *ki* „számít” - és *mi/ki nem* „számít” – itthon és külföldön egyaránt.

Az örökség „lajstromozott”, „szakértői” és „diszciplináris” felhasználása mellett a helyszínek, emlékművek és tárgyak jegyzékbe vétele más célokat is szolgált. Neil Silberman a következőképpen foglalta össze ezeket a célokat. Először is, az örökségalkotás az *örökkévalósággal való kapcsolatteremtés* eszközeként szolgál: a múltból származó, számunkra a jelenben értékes tárgyak, tájak és helyszínek felsorolása kielégítheti az ember „kézzelfogható kapcsolat” iránti vágyát, amelyet Silberman „transzcendens metafizikai hitnek” nevez. Ez alatt az elődeink helyszínein és tárgyain keresztül az „emberi sors tartós mintáival” való kapcsolódás lehetőségét érti.

Másodszor, az ilyen tárgyak és helyszínek listába szedése mindig is ösztönözte a zarándokok és a turisták látogatását. Gyakran az ilyen helyszínek és tájak látogatásának *élménye* (és nem a tárgyak értékével kapcsolatos szakértői tudás) élvez elsőbbséget. Az örökség fontos lehetőséget biztosíthat a látogatók és megtekintők számára, hogy kiszakadjanak a mindennapi jelenorientált rutinjukból, elszakadjanak mindennapi igényektől, és kapcsolódjanak valami olyan dologhoz, ami hosszabb távon létezik, mint ők és szélesebb körű jelentőséggel bír az identitásuk szempontjából. Természetesen az *örökségi élmény* is eszközként használható és pénzzé tehető, és ezt gyakran meg is teszik vele, ezzel egy újabb piacépés szórakozási, munkahely- vagy fogyasztási lehetőséggé alakítva.

Harmadszor, míg az örökségi gyakorlatokat az uralkodó hatalmak és ideológiák eszközként használták, a szakértők hitelessége ellenére világossá vált, hogy ezek a gyakorlatok az *ellenállás eszközeként* is szolgálhatnak. Az elitnek kedvező hatalmi struktúrákból kirekesztett különféle csoportok – legyenek azok etnikai hovatartozás, nemi identitás, vallás, foglalkozás, jogi státusz, származási hely, képességek, nyelv stb. miatt kirekesztve – sikeresen használják az örökséget nemcsak saját múltjuk és jelenlegi identitásuk megőrzésének eszközeként, hanem arra is, hogy teret és a hangot vívjanak ki maguknak a társadalomban. Az örökségi gyakorlatok segítségével ezek a csoportok meg tudják mutatni, mi az ami *számukra* fontos, és képesek átértelmezni vagy vitatni a többség emlékműveit.

A szellemi kulturális örökség védelméről szóló 2003-as UNESCO-egyezmény radikálisan kibővítette a listába szedhető örökségi elemek körét a szóbeli hagyományokkal, társadalmi gyakorlatokkal, rituálékkal, fesztiválokkal, művészetekkel és az ezek folytatásához szükséges tudással. Talán még ennél is fontosabb, hogy egyúttal láthatóvá tette és elismerte azon csoportok integritását, amelyek nem rendelkeznek elég stabilitással, erőforrással vagy politikai hatalommal ahhoz, hogy a „kiemelkedő” értékű tárgyakat és helyszíneket tudjanak felmutatni. Ez az örökség radikális demokratizálódását jelenti. Elősegítette és támogatta a kisebbségi és marginalizált csoportok alulról felfelé irányuló örökségvédelmi követeléseit, amelyek a számukra fontos helyszínek, tárgyak és gyakorlatok azonosítására és védelmére irányulnak, hogy így követeljék a létezéshez, az ellenálláshoz, valamint a történelemhez való jogot és hogy annak részét képezzék, mint a transzneműek, akikre korábban utaltunk.

Más értelemben az örökségi helyszínek és tárgyak, amelyek a történelem sötét oldalával foglalkoznak (atrocitások, tömegsírok, bebörtönzések stb. helyszínei), arra is szolgáltak, hogy ellenálljanak a kísértésnek, hogy elfelejtsék a múlt traumáit, hogy eltussolják a hibákat és a bűnöket, vagy hogy csak a győztesek békítő történeteit hallják. A feledéssel szembeni ekkora ellenállás természetesen nem mentes a konfliktusoktól és ellenreakcióktól.

Örökség és vallás: Összeköt és elválaszt

A ma örökségnek tekintett dolgok zöme a valláshoz kapcsolódik: monumentális templomok, vallási ünnepek, és a vallásban gyökerező ideológiák és gyakorlatok. Az örökség és a vallás azért fonódott össze, mert mindkettő az emlékezethez és a hagyományokhoz kötődik.⁹ A vallás megélésének módja a múltban gyökerezik; az olyan történelmi vallásokban, mint a judaizmus, a kereszténység és az iszlám, a hagyományok azért vannak, hogy előírják, hogyan kell gyakorolni a jelenben. Annak ellenére, hogy azt állítják, hogy egyetemes igazságot szolgáltatnak, a vallási hagyományok éppúgy narratívák, mint az örökség. Narratívák, amelyek a kortárs szempontoknak megfelelően változhatnak. Így például a kereszténység égisze alatt egyszer védték, máskor ellenezték a rabszolgaságot, egyszer jóváhagyták, máskor elítélték a nők elnyomását.

A vallás egyszerre lehet összekötő és elválasztó erő. A szervezett vallások – mint például a kereszténység – múltja tele van megbélyegzésekkel, amely során sokszor üldözték azokat, akik az uralkodó nézeten kívül estek. A koronavírus-világjárvány idején, amikor ez a kézikönyv íródott, egyre inkább a primitív múlt maradványainak tekintik az oltásellenes ortodox protestáns hívőket. Az Európában és az Egyesült Államokban elkövetett terrortámadások után az iszlámot gyakran az erőszakkal hozzák összefüggésbe, és az európai és a nyugati civilizáció természetes ellenpólusaként értelmezik. Ez a nézet tagadja a muszlim ideológiák és gyakorlatok pluralitását, és megtagadja a muszlimoktól az európai státuszt.

9 Danièle Hervieu-Léger, *La Religion pour Mémoire* (Paris: Éditions du Cerf 1993); Cyril Isnart and Nathalie Cerezales ed., *The religious heritage complex : legacy, conservation, and Christianity* (London/ New York: Bloomsbury Academic 2020).

A vallás erős érzelmeket vált ki az emberben. Annak ellenére, hogy ma már sok európai vallja, hogy nem kötődik semmilyen valláshoz vagy hithez, feltűnő, hogy mennyire törődnek a vallási tárgyakkal. Isnart és Cerezales, francia-portugál kutatók ezért állítják, hogy a vallási örökség megőrzi szent mivoltát, annak ellenére, hogy a felhasználók többsége már nem eredeti céljára használja az örökség tárgyait.¹⁰ Kifejezetten a középkori örökségre utalva – bár nem használja az örökség szót – Umberto Eco középkorkutató és regényíró azt állította, hogy még mindig a középkorban „élünk”, mivel még mindig beléphetünk a helyi székesegyházba: imádkozni, ha hívők vagyunk, vagy körbesétálni, ha turisták vagyunk.¹¹ A Notre-Dame 2019-es leégése világméretű érzelmi reakciókat váltott ki, csakúgy, mint más, helyi szintű templomtűzek. A templomok a nagy életesemények színhelyei voltak: itt keresztelték, itt adták össze, és itt búcsúztatták az őseinket. Ráadásul ezek az épületek a városok és falvak ismertetőjegyei: messziről is látható tornyok, amelyek jelzik, hogy „hazaértünk”. A Notre Dame-ot évente több mint tizenkétfélmillió látogató keresi fel, így a világ minden tájáról érkező turisták és hívők életének részévé vált. A vallás pusztán örökségi státuszba való visszatorlaszása azonban sértő lehet a hívők számára, mivel azt sugallja, hogy a vallás a múlté, nem pedig egy élő hagyomány.

Sokszínűség, vallás és örökség

Amint az a fentiekből is kitűnik, Európa vallási palettája egyre sokszínűbbé vált. Ez a sokszínűség különböző irányokat vesz. Az 1960-as évektől kezdve a népesség egyre nagyobb hányada tartja magát nem vallásosnak, ugyanakkor egyre szaporodnak a bevándorlókból és áttértekből álló új vallási közösségek. Tovább bonyolítja a helyzetet az a tény, hogy a világi és vallásos egyének egyaránt élénk érdeklődést mutatnak a spiritualitás és a spirituális gyakorlatok iránt, ahogyan a vallási örökség iránt is. A vallás diverzifikációjának mind e három dimenziója szerepet játszik az örökséggel és az európai identitással kapcsolatos párbeszédekben.

Bár a szociológusok már nem feltételezik, hogy a vallás egyszerűen elsovsd a modernitással szemben, empirikus felmérések bizonyítják, hogy a szekularizáció nagyon is valóságos az egyházból való kilépés értelemben, amely az egyházhoz tartozás és az egyházlátogatás széles körű csökkenése formájában mutatkozik meg Európa-szerte az 1960-as évektől.¹² A kommunizmus bukása utáni megújulás regionális ellenáramlatai ellenére a 21. századi tendencia egyértelmű. Nagy-Britanniában, a Cseh Köztársaságban, Svédországban és Hollandiában az Eurobarométer 2015-ös felmérése szerint a népesség nagyobb része vallotta magát nem vallásosnak, mint bármelyik nagyobb egyházhoz tartozónak. Flandriában, ahol 1967-ben a népesség több mint 50%-a járt legalább havonta egyszer misére, ez az arány 2004-re 10% alá esett, és azóta még tovább csökkent. Katalóniában a katolikus egyházhoz való tartozás az 1980-as 33,8%-ról 2007-re 18,7%-ra csökkent.

10 Isnart and Cerezales, 'Introduction' in *The religious heritage complex : legacy, conservation, and Christianity* edited by Isnart and Cerezales, page numbers.

11 Umberto Eco, *Travels in Hyperreality* (San Diego/New York/London: A Harvest Book 1983), 68.

12 A szekularizáció többféle jelentésével kapcsolatban lásd például Peter van Rooden, *Religieuze Regimes* James Kennedy etc. nieuw babylon

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a templom, mecset vagy zsinagóga elhagyása nem feltétlenül jelenti a hit, jobban mondva egy hit elhagyását.¹³ Nem jelenti azt sem, hogy nem veszünk többé részt a vallási örökségben. A vallásszociológusok megfigyelték, hogy egyre többen alkotják meg a vallás saját, eklektikus változatát. Ezek az emberek gyakran ötvözik a különböző vallási hagyományok elemeit: a Buddha egy Szűz Mária-kép mellett ül a magánoltárán. Sok nem egyházi hívő úgy tekint magára, mint „spirituális, de nem vallásos” személyre.¹⁴ Ez azt mutatja, hogy mindig szükség van egy transzcendens szférára, egy hétköznapi valóságon túli helyre. Ez a szükséglet az olyan életesemények kapcsán merül fel, mint a születés és a halál. A spiritualitás alkalmat teremthet arra, hogy ezeket kezelni tudjuk, és hogy megvizsgáljuk értelmüket. A spiritualitás forrásai a hagyományos vallásokból és az újra feltalált pogány hagyományokból erednek, de a popkultúrában is gyökerezhetnek: a popsztárok vagy a tudományos-fantasztikus filmek körüli szektákban.¹⁵ Ez utóbbi saját örökséget hoz létre, gyakran kölcsönözve vallási hagyományokból, például a Star Wars-filmek jedi lovagjai a szamurájok és a kínai harcos szerzetesek, valamint a középkori keresztény szerzeteslovagok jellegzetességein osztoznak.

Függetlenül attól, hogy az európaiak elhagynak-e minden kapcsolatot a vallással, vagy a spiritualitás új formájaként újratemtik azt, a hagyományos templomok (vagy mecsetek vagy zsinagógák) elhagyása ösztönözte az örökség ágazat anyagi növekedését. Az európaiak manapság egyre inkább koncertlátogatóként, járókelőként vagy turistaként lépnek be a templomba, és sokan elsősorban a múlton keresztül tapasztalják meg a kereszténységet és az egyházi életet mint olyasmit, amivel legutóbb szüleik vagy akár nagyszüleik foglalkoztak aktívan. A szekularizáció megváltoztatja a történelmi egyházi épületek funkcióját: a liturgikus gyakorlat helyszíneiből utazási célpontokká, előadótterekké vagy kávézókká válnak. A csökkenő taglétszám és az egyház elhagyása pénzügyi terheket rótt a templomok és zsinagógák tulajdonosaira, ami egyes régiókban maga a tulajdonjog válságához vezetett.

A szekularizáció – az egyházból való kilépés értelmében – az elmúlt évszázadban megteremtette az örökségről és a nemzeti kultúráról folytatott viták hátterét. A két világháború közötti időszakban a „keresztény civilizáció” és a „nyugati civilizáció” örökség fogalmakat a keresztény konzervatívok előszeretettel használták a szekularizmussal és a szocializmussal szemben. Az örökség szerepe az efféle politikai diskurzusban az volt, hogy a vallást kivegye az egyes hitközösségek kezéből, és a nemzeti vagy transznacionális identitás jelzőjévé tegye. A civilizáció és a vallási örökség kapcsolata a 2000-es évek közepén az arról folytatott viták középpontjában állt, hogy az új európai alkotmányban szerepelnie kell-e a vallásnak, különösképpen a kereszténységnek, és ha igen, milyen formában. Akik szerint szerepelnie kell, szembe kerültek az egyháztól való elszakadás és a szekularizmus híveivel, akik a „humanizmust” támogatták. A preambulum végleges tervezete kompromisszum megoldás volt, amely kimondta, hogy az Európai Unió „Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből” merít ösztönzést, amelyből „az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak”.

13 Grace Davie, *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging* (Oxford: Blackwell Publishers 1994).

14 Paul Heelas and Linda Woodhead, *A spirituális forradalom: Miért adja át a helyét a vallás a spiritualitásnak?* (Malden: Blackwell Heelas, Paul, and Linda Woodhead. 2005).

15 Thomas Luckmann, *Die Unsichtbare Religion* (Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1991), 180.

A szekularizáció mellett a globalizáció a második fő oka az európai vallási térkép átalakulásának az 1960-as évek óta. Ami a Dél-Európából a virágzó északi gazdaságok felé irányuló belső európai vándorlással kezdődött, az globális népességmozgássá vált. Új közösségek érkeztek és hozták magukkal vallási hagyományukat Afrikából, Ázsiából, Latin-Amerikából és a Közel-Keletről, külföldi misszionáriusok pedig új templomokat alapítottak és európai áttérteket vonzottak. Az 1990-es évektől kezdve az Európába irányuló vándorlás már nem néhány korábbi gyarmatra koncentrálódott, hanem globálissá és többirányúvá vált. Ez olyan európai társadalmakat hozott létre, amelyeket Paul Vertovec szociológus „szuperdiverzitásnak” nevezett.

A bevándorlás beleszólt a vallási örökséggel kapcsolatos politikai párbeszédbe. Az 1990-es évekig a bevándorlás ellenzői általában az „őshonos” és az „idegen” népesség közötti állítólagos kulturális különbségekre hivatkoztak. Az 1990-es évek óta azonban a vallás egyre inkább a különbségek legfőbb jelölőjévé vált. A török vagy észak-afrikai bevándorlók ellen felhozott – leginkább a populista szélsőjobboldal által hangoztatott – érvek a törökök és észak-afrikaiak muszlim identitása körül forognak. Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk a közelmúlt iszlámellenes retorikáját, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy az kevésbé a keresztény és a muszlim hit, mint inkább a keresztény örökség és a muszlim vallás közötti ellentét körül forog. A 2019-es európai parlamenti választásokon Marine Le Pen például a milánói dómra, Leonardo Da Vincire és Jeanne d’Arcra hivatkozott, és kijelentette, hogy „soha nem fogjuk megengedni, hogy megfosszanak minket ettől a materiális és immateriális örökségtől”. Orbán Viktor miniszterelnök szövetségesének nevezte a populista Matteo Salvini politikust „a keresztény európai kultúra védelme” érdekében folytatott harcban „a migránsinvázióval szemben”. Az örökségről szóló párbeszéd azt is lehetővé tette, hogy a populista jobboldal iszlámellenes szövetségeket építsen. A holland iszlámellenesség korai szellemi vezetője, Pim Fortuyn (1948–2002) tovább bővítette a közös nemzeti-vallási kultúra gondolatát, amikor „zsidó, keresztény és humanista hagyományról” beszélt. Ez lehetővé tette Fortuynnek és azóta sok más holland konzervatívnak, hogy a toleranciát – például a homoszexualitással szemben – és a liberális hozzáállást a keresztény örökség vívmányának tekintse. Az örökség lehetővé teszi a vallás visszatérését világi formában, és a világi társadalom értékeit a vallási ellenzék rendszerébe illeszti.

A bevándorlás beleszólt a vallási örökséggel kapcsolatos politikai párbeszédbe. Az 1990-es évekig a bevándorlás ellenzői általában az „őshonos” és az „idegen” népesség közötti állítólagos kulturális különbségekre hivatkoztak. Az 1990-es évek óta azonban a vallás egyre inkább a különbségek legfőbb jelölőjévé vált. A török vagy észak-afrikai bevándorlók ellen felhozott – leginkább a populista szélsőjobboldal által hangoztatott – érvek a törökök és észak-afrikaiak muszlim identitása körül forognak. Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk a közelmúlt iszlámellenes retorikáját, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy az kevésbé a keresztény és a muszlim hit, mint inkább a keresztény örökség és a muszlim vallás közötti ellentét körül forog. A 2019-es európai parlamenti választásokon Marine Le Pen például a milánói dómra, Leonardo Da Vincire és Jeanne d’Arcra hivatkozott, és kijelentette, hogy „soha nem fogjuk megengedni, hogy megfosszanak minket ettől a materiális és immateriális örökségtől”. Orbán Viktor miniszterelnök szövetségesének nevezte a populista Matteo Salvini politikust „a keresztény európai kultúra védelme” érdekében folytatott harcban „a migránsinvázióval szemben”. Az örökségről szóló párbeszéd azt is lehetővé tette, hogy a populista jobboldal iszlámellenes szövetségeket építsen. A holland iszlámellenesség

korai szellemi vezetője, Pim Fortuyn (1948–2002) tovább bővítette a közös nemzeti-vallási kultúra gondolatát, amikor „zsidó, keresztény és humanista hagyományról” beszélt. Ez lehetővé tette Fortuynnek és azóta sok más holland konzervatívnak, hogy a toleranciát – például a homoszexualitással szemben – és a liberális hozzáállást a keresztény örökség vívmányának tekintse. Az örökség lehetővé teszi a vallás visszatérését világi formában, és a világi társadalom értékeit a vallási ellenzék rendszerébe illeszti.

Az örökség felhasználása a világi és vallási erők közötti politikai szövetség megkötésére leginkább a populista retorikára jellemző, de a mainstream politikusok is széles körben alkalmazzák az európai kultúra feltételezett „iszlamizálódása” ellen. Az örökség ilyen kirekesztő, a kisebbségi vallási csoportokat a keresztény és világi örökség domináns formáitól elszigetelő használatával szemben egyre nagyobb az egyetértés a múzeumi kurátorok, örökségvédelmi szervezetek, aktivisták között, beleértve azokat, akik egy kisebbségekhez tartoznak, abban, hogy a vallási és egyéb örökséget sokszínűbbé és befogadóbbá kell tenni. Felidéznek a homályba vesző történelmeket, és örökségként való elismerésük révén közkinccsá teszik őket, mégpedig különböző irányokból közelítve, a hatalmak és a közösségek felől egyaránt. Mint már említettük, az Egyesült Királyságban és máshol innovatív, alulról szerveződő örökségi erőfeszítések révén zsidó és muszlim örökségi utakat hoztak létre. A kisebbségi közösségek így alakítják ki helyüket a mai Európában.

Örökség, mint emberi jog: a Farói Egyezmény és a kulturális örökség értéke a társadalom számára

A növekvő sokszínűség és annak az örökségnek az európai társadalmon belüli különböző közösségekben betöltött sokrétű szerepére gyakorolt hatásának növekvő tudatossága újra központi kérdéssé tette azt, hogy mit gondolunk az örökségről, és mi a dolgunk vele. Az UNESCO 1972-es definíciójának alapjául szolgáló, a kiemelkedően értékes helyszíneket és tárgyakat fenyegető gazdasági és társadalmi változások „veszélyével” és „fenyegetésével” szemben az Európa Tanács 2005-ben Faróban tartott ülésén új keret létrehozását vetette fel az örökségről való gondolkodáshoz és az örökséggel kapcsolatos munkához, amely az embert és annak értékeit helyezi a középpontba. A kulturális örökség fogalma itt tágan értelmezve a következő:

a múltból örökölt erőforrások, amelyeket az emberek tulajdonjogtól függetlenül folyamatosan fejlődő értékeik, hiedelmeik, tudásuk és hagyományaik tükörképének és kifejeződésének tekintenek. Magában foglalja a környezet minden olyan aspektusát, amely az emberek és a helyek kölcsönhatásából ered.

Az örökség ezen megközelítésének alapvető eleme az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 27. cikkén alapuló Farói Egyezmény, amely cikk minősítés nélkül kimondja, hogy „minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez”. A Farói Egyezmény a „részvételt” széles körűen értelmezi, nemcsak a tekintetben, hogy ki vesz részt (mindenki!), hanem abban is, hogy mit jelent a részvétel. A részvétel nem csupán azt jelenti, hogy foglalkozunk a már meglévő, lajstromba vett örökségi helyszínekkel, emlékművekkel és gyakorlatokkal: magában foglalja az aktív azonosulást a kulturális örökséggel, a kulturális örökség aktív tanulmányozását, értelmezését, védelmét, megőrzését és bemutatását, valamint „a kulturális örökség által képviselt lehetőségekről és kihívásokról való nyilvános véleménynyilvánítást és eszmecserét”.

A Farói Egyezmény állásfoglalása az örökséggel kapcsolatos közös tulajdonlásról és felelősségvállalásról, párbeszédéről és demokráciáról még mindig kidolgozás alatt van: a Rebelah projekt remek példa erre a munkára. Minden olyan elképzelést, miszerint a Farói Egyezmény csodamódszer, gyorsan eloszlának a témával kapcsolatosan felmerülő jól irányzott kérdések. Alkalmas-e arra az összetett, vitatott és homályos örökség, hogy „az emlékezés közös forrása” legyen, ahogyan azt az egyezmény lefesti. Ki irányítja a „befogadó” folyamatot: megint csak az elit? Milyen mértékű befogadásról beszélünk; a határok helyi, regionális, nemzeti vagy európai szintűek? Ezekkel és egyéb megoldhatatlan problémákkal kell szembenéznie mindenkinek, aki megkísérli a vallási örökség iránti közös felelősséget és a vallási örökségben való részvételt a társadalmi befogadás érdekében felhasználni.

Ez nem ok azonban a kétségbeesésre. A listakészítéssel ellentétben a részvételen alapuló megközelítés előrevetíti azt, amit Anna Lowenhaupt Tsing etnográfus „a különbözőségen átívelő összekapcsolódás kínos, egyenlőtlen, instabil és kreatív minőségének” nevez.¹⁶ Az örökség (a nagymama levesreceptjétől a Sixtus-kápolnáig) hasznosítására, az örökséggel való azonosulásra és az örökség támogatására vonatkozó egyéni és kollektív jogok gyakorlásából, valamint a mások örökségének tiszteletben tartására vonatkozó felelősségvállalásból adódnak majd súrlódások. De éppen ezek a kisebb-nagyobb feszültségek emlékeztethetnek minket arra, „hogy a heterogén és egyenlőtlen találkozások a kultúra és a hatalom újrendeződéséhez vezethetnek.”¹⁸ Ez, mondhatnánk, az új örökséggyakorlat.

16 Anna Lowenhaupt Tsing, *Friction: An Ethnography of Global Connections* (Princeton: Princeton University Press, 2005), 3.

Zárásképp: Kreatív örökség – Jelentésalkotás

Az örökség a jelentésről szól, a tárgyakhoz, helyekhez és gyakorlatokhoz kötődő narratívákról, amelyek a személyes és közösségi identitás alapját képezik. A tény, hogy egy közösségnek van öröksége, és meg is éli az örökségét, a közösség jelenlétéről tanúskodik a magát sokszínűnek valló, pluralista Európában. Az örökség a jelentésről szól, a tárgyakhoz, helyekhez és gyakorlatokhoz kötődő narratívákról, amelyek a személyes és közösségi identitás alapját képezik. Örökség így folyamatosan keletkezik és újraalakul. Az örökségben dolgozni azt jelenti, hogy részt veszel a jelentésalkotás folyamatában. A Farói Egyezmény célja a jelentésalkotás folyamatának demokratizálása. Arra szólít fel, hogy Európa minden lakosa megtalálhassa és megünnepelhesse történelmi gyökereit abban a társadalomban, amelyben jelenleg él, valamint származási helyén. A közösségi szervezetek segíthetnek a kirekesztett csoportoknak megtalálni a hangjukat és feléleszteni a képzeletüket, elősegíthetik számukra, hogy párbeszéd alakuljon ki azokkal a szervezetekkel és emberekkel, amelyek a szakértők által lajstromba vett, és a hatalmi viszonyok hálózatába ágyazott uralkodó örökséget képviselik, röviden azt, amit korábban a közösség az örökségének tekintettek, akár etnikai, nemzetiségi, vallási vagy más meghatározás alapján.

Ez a kreatív párbeszéd az örökségi gyakorlatok demokratizálásához és remélhetőleg az európai örökség átformálásához vezet, hogy az befogadóbbá váljon. Az örökség lehetőséget kínál a különböző kisebbségi közösségek közötti, valamint a kisebbségi és a „többségi” közösségek közötti párbeszédre is. Így az örökségre már nem pusztán szakértők szüleményeként gondolunk, ami a lajstromba vett helyszíneken keresztül jut el a nyilvánossághoz. Sokkal inkább tanárok és diákok, tudósok és közösségi aktivisták általi jelentésalkotás eredményeként. Helye nem csak a katedrálisokban és a múzeumokban van. A legkülönbözőbb helyszíneken gyakorolható, bárhol, ahol az egyének és közösségek a történelmi perspektívákat egy reflexiós folyamat során szeretnék társítani és összehasonlítani, és egy olyan pluralista látásmódot akarnak kialakítani, amely megfelel a sokszínű Európának.

Új típusú kulturális örökség-szakértőkre van szükség. Míg a múltban az örökség a szakértők kezében volt, az új örökségszakértő sokkal inkább közvetítőként működik, aki arra szakosodott, hogy segítse a közösségeket az örökség közös létrehozásában. Az új örökség szakértő, legyen az tanár, művész, közösségi vezető vagy múzeumi kurátor, mindig közvetítő szerepet vesz fel az örökséget létrehozó közösség tagjaként a sokoldalú, sok hangot felvonultató folyamatban. Ráadásul míg a múltban az örökség szakértők szigorúan elválasztották egymástól a vallási elkötelezettséget és a kulturális örökséget, az új örökség szakértők nyíltan viszonyulnak az örökség bármely dimenziójához, beleértve a vallási szempontokat is.

MÓDSZEREK ÉS PEDAGÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

MÓDSZEREK ÉS PEDAGÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

A REBELAH projekt elősegíti a befogadó tanulási környezet kialakítását a felnőttképzésben. A partnereink által szerzett tapasztalatok és ismeretek azt mutatják, hogy a sokszínűséghez és az interkulturális kommunikatív kompetenciákhoz kapcsolódóan sürgősen bele kellene építeni a felnőttképzésbe az együttéléshez szükséges készségeket és képességeket, így biztosítva minden ember számára jogaik érvényesülését, azaz teljes körű részvételt az élethosszig tartó tanulás folyamatában, különösen a legkiszolgáltatottabb tanulók esetében, vagy akiknél fennáll a társadalmi kirekesztettség veszélye. A sokszínűség helyén való kezelése még fontosabbá válik a képzésekben, amikor kiszolgáltatottság esete áll fenn (menekültek, bevándorlók, etnikai kisebbségek stb.).

A sokszínűséget interszekcionális megközelítéssel kell kezelni, figyelembe véve többek között a kulturális sokszínűséget, a nemi hovatartozást, az életkort, a sexualitást, az egészségi állapotot, a társadalmi-gazdasági és a családi helyzetet, hogy teljes képet kapjunk arról, milyen hatással van az oktatás a tanulók jólétére.

A sokszínűség megvizsgálásához kutatási eszközként a „kultúrsokk” vizsgálatát használjuk, a Margalit Cohen-Emerique által kidolgozott kritikus incidens módszert követve. A „kultúrsokk” vagy kritikus incidens fogalmát számos definícióban, különböző nézőpontok szerint használták már, ezért ideje tisztáznunk, mit is értünk alatta. „A kultúrsokk más kultúrából származó személyek vagy tárgyak közötti kölcsönhatás, amely egy bizonyos időben és helyen történik, és amely a következőket váltja ki: negatív vagy pozitív kognitív és érzelmi reakció, a viszonyítási pont elvesztésének érzete, másokról alkotott negatív kép, továbbá a jóváhagyás hiányának érzete, amely szorongáshoz és dühöz vezet (Cohen-Emerique 1999).”

A kultúrsokk előítéleteket kelthet: bizonyos helyzetekben a kultúrák összecsapása abból ered, hogy olyan viselkedésnek leszünk tanúi, amely megszeg egy értékesnek tartott szabályt (pl. valaki hangos böfögéssel fejezi be az ételét). Az ilyen helyzetek értelmezése szinte automatikus: „Milyen udvariatlan! A kulturális különbségek felerősíthetik a sztereotípiákat, de ugyanakkor a tanulás egyik fontos forrásává is válhatnak. Ahelyett, hogy az igényeinknek megfelelően véget vetünk a helyzetnek és gyorsan elfelejtjük a történetet, inkább el kellene gondolkodnunk azon, hogy mi húzódik meg a háttérben.

Ezen túlmenően a kultúrsokk – vagy a kritikus incidens – leggyakoribb témáinak megvizsgálása segít feltárni a jelentőséggel bíró, érzékeny területeket, továbbá azokat a kulturális területeket, amelyek a legkönnyebben válnak feszültség vagy lehetséges konfliktus forrásává.

Kedvezőtlen hatással lehet minderre, ha félünk attól, hogy nem vagyunk politikailag korrektek vagy kulturálisan érzékenyek. Amikor valódi kulturális különbségek állnak fenn, a félelem nem engedi, hogy a látottak alapján megismerjük a tényleges jelentést, ezért továbbra is tudatlanok és felkészületlenek maradunk a nehéz helyzetek kezelésére. Ez az elképzelés valójában összhangban van az „etnocentrizmus”, vagy másnéven „univerzalizmus” elgondolásával, amely tagadja a jelentős kulturális különbségek létezését. Hogyan oldhatjuk fel tehát ezt az ellentmondást, hogy a kulturális különbségek ne legyenek nagyobbak, mint amilyenek valójában, mindezt anélkül, hogy tagadnánk a valódi különbségek létezését?

A kritikus incidens módszer szerint fel kellene függeszteni az elméleti vitát, helyette inkább a gyakorlati megvalósításra kellene összpontosítani, biztosítva a két megközelítés közötti átjárhatóságot. Egy stratégiát tár elénk, hogy felfedhessük a feltételezett kulturális normákat, értékeket és viselkedést, amikkel az emberek rendelkeznek, amikor másokkal találkoznak. Az interkulturális félreértések kapcsán előkerülő negatív érzelmi zűrzavar növelése hozzásegíthet bennünket ahhoz, hogy jobban a saját kultúránk tudatába kerüljünk. Általa a kulturális utalásokat sokkal objektívebben tudjuk megvizsgálni, teret engedve az olyan tárgyalásoknak, ahol az előítéletek kevesebb szerephez jutnak.

Más helyzetekben elkövethetünk olyan hibát is, amivel megszegünk egy kulturális elvárást, és emiatt szégyelljük magunkat és büntudatunk van („tudhattamt volna”). A legtöbb ilyen helyzetben tehát könnyen alkothatunk negatív véleményt másokról vagy magunkról. Ennek egyik oka, hogy az ilyen helyzetek gyakran kellemetlenek. Ezért ahelyett, hogy megpróbálnánk megérteni őket, inkább amilyen gyorsan csak tudunk, véget vetünk nekik. Az ítékezés jó módja annak, hogy ne járjunk utána a dolgoknak, vagy ne próbáljuk megérteni egymást, mivel megítélésünk szerint a másik egyszerűen csak udvariatlan, szexista, tekintélyelvű stb.

Történetmesélés

Sokan alkalmazták már előttünk a történetmesélést, mint oktatási eszközt a projektjeikben, megtapasztalva annak átütő erejét. Nancy M. Burk például a veszélyeztetett diákokkal végzett munkája során alkalmazta, és azt tapasztalta, hogy „sok ember számára a történetmesélés mélyebb betekintést nyújt a körülöttük lévő világba, segít jobban megérteniük azt. Egyfajta tudást biztosít, a dolgok értelme után kutat és visszajelzést ad.” A történetek megosztása segít a diákoknak abban, hogy „felismerjék kulturális örökségük és tanulási képességeik fontosságát, hitelességét és eredményességét a kulturális különbségektől függetlenül”. Alterio szerint „a történetmesélés ideális tanítási és tanulási eszköz, mivel magában foglalja, hogy a diákoknak szükségük van a tapasztalatok értelmezésére, méghozzá úgy, hogy ahhoz a saját kultúrájuk alkotta értelmezési folyamatot használják”. Szerinte „tanulni a történetmesélésen keresztül annyit tesz, hogy komolyan vesszük, mire van szüksége az embereknek: értelmezni a tapasztalatokat, annak jelentését másoknak továbbadni, a folyamat közben pedig jobban megismerni önmagunkat, és a világot, amelyben élünk.

A történetmeséléshez kapcsolódó folyamatok és gyakorlatok érdemi mondanivalója abban rejlik, hogy magában hordozza a reflektív párbeszéd lehetőségét, elősegíti az együttműködésre való törekvést, táplálja az érdeklődés lelkületét, és hozzájárul az új tudás kialakításához.” A *Grundtvig: Többoldalú projektek keretén belül megvalósuló Sheherazádé, 1001 történet a felnőttkori tanuláshoz (Sheherazade, 1001 stories for adult learning)* projektben a történetmesélés előnyeit kutatták és vizsgálták a felnőttkori tanuláshoz kapcsolódóan, és arra a következtetésre jutottak, hogy a történetmesélés pedagógiai eszközként segít a tanulóknak megérteni a tanulási folyamatot, alkalmassá teszi őket rá, elősegíti a kommunikációt, ösztönzi a személyes fejlődést.

Az Elnyomottak Színháza

Ez a projekt az Elnyomottak színháza (Baraúna és Motos 2009; Boal 1998, 2013, 2014) módszertani keretét alkalmazza. Az Elnyomottak Színházát (ESz) a brazil származású színműíró, Augusto Boal dolgozta ki a hetvenes években. Ez a részvételi kommunikáció és a népszerű népszerűvelési mozgalmak egyik fő eszközévé vált Latin-Amerikában. A színház számos társadalmi vonatkozásával ellentétben az Elnyomottak Színháza (ESz) politikai színház. Az emancipáció érdekében összehozott közös találkozási pont. Paulo Freire ismeretelméleti művét, *Az elnyomottak pedagógiája* című művet alapul véve az ESz színházi játékok segítségével vet véget mechanikus látásmódunknak, tudatosítva bennünk kulturális szűrőinket azáltal, hogy saját konfliktusainkat és tapasztalatainkat egyértelművé teszi és újrajátssza. A személyes problémák megelevenítése a színpadon, majd pedig annak kivetítése a csoport tapasztalataira – vagyis az ESz – lehetővé teszi, hogy alternatív megoldásokat keressünk és alkossunk olyan konfliktusokra, amelyek az egyén helyzetéből adódóan nehézséget jelentenek.

A Fórum Színház az Elnyomottak Színházának alapvető eszköze. B. Brecht, Paulo Freire és Augusto Boal javaslatait alapul véve a Fórum Színház a konfliktusok megelevenítésére törekszik, hogy a közönség alternatív megoldásokat javasolhasson azokra, és ki is próbálhassa azokat a színpadon. Ez a módszer a közönséget és a színészeket egy szintre emeli. A közönség tagjai cselekvő résztvevőkké válnak, vitákat hoznak létre és közösen néznek szembe a problémákkal. A Fórum Színház segítségével valós helyzeteket és konfliktusokat próbálhatunk el, hogy készen álljunk megérteni azokat, elgondolkodni rajtuk és szembenézni az ilyen konfliktusokkal a valós életben. Ez a gondolatokat cselekvéssé változtatja.

A Fórum Színház célja, hogy elgondolkodtassa a résztvevőket, párbeszédet kezdeményezzen és kialakítsa a tudatosságot a körükben, hogy megfelelő alternatívákat találhassanak a konfliktusokra. A darabban fontos szerepet kapnak az olyan párbeszéddek, amelyek az egyenlőtlenségekre és a társadalmi szerkezetekre hívják fel a figyelmet, hiszen arra kell megoldást találni, hogy ezekkel hogyan nézzünk szembe a valós életben.

A Fórum Színház szerkezetének alapját egy rövid darab képezi, amelyet a konfliktus tetőfokánál megállítanak. Miután a játékmester megállítja a darabot, felkéri a nézőket, hogy kezdjék meg a vitát. Felinvitálja őket a színpadra, hogy vegyék át a főszereplők helyét, és változtassák meg a helyzet kimenetelét.

A játékmester biztosítja a kellő információt a vitához, bevonja a közönséget, és kérdéseket tesz fel, hogy elgondolkodjunk a viselkedésünkön és megváltoztassuk a hozzáállásunkat.

Így tehát a színészekkel közös előadás során a résztvevők a közönségből beleavatkozhatnak a darab menetébe, megoszthatják gondolataikat, vágyaikat, stratégiáikat és megoldásaikat. A jelenet újraértelmezésének gyakorisága a közönség által javasolt beavatkozásoktól függ. Minden javaslatot megvitatnak és elemeznek, hogy megvizsgálják mennyire helytálló a megoldás.

Folyamatorientált pszichológia

A folyamatmunka (process work) vagy folyamatorientált pszichológia (FOP) (Amy Mindell 2008; Arnold Mindell 2002) módszere olyan modellt kínál, amely különböző tudományágak hozzájárulásait ötvözi és használja fel, hogy elősegítse az egyének és a csoportok átalakulását és fejlődését. Ezt a módszert különböző területeken alkalmazzák, úgymint a közösség- és szervezetfejlesztés, sokszínűség és vezetői képzés, egyéni pszichoterápia és családi kapcsolatok, tanácsadás és csoportsegítés. A folyamatmunka elsősorban a tudatosság fejlesztésére összpontosít, segítve az egyéneket és a csoportokat abban, hogy felismerjék, hogyan érzékelik és élik meg a tapasztalataikat, megtanulják megváltoztatni a hozzáállásukat és olyan információ birtokába jussanak, amely általában észrevétlen marad vagy a háttérbe szorul, így pedig korlátozza az ember válaszadási képességét

**HOGYAN
HASZNÁLJUK EZT
A KÉZIKÖNYVET?**

HOGYAN HASZNÁLJUK EZT A KÉZIKÖNYVET?

A REBELAH célcsoportjai: felnőttképzők, felnőtt tanulók, aktivisták, közösségi vezetők, helyi kisebbségek, politikai döntéshozók, örökségvédelmi szervezetek és felnőttképző szervezetek.

A kézikönyv minden modulja „tanulási útvonalként/az önmegismerés útjaként” működik, amely során a trénerek tudatosíthatják magukban az örökségüket, az identitásukat, továbbá azt, hogy mindez hogyan hat a tanítási gyakorlatukra, és hogyan tehetik a tanítási gyakorlatukat befogadóbbá.

1. RÉSZ **AZ ÖRÖKSÉG** **FELÉPÍTÉSE**

1. RÉSZ

1. modul	Az egyéni történetek hozzájárulásának fontossága a kollektív örökséghez
2. modul	Befogadó kontra kirekesztő örökség
3. modul	Bevándorlás és örökség

AZ ÖRÖKSÉG FELÉPÍTÉSE

ELMÉLETI BEVEZETŐ

Nem csak az (engedélyezett) történelmi narratívát szükséges megosztani. Ezért továbbra is nyitottnak kell lennünk, és a körülöttünk lévő történeteket személyessé kell tenni. Manapság ez rendkívül fontos, amikor a nagy vallási és ideológiai történetek kissé háttérbe szorultak, és ezért sokan új történeteket keresnek, amelyekből értelmet és célt meríthetnek. Az örökség fantasztikus eszköz arra, hogy a régi történetekből új történetek szülessenek, és ezáltal új, befogadó narratívák alakuljanak ki.

Arjen Barel a *Toekomst Religieus Erfgoed* oldalán megjelent interjúban

Örökségünk történetekből tevődik össze. Bár a hangsúly gyakran a kézzelfogható dolgokon van, mint például a régi épületek, tárgyak és festmények, a történelmet mégis a kézzelfogható tárgyakat körülvevő történetek keltik életre.

A történetmesélés és a kulturális örökség közötti kapcsolatot különböző módokon lehet vizsgálni. A kulturális örökséggel foglalkozó szervezetek körében egyre nagyobb a meggyőződés, hogy a történetmeséléssel javítható a látogatói élmény. A kiállításokat történet formájában mutatják be, amelyben a kurátor gyakran a dramaturg, a kiállításszervező pedig a rendező szerepét tölti be.

Mi történik, ha még ennél is tovább megyünk? A történet nem szerves része a kulturális örökségnek? Egyszerűen fogalmazva: létezik-e a tárgy – legyen az egy régészeti lelet, festmény, épület vagy akár egy tájkép – történet nélkül? Példa erre: Egy régészeti ásatáson talált cserépdarab egyszerűen csak egy törött anyagdarab az olaszországi Toszkánából. Ha azonban az adott kontextusban vizsgáljuk, kiderül, hogy a kerámia talán egy korsó része volt, amelyet a Livorno reneszánsz korában a főemberek esküvői szertartásain használtak.

Ebben a példában feltehetjük magunknak a kérdést, hogy „a tárgy” vagy „a történet” az, ami a terület kulturális örökségének a része. Talán mindkettő, hiszen egyik sem létezhet a másik nélkül, pláne nem egy „kiállítás” (esetleg a [vezetett] túrák, vagy akár a virtuális 3D-s túrák) keretében.

Aztán felmerül egy harmadik kérdés is. Mi lesz magukkal a történetekkel? Az olyan történetekkel, amelyek nem kapcsolódnak egy tárgyhoz vagy épülethez. Ilyen például, amikor a közösség idősebb tagja megosztja a hagyományokat egy fiatalabb emberrel. A történetek beszéd útján terjednek. Akkor ezek is részei a kulturális örökségnek? A Farói Egyezmény szerint igen, de a szakmai háttér egy része, beleértve a finanszírozókat és a kormányokat is, hajlamos a tárgyi eszközökre összpontosítani. Kijelenthetjük tehát, hogy a kulturális örökség egy nagy részét figyelmen kívül hagyják. Ráadásul közös történelmünk átadását csupán néhány hangra korlátozzuk. A hatalmasokra vagy a kreatív emberekre, akik képesek voltak olyan tárgyakat létrehozni, amelyek kiállták az idő próbáját. Ez messze nem mindenre kiterjedő, és ezért mi arra törekszünk, hogy a kulturális örökségen belül (minden) személyes narratívát aktívan bevonjunk. Ezt értjük a kulturális örökség demokratizálódása alatt.

2019 májusában a Storytelling Centre meghívta James Bradburne-t, aki a tekintélyes milánói Pinacoteca di Brera, a klasszikus és modern művészetek múzeumának igazgatója, hogy beszéljen a történetmesélés és a kulturális örökség kapcsolatáról. A konferencia nagy része szó szerint arról szólt, hogyan használjunk történeteket egy kiállításon, hogyan használjunk történetmesélőket a tárgyak életre keltéséhez, és hogyan készítsünk jó audio tárlatvezetést.

Elvitt minket a hagyományos múzeumokba, ahol a festmények vagy szobrok mellett egy kis kártya található, amelyre a mű magyarázatát írták. A kurátor írta, aki egyben a szakértő is. Bradburne jelezte, hogy az információátadás egyirányú, de kíváncsi volt arra, hogy vajon volt-e kommunikáció is; hogy elmeséltek-e egy történetet. Végül is a néző története nem játszik szerepet ebben a felállásban.

„Vajon a múzeum a kurátoré, vagy a közönségé?” Bradburne a közönségtől várta erre a választ. Ő határozottan úgy véli, hogy a múzeum a kurátorhoz és a közönséghez is tartozik, ez azonban a legtöbb kiállításon és múzeumi tárlaton nem tükröződik. Bradburne a Brera-képtárban változtatott ezen, és egyre inkább arra törekszik, hogy a látogató történetét bevonja a múzeumi élménybe, sőt, néha a látogatót a történet középpontjába is állítja. Ennek egyik következménye, hogy a műtárgyak melletti feliratokat már nem a szabvány szerint írják a szakemberek. A látogatókat, valamint a múzeum munkatársait, például a takarítókat és a műszaki osztály dolgozóit is felkérlik, hogy osszák meg tapasztalataikat.

Ily módon demokratizálják a művészet és az örökség megtapasztalását. A látogatók története ugyanannyit ér, mint a szakértőé.

Talán egyértelmű, hogy a kulturális örökség és a történetmesélés kapcsolatát illetően van min elgondolkodni, de a narratívának az örökség átadásában betöltött szerepét illetően nagyobb az egyetértés. A történet életre keltheti és kézzelfoghatóvá teheti a (művészet) történelmet. Ehhez azonban alaposan át kell gondolni, hogyan is adjuk át a történetet. Az évek és az események tényszerű felsorolása általában kevésbé inspiráló és nem is lesz igazán emlékezetes. A történelmi narratíva színezése gyakran a képzeletre hat.

Az elmúlt években rendszeresen segítettünk kulturális örökségi helyszínek munkatársainak vagy önkénteseinek abban, hogy a történelmi információkat megragadó módon adhassák át. Mielőtt belemennénk annak gyakorlati részleteibe, hogyan kapcsoljuk össze a történelmi tényeket a történetekkel, először a történész és a történetmesélő közötti különbségre térünk ki, ami mindig elgondolkodtató téma.

Krónikás kontra a történész

Hogyan kapcsolódik egymáshoz a történet és a történelem? A történelem nagyrészt történeteken keresztül jutott el hozzánk, különösen, ha olyan történelemről van szó, amely egy kicsit messzebbre nyúlik vissza, és amelyből kevés kézzelfogható dolog maradt fenn.

Vajon az a kép, amelyet ezek a történetek felvázolnak mindig igaz? Nem feltétlenül. Az idő megszínesítette az emlékezetet. Bizonyos események egyre nagyobb jelentőségre tettek szert, míg mások háttérbe szorultak, vagy akár örökre eltűntek. Néhány személyes érzés nagyobb hangsúlyt kapott, miközben tényszerű részletek kimaradhattak. Ráadásul minden emlék egy nagyobb kép része, és lehet, hogy nem mindenki értette meg ezt a nagyobb képet.

És ez rossz dolog? Amikor az „igazság” megtalálásának folyamatáról van szó, fontos, hogy történelmi bizonyítékokat és objektív megfigyeléseket keressünk. Ez azonban a történész munkája, nem a történetmesélőé. A történetmesélők a bizonyítékok mögötti élményeket keresik, tehát mintegy kiszínezik, életre keltik a történelmet. Ez éppúgy vonatkozik a szakemberre, mint a nagymamára, aki unokájának a háborús évekről mesél. A történet elmeséléséhez a történetmesélőnek szüksége van a történészre. A történésznek azonban ahhoz, hogy elmondja és bemutassa a történetét, ugyanúgy szüksége van a történetmesélőre.

Mind a történész, mind a mesélő a rendelkezésre álló, megfigyelhető történelmi bizonyítékokat keresi, kapcsolja össze és alkot történetet olyan módon, amely a hallgató számára képet ad arról, hogy mi történhetett. A történelmi valóság irányadó, de szükség van a képi illusztrációkra is, amelyek átélhetővé teszik azt. Néha a megértésben segít egy fiktív karakter megalkotása, akit gyakran olyan valakiről mintáznak, aki valóban létezett.

Olykor több különálló tényt kapcsolunk össze és értelmezünk a saját belátásunk szerint.

Jó példa erre egy történet, amelyet az egyik holland királyi palotában zajló projekthez dolgoztunk ki. Egy 1820-as években játszódó történetet alkottunk Anna Pavlovna orosz hercegnő és férje, a későbbi II. Vilmos király idejéről. Ők az idő nagy részében Brüsszelben éltek, nem a Hollandia szívében elhelyezkedő fő rezidenciájukon, amely az erdő közepén feküdt.¹⁷ A mai belga fővárosban lévő palotájukban azonban 1820-ban pusztító tűzvész söpört végig, melynek következtében a cár lánya rengeteg ékszert elvesztette. Eddig a történet teljes mértékben igaz.

Történetünk elbeszélője Anna Pavlovna egyik cseléd lányának távoli családtagjaként mutatkozott be. A tűzvész után a szobalány fáradtságos munkával átkutatta a palota füstölgő maradványait az ékszerek után kutatva. A leendő királynő hálából egy gyöngyöt ajándékozott neki, amely a mai napig a szobalány családjának birtokában van. Ez a mi művészi szabadságunk.

Hiszen az elbeszélő nem rokona a napokig a hamuban kutató lánynak. Még az is kérdéses, hogy ez a bizonyos szobalány létezett-e egyáltalán.

Ez jó példa a tények és a fikció között meghúzódó határvonalra. Itt vajon túllépték a történetmesélők a határvonalat, vagy valami céljuk volt vele? Erre a történetre az elejétől a végéig emlékszünk, és ezzel a történelmi események bevésődnek az emlékezetünkbe. A történetmesélők sok mindent a hallgató fantáziájára bízunk. A történetmesélő történész feladata, hogy olyan nagy mennyiségű képet tudjon kínálni, hogy a hallgató élénken elképzelhesse, mi történt vagy történhetett egykor egy történelmi örökségi helyszínen.

Amikor erről a témáról beszélünk a képzéseken, különösen azokon, ahol a kulturális örökséggel foglalkozó emberek vesznek részt, gyakran heves viták alakulnak ki. Egyesek számára megengedhetetlen, hogy a tényeket egy kicsit elferdítsük, és hasznunkra fordítsuk. Ez ellentmond a történettudományhoz való etikai hozzáállásnak. Másoknak ez kevésbé okoz gondot, és sokkal fontosabbnak tartják azt, hogy a közönséget sikerüljön bevonni a történetbe. Ugyan ki emlékszik egy idegenvezetésre vagy előadásra sok-sok év után is?

17. Belgium és Hollandia 1815-től 1830-ig egy királyságot alkotott

Végső soron a narrátoron (túravezetőn, idegenvezetőn, kurátoron, történetmesélőn) múlik, hogy mennyire szeretné kiszínezni a történetet, vagy ha úgy tetszik, mekkora művészi szabadsággal szeretne élni. A legfontosabb, hogy a történetmesélők pozitív érzéseket tápláljanak az iránt, amit megosztanak a közönségükkel.

A történelmi események beágyazása

Van egy másik módja is annak, hogy a történelmi események átélhetővé váljanak. Ez egy olyan módszer, amely kívül esik az „igazság” megtalálásának etikai mezején: a személyes és a történelmi történet összekapcsolása. A személyes, érzelmi és/vagy egyetemes terület összekapcsolása.

Mielőtt mélyebben foglalkoznánk a történelmi események beágyazásával, talán nem árt kicsit bővebben beszélni a személyes és egyetemes történetek különbségeiről.

Elméletünk szerint minden (jó) történetnek személyes, érzelmi és univerzális információkat kell tartalmaznia (Barel 2020).

Univerzális alatt az úgynevezett nagy történetek területét értjük (Lyotard *La condition postmoderne* című műve, valamint Harari gondolatai után szabadon, amelyeket a *Sapiens* című könyvében jegyzett le). Az irányt mutató történetek azok, amelyek megtanítanak arra, mi a jó és mi a rossz, hogyan rendezheted be legjobban az életedet, legalábbis egy bizonyos ideológia szerint, és hogy mit nem szabad tenni. Úgy is megfogalmazható, mint a történetben szereplő tényszerű és/vagy ideológiai információ.

Tényszerű információ alatt azt a minden fantáziától megfosztott információt értjük, amely valamire visszavezethető, bizonyítható. Például egy történelmi esemény esetében ez így néz ki: a tény, hogy egy bizonyos esemény egy bizonyos időpontban történt, szemtanúi és leírói is akadtak, vagy olyan emberek jegyezték le, akik jelen voltak, az egyetemes területhez tartozóvá teszi azt a történetet (bár tisztában vagyunk a különböző nézőpontokkal, amelyek kiszínezhetik a tényeket). Ugyanez vonatkozik azokra a történetekre is, amelyekről bizonyos ideológiai és/vagy vallási csoportok azt feltételezik, hogy igazságot képviselnek. Ebben az esetben a történet üzenetének területe az univerzális terület; a terület, amely azért van, hogy a hallgatót megtanítsa valamire. A tündérmesék, népmesék és mítoszok tekintetében ez szokott a tanulság lenni.

Gyakran azonban ezek a „leckék” aligha lesznek emlékezetesek, ha kontextus nélkül adják át őket. Ha ezt egy történeten keresztül adjuk át, az általában azonnal érthető, és emlékezetes is marad.

Ennek oka a másik két terület: a személyes és az érzelmi területek.

A személyes területet akkor érinti a történet, amikor személyes információkat közölnek a főszereplőről és környezetéről. Ez nem csak az önéletrajzi történetekre igaz: egy létező fiktív történetben is fontos, hogy a szereplőket (és ezáltal a helyzetet) ilyen személyes információkkal lássunk el. Ennek alapján a hallgatók saját képeket alkotnak, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy a kapott információkat logikus és értelmes módon dolgozzák fel. Az elbeszélés csak akkor születik meg, ha ez a folyamat sikeres.

Ez azonban még nem elegendő a rezonancia eléréséhez. Ahhoz, hogy ezt elérjük, meg kell érintenünk az érzelmi területet, az érzések területét. A vibrálást csak akkor adjuk tovább, ha van valami, amit valóban meg lehet osztani. Ez nem történik meg az első narratív szinten, az elbeszélés szintjén. De ha a történetnek érzelmi töltete is van, akkor ez megváltozik. Végül is az érzelmek általában emberi dolgok, és lehetővé teszik számunkra, hogy érezzünk és hangsúlyozzuk azokat.

Valójában az érzelmi terület a történetben az átvitel gerincét képezi. Érzelmi komponens nélkül a történet sokat veszít erejéből. Ez nem jelenti azt, hogy a többi terület nem számít. Az érzelmi információ csak akkor jön át, ha a kontextus világos, és olyan képeken alapuló struktúrát alkot, amelyben az érzelmi információ megjelenhet. Az univerzális terület pedig a történet alapja, e nélkül a terület nélkül nincs értelme megosztani egy történetet.

Ha ezt lefordítjuk a kulturális örökség kontextusára, akkor a következőket mondhatjuk. Az egyetemes terület a történelmi történetek és történelmi tények területe. Ez a történetnek az a része, amelyet a kulturális örökségi helyszíneken minden narrátor tanulmányozott és emlékezetébe véselt. A narrátorok úgy sorolják az évszámokat és dátumokat, mintha bevásárlólistát olvasnának. Az események, történetek és történészek mögött azonban nincs szenvedély, érzés vagy jelentés.

Amire azonban az emberek emlékezni fognak, az a mesélő személyes részvétele a történelemben. Ezért működik jól, ha egy történetet olyasvalaki mesél el, aki maga is átélt valamit. Erre példa lehet egy szemtanú beszámolója, aki átélte a második világháború alatti villámháborút és kényszerevakuálást. Vagy egy olyan ember története, aki a Summer of Love (A szerelem nyara) idején betépett a Glastonbury fesztiválon, Woodstockban, vagy az amszterdami Vondelparkban. Ez azonban nem mindig lehetséges, különösen a régebbi eseményeket tekintve, egyszerűen azért, mert gyakran nem maradnak olyan emberek, akik első kézből mesélhetnék el a történetet.

Ez nem jelenti azonban, hogy egy történelmi ténnyel ne lehetne kapcsolat. Éppen ellenkezőleg: gyakran tapasztaljuk, hogy az idegenvezetők és a történelmi örökségi helyszíneken dolgozó egyéb munkatársak hatalmas szeretetet éreznek az épület és/vagy a gyűjtemény iránt. A lelkesedés, amivel el akarják mesélni nekünk a történeteket, mindent elmond.

Ezért arra kérjük a történetmesélőket, hogy a látogatóknak elmesélt történetükbe vonják be ezt a személyes jelleget.

- Mit éreztél, amikor először jártál itt?
- Milyen személyes emlékeid kötnek ehhez az épülethez? Például: „Itt házasodtam meg” vagy „néhai férjemmel itt töltöttük időnk nagy részét”
- Milyen érzések kavarnak benned, amikor erre a történelmi eseményre gondolsz?

És ami a legfontosabb:

- Neked személyesen mi a jelentése ennek a kulturális örökségnek?

Amikor felteszed ezeket a kérdéseket, gyorsan a felszínre kerülnek személyes és néha még érzelmes történetek is. Történetek, amelyekben nemcsak egy épület vagy tárgy iránti szeretet számít érzelmenek, hanem a szépség élvezete is. Ezek a történetek jobban megérintik a hallgató képzeletét, mint a pusztán történelmi tények, így együttérzéshez és empátiához vezetnek. Ezen összetevők biztosítják, hogy a narrátor és a hallgató ugyanazon mentális térbe kerüljön. Az egyik tér, amelyben az információátadás olyan erőteljes és kézzelfogható, hogy a hallgató elkezdi lejátszani a (történelmi) filmet a saját fejében.

Nézzünk egy másik példát. Egy csoporttal egy híres triptichon előtt álltunk, amely az Utolsó ítéletet ábrázolja. Egy idegenvezető bátran elmesélte, hogyan készült a mű, és hogyan élte túl az 1566-os képrombolást. Ezt követően az idegenvezető számos művészettörténeti aspektusra tért ki, beleértve a festészeti technikákat és a korszakra jellemző képeket.

Észrevettem, hogy a csoport udvariasan hallgatta a történetet, de azon tűnődtem, vajon tényleg figyeltek-e. A mi érdeklődésünket sem keltette fel igazán az idegenvezető mondandója. Egészen addig, amíg a vezető rá nem mutatott az egyik panel sarkára.

„Valahányszor az Utolsó ítélet¹⁸ előtt állok, a tekintetem ide szegeződik” – mondta, és tekintetünket egy angyalra irányította, aki huncutul tekintett át válla fölött, kezét egy fiatalember csupasz fenekén pihentetve. „Mindig azon tűnődöm, vajon mire gondolhat az angyal” – zárta történetét az idegenvezető, egy bájosan zavart mosollyal. Észrevettük, hogy abban a pillanatban minden figyelem rá irányult, mert mindannyian tudni akartuk, vajon

18. Az utolsó ítélet (The Last Judgement) Lucas van Leyden tollából. Őszintén szólva, egy másolatot néztünk, mivel az eredeti művet a leideni De Lakenhal Múzeumban állították ki. Eredetileg a Pieterskerk oltárképeként szerepelt, ahova 1526-ban rendelték meg, de már 1572-ben máshová helyezték át.

mire készül az angyal. Néhány embernek saját egyedi elképzelése volt erről, és volt olyan is, aki egy másik triptichonon azt látta, hogy az angyalok hogyan nyújtanak segítő kezet a halandóknak a menny felé. Mindenesetre a történet életre kelt, és ez a különleges triptichon örökre belevésődött az emlékezetünkbe. Mindez annak köszönhető, hogy az idegenvezető a személyiségét is belevitte az egyetemes térbe.

A személyes történetek fontossága¹⁹

Eddig a történetek fontosságára összpontosítottunk a kulturális örökségben és az örökséggel kapcsolatos elkötelezettségben. Most szeretnénk egy kicsit mélyebbre ásni a jelentésalkotás és a narratív identitás kialakulásának dinamikájában, valamint a kulturális örökség egyértelmű szerepében e dinamikán belül. A nagy történetek elvesztése arra kényszerít bennünket, hogy saját történeteinkből nyerjünk értelmet. És amint azt alább tovább vizsgáljuk, ezeket a történeteket a körülöttünk lévő különféle történetek alakítják, amelyekben az örökség fontos szerepet játszik a gyökerek megismerésének alapjaként. Ha az embereket arra ösztönözzük, hogy saját történeteiken dolgozzanak, és az örökséget használjuk fel a kezdeti lendület megadására, az nagyon jó kombináció a jelentés megteremtéséhez. Ez a jelentésalkotási folyamat szükséges a befogadó fejlődés társadalmi és kollektív szintű elindításához, valamint a mentális ellenálló képesség és jólét személyes és egyéni szinten történő növeléséhez. A narratív identitás fogalma kiemelkedő jelentőségű ebben a dinamikában.

Bevezetés a narratív identitásba

A „narratív identitás” fogalma arra utal, hogy identitásunk történetekből áll, amelyek meghatározzák, hogy kik vagyunk és kik akarunk lenni. A történetek fontosak önmagunk meghatározása szempontjából. Azáltal, hogy számtalan társas interakcióban megosztjuk személyes tapasztalatainkat másokkal, történeteken keresztül alakítjuk ki önmagunkat (Fivush & Zaman, 2015). A narratívák és a narratív folyamatok jelentős szerepet játszanak identitásunk felépítésében és folyamatos fenntartásában egyaránt. Mivel a narratíva és történetek társadalmi és kulturális termékek, a narratív identitás eredendően az identitás szociokulturális értelmezése. Az emberek narratíva identitása nagymértékben a közeli rokonaik közötti történetmegosztás és -hallgatás révén alakul ki. Gyakran rámutattak arra, hogy a családban tanulunk meg történeteket mesélni, ott kezdődik a narratív identitásunk kialakításának útja, és a generációk közötti történetek és a családi történetek kulcsfontosságúnak bizonyulnak az én megértése szempontjából (Fivush & Zaman, 2015). A családon vagy közösségeken belül elmesélt történetek mellett a tágabban értelmezett, társadalmi és kulturális közegben létrejövő narratívákhoz is fordulunk, hogy tapasztalatainkat és a világban elfoglalt helyünket értelmezzük. Itt jön létre a narratív identitás formálódása a kulturális örökségen keresztül. Történeteket mesélünk, hogy értelmet adjunk a múltunknak és a jelenlegi helyzetünknek, de azért is, hogy kitaláljuk, merre tartunk. A magunknak mesélt történetek segítenek irányítani a cselekedeteinket (Dings, 2018). Amikor egy bizonyos narratívával azonosulunk, a

19. Nagyrészt a Peer Smets és Greta Troup (Vrije Egyetem, Amszterdam) által írt *Foundation Bricks of the Digging for Gold* projekt alapján készült, illetve abból vettek át bizonyos részeket.

narratívát támogató cselekedeteinket személyünk számára értelemmel telinek éljük meg. Személyes történeteink arra ösztönöznek bennünket, hogy bizonyos módon cselekedjünk, és fordítva, az élettörténetbe értelmesen illeszkedő cselekedeteink támogatást és megerősítést nyújtanak én- és identitástudatunkhoz.

Széles körű tudományos konszenzus van abban, hogy az emberek „identitásproblémáikat” élettörténetek létrehozásával oldják meg (Pasupathi, 2015). A történetek hasznosak abban az értelemben, hogy segítségükkel „visszatekinthetünk” a tapasztalatainkra, és a történetek a jövőbeli tapasztalataink strukturálásában is szerepet játszanak. A narratív identitás két központi aspektusa tehát a *jelentésalkotás* és a *célmeghatározás* (Dings, 2018). Az egyének jelentésalkotással próbálják megérteni az életükben megtörtént helyzeteket és tapasztalatokat, legyenek azok mindennapi vagy nagyobb életesemények, azáltal, hogy meghatározzák, mi a jelentős az adott helyzetben, és összekapcsolják azt életük más részeivel és élettörténetükkel.

Társszerzőség

Kate McLean (2016), a fejlődépszichológia professzora szerint az identitásfejlődést tekinthetjük egyfajta társszerzői projektnek. Ezalatt azt érti, hogy a családon belül elmesélt történetek és a tágabb kultúra, amelyhez az egyén tartozik, meghatározó szerepet játszik abban, hogy milyen történeteket mesélünk magunkról. A személyes tapasztalatainkról szóló történetek láthatóan „beágyazódnak a közvetlen családtagjaink tapasztalataiba és az egykori generációk történeteibe, mint ahogyan szintén beágyazódnak kulturális vagy történelmi pillanataink történeteibe” (McLean, 2015, 19. o.). McLean ezt „narratív ökológiának” nevezi. Ez azt jelenti, hogy az egyén öntörténetét úgy kell értelmeznünk, mintha a körülötte létező összes többi történethez és narratívához viszonyítva létezne. Először is, az egyén személyes identitása „a személy saját tapasztalatainak koherens narratívákká való összeszövésében jön létre, de a személyt körülvevő narratívák több rétegének összeszövésében is” (McLean, 2015, 20. o.). Az egyén identitásának fejlődése a „nagyobb ökológiában” való részvételétől és tevékenységétől függ, például a mások, a társadalom és a kultúra történeteivel való találkozástól, ami egy folyamatos, rendkívül összetett és kölcsönös folyamat. Az identitásfejlődésnek ez a felfogása az emberek társadalmi kapcsolatait, valamint a társadalmi és kulturális narratívákat helyezi a középpontba. A narratív ökológia gondolata segít megérteni, hogy az emberek identitását és élettörténetét egyrészt az a társadalmi és kulturális kontextus határozza meg, amelyben élnek, másrészt pedig az, hogy az identitás és az élettörténet folyamatosan változik és változtatható az élet során.

A vezető narratívák kulturális hatása

Az identitás és a narratívák közötti kapcsolat megértése szélesebb társadalmi kontextusban különösen fontos, amikor kulturálisan és társadalmilag marginalizált és kirekesztett emberekkel dolgozunk. Minden társadalomnak vannak vezető narratívái, amelyek „kulturálisan megosztott történetek, amelyek azt kommunikálják, hogy melyek a közösséghez tartozás normái és elvárásai” (McLean, 2015, 31. o.). A vezető narratívák fontos társadalmi szerepet játszanak a közösséghez való tartozás normáinak és

elvárásainak, valamint az olyan társadalmi kategóriáknak a közvetítésében, mint a nem, a szexualitás, az etnikai hovatartozás és a nemzetiség. Az egyik fő narratíva, amely a kapitalista társadalmakban általában megtalálható, a haladás és a növekedés narratívája. Ez a narratíva a társadalom számos aspektusát befolyásolja a gazdaságtól és a politikától kezdve egészen addig, hogy az emberek hogyan értelmezik saját személyes fejlődésüket, családi életüket és karrierútjukat. A „kudarcok” vagy a fejlődés hiánya ezért negatív dolognak és a kudarc jelének tekinthető. A kulturális örökséggel kapcsolatos diskurzusokban is számos vezető narratívát találunk. Számos értelmezést, például a fontos csaták, forradalmak és az örökségi épületek használatát gyakran egy nézőpontból közelítik meg, az aktuális fő narratívához kapcsolódva. Az egyik példa erre a muszlimok és a hollandok közötti kapcsolat. Hajlamosak vagyunk ezt a kapcsolatot az egyenlőtlenség fényében megközelíteni. Az iszlám alacsonyabb rendű a kereszténységénél, abban az értelemben, hogy néha hajlamosak vagyunk az iszlámot primitív vallásnak tekinteni.²⁰ Könnyen elfelejtjük, hogy az iszlám oszmánok voltak a protestánsok legnagyobb szövetségesei a katolikusok elleni harcban, akiket a spanyol király támogatott az úgynevezett 80 éves háború (1568–1648) során. Ennek a támogatásnak az egyik fennmaradt emléke a protestáns ellenállás által készített érem, amely a Rijksmuseumban látható, és a következő szöveg látható rajta: *Liever Turks dan Paaps* / Inkább török, mint pápista (katolikus). Ennek az éremnek a létezése nem közismert a holland népesség körében, és ebben a tekintetben nem része a közös (narratív) identitásnak.

Miközben a vezető narratívák társadalmi kohéziót teremthetnek, normatív mércéik hozzájárulnak azok marginalizálásához és kirekesztéséhez is, akik nem felelnek meg a megfelelő vagy jó élet definíciójának. Azok, akik eltérnek a vezető narratíváktól, gyakran tapasztalnak negatív következményeket, például elutasítást, előítéleteket és kirekesztést. A vezető narratívák elleni tiltakozás azáltal, hogy tevékenyen alternatív narratív konstrukciókat hoz létre, kihívásokkal teli folyamat az egyének számára. A narratívák által kedvezőtlenül érintett emberek internalizálhatják ezeket a narratívákat, ami olyan negatív érzéseket eredményezhet, mint a szégyenérzet vagy a saját magunkat való hibáztatás a személyes problémákért vagy kudarcokért, amelyek a rendszerszintű egyenlőtlenségekhez vagy mások elnyomásához kapcsolódnak (Crocker & Major, 1989).

Annak tudatosítása, hogy a társadalmi vezető narratívák hogyan hozzák hátrányos helyzetbe az embereket, fontos lépés ahhoz, hogy megtaláljuk a pozitív identitásfejlődés lehetőségeit. Sokan tisztában vannak ezekkel a struktúrákkal, és a tudatosság növelése és az elnyomó vezető narratívákkal szembeni aktív ellenállás különböző formái gyakoriak a társadalmilag (és narratíva szempontjából) hátrányos helyzetű csoportokba tartozó emberek, például a bevándorlók, menekültek, hajléktalanok, segélyezettek és queerek körében. A queer mozgalom (amely a normatív nemi és szexuális normáknak való megfeleléssel szemben ellenálló embereket tömöríti) aktívan megfordította a „queer” negatív jelzőt, és a „queerness”-t a világban való létezés pozitív és elfogadható formájaként fogadja el. Hasonlóképpen, a fogyatékkal élők mozgalma megfordította a „crip” jelzőt (Butler, 2011).

20. Ahogyan azt a népszerű holland politikus, Pim Fortuyn is tette az egyik vezető újságnak 2002. február 9-én adott interjújában. Még abban az évben egy állatjogi aktivista meggyilkolta.

Vezető narratívák, kirekesztés és hovatartozás

A kevésbé hatalmi pozícióban lévő és strukturális egyenlőtlenséget tapasztaló emberek gyakran eltérnek a vezető narratíváktól. Ezt a tapasztalatot a másokkal való kapcsolat elvesztésével, például az elidegenedés érzésével magyarázzák (McLean, Lilgendahl, Fordham, Alpert, Marsden, Szymanowski, & McAdams, 2017). A strukturális és a társadalmi marginalizáció szorosan összefügg; „a narratívába való be nem illeszkedés a hatalom elvesztéséről, valamint a hovatartozás elvesztéséről szól. Ez arra utal, hogy az alternatív narratíva felépítésének munkája nem magányos gyakorlat – az embernek találnia kell egy másik csoportot, amelyhez tartozhat (McLean et al., 2017, 643. o.)”. A nagyobb csoporthoz tartozás élménye fontos az identitásfejlődés szempontjából, és a kutatások azt találták,

hogy az emberek a vezető narratíváktól való eltérés élményét olyan történetekkel oldják fel, amelyekben olyan csoportot találnak, amelyhez tartozni tudnak, és amely egy alternatív történetet mutat be az összetartozásról (McLean et al., 2017). Ez azonban nehéz folyamat egy olyan környezetben, ahol számos, a kulturális örökség részét képező vagy akár az örökséget meghatározó történetet a domináns csoport kisajátít. Ez arra is rámutat, hogy fontos a kulturális örökség demokratizálása azáltal, hogy más történetek is ennek részévé válhatnak. Itt is eltérünk attól az állásponttól, hogy az örökség nem egy meghatározott tény, hanem a történetek dinamikájából jön létre, és éppen ezért változtatható.

A kutatások azt mutatják, hogy azoknak, akik eltérnek a vezető narratívától, sokkal több „identitásmunkára” van szükségük önéletrajzi érvelés, igazolás és kidolgozás formájában, hogy olyan alternatív narratívákat hozzanak létre, amelyek pozitív énképet teremthetnek.

Az egyének ellenállása a vezető narratívákkal szemben fontos a pozitív és reziliens identitások narratívája szempontjából. Az alternatív narratívák felépítése társadalmi folyamat; az alternatív narratívákat másokkal együtt fejlesztik ki és tartják fenn. Ők alapvetően egy olyan csoportot keresnek, amelyhez tartozhatnak. Az emberek identitását komolyan megviselheti, ha azt tapasztalják, hogy nem tartoznak egy csoporthoz, vagy ha a több csoport között zajló eligazodás feszültségeit élik meg. Azok számára, akik többféle identitást is megtapasztalnak, a történetek segíthetnek áthidalni ezeket az identitásokat, hogy újraírják az arról szóló történeteket, hogy kik ők és hová tartoznak. Az egyén szintjén a társadalmi hovatartozásról szóló alternatív narratívák létrehozása fontosabb lehet, mint a status quo megkérdőjelezésére irányuló alternatív narratívák kialakításának lehetőségei. Ha egy alternatív narratíva felépítése támogatja a személy pozitív identitásfejlődését, akkor ez a vezető narratívával szembeni ellenállás „olyan ügynöki aktusnak tekinthető, amely megerősíti az egyént” (McLean et al., 2017, 646. o.).

Itt szeretnénk bemutatni azt, hogy mennyire fontos megosztani az alternatív narratívákat. Nemcsak a csoporton belüli megosztás fontos, hanem a másokkal, kívülállókkal való megosztás is. Ezt nevezhetjük Barbara Myerhoff (1986, idézi White, 2008) által bevezetett definíciós szertartásnak. Az ilyen szertartások olyan rituálék, amelyek méltatják és gazdagítják az emberek életét. A múlt, a jelen és a jövő mondhatni újra összhangba kerül, ami alapot ad a cselekvéshez – legyen az kisebb vagy nagyobb. Ha ezt a történetet később meghallgatjuk, gyorsan értelmet nyer, az elbeszélő növeli a mentális rezilienciáját, ami általában hozzájárul a jóléthez. Ez kiemeli a színházi módszerek használatának hozzáadott értékét a történetek bemutatásában, mivel az elbeszélőt és a hallgatót egyenrangúan kapcsolja össze. Ez a demokratizálódási folyamat utolsó lépése.

A gyakorlat címe

ÖRÖKSÉGEM ÉS IDENTITÁSOM

A gyakorlat áttekintése

A gyakorlat lényege az, hogy összekapcsolja a személyes „örökséget” a kollektív örökséggel anélkül, hogy bármit is lajstromba vett örökségként határozná meg. A narratív szempont kulcsfontosságú ebben a gyakorlatban: mi történik, ha történeteket osztasz meg olyan tárgyokról és szokásokról, amelyek fontosak számodra?

Célkitűzések

A gyakorlat célja, hogy demokratizálja az örökséget, és tudatosítsa a résztvevőkben

1. a tényt, hogy ők saját örökségük birtokosai és
2. az örökségről szóló narratíváknak az identitás kialakításában való jelentőségét

Időtartam

Ez a gyakorlat legalább 30 percet vesz igénybe, de akár egy óra is lehet. A játékmaster döntése, mennyire mélyednek bele a gyakorlatba

Minimum/maximum létszám

- Javasolt: nincs maximum létszám.
- Minimum: 4 fő
- Maximum: nincs maximum létszám.

Szükséges eszközök

A résztvevők okostelefonja és internet-hozzáférés

Helyigény

Elég hely ahhoz, hogy székekből köröket lehessen kialakítani három-négy fős csoportok részére

Előkészületek

Nincs szükség előkészületekre, kivéve, ha a résztvevőknek nincs internet-hozzáféréssel rendelkező okostelefonja. Ebben az esetben meg kell őket kérni, hogy hozzanak magukkal olyan tárgyat, amely a számukra értékes, és az identitásuk kialakításában fontos szerepet játszó örökségelemet képviseli.

Instrukciók

1. Alkoss négy főből álló csoportokat (három fő is lehet)! Ha a csoport, amellyel dolgozol sokszínű kulturális háttérrel rendelkezik, próbáld meg vegyes csoportokat kialakítani.
2. Kérj meg mindenkit, hogy olyan tárgyi kulturális örökséget vagy szokást keressenek, amelyhez kötődnek. Ügyelj rá, hogy ez a kérés elég szabad teret engedjen a résztvevőknek ahhoz, hogy bármit választhassanak, amit örökségnek tekintenek. Minden tárgyat vagy szokást elfogadunk.
3. Kérd meg az egyik résztvevőt, hogy mutassa be az általa választott tárgyat vagy szokást, amíg a többi résztvevő hallgatja őt (ők a hallgatók). Mit választott? Miért ezt a konkrét tárgyat vagy szokást választotta a résztvevő? Mit jelent ez a tárgy vagy szokás a résztvevőnek?
4. Kérd meg a többi résztvevőt, hogy reagáljanak rá. Ehhez a következő struktúrát kell követni:
 - a. válassz ki valamit, amit a résztvevő mondott és különösen jelentőségteljes volt a hallgatók számára (A kifejezés azonosítása)
 - b. mondj valamit arról, hogy ez a mondat vagy kifejezés milyen képet keltett a hallgatóban arról, hogy mi volt fontos a résztvevő számára (A kép azonosítása);
 - c. teremts kapcsolatot a hallgatók saját értékei vagy élményei és a résztvevő saját értékei vagy élményei között (A válaszok megtestesítése)
 - d. gondolkodj el azon, hogyan befolyásolta a hallgatókat a résztvevő története és mivel járul hozzá a hallgatók saját történetéhez (Az átadás visszaigazolása)
5. Ismételjétek meg ezt a többi résztvevő által hozott tárgyakkal vagy szokásokkal

Értékelés

*A gyakorlat végén készítsetek egy rövid értékelést az egész csoporttal.
A következő kérdéseket tedd fel:*

Milyen volt beszélni a számodra fontos dolgokról?

Mit tanultál a többiek történetéből?

Mit értékeltél a legjobban a hallott történetekben?

Mi érintett meg a legjobban a meghallgatott történetekben?

Mit tudtál meg a saját „örökségedről”?

Úgy tekintesz magadra, mint aki tulajdonosa a saját örökségének és az örökségről szóló történeteinek?

Trénertípek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

A csoportoknak gyakran kell önállóan dolgozniuk, mert nem biztos, hogy minden csoporthoz jut szervező. Ebben az esetben ügyelj rá, hogy a csoportok jól kövessék a bemutatkozásra való reagálás struktúráját. Például kioszthatsz rövid instrukciókat papíron, néhány konkrét felteendő kérdéssel, hogy:

- Mi volt jelentőségteljes számodra az előbb hallott történetben? Mi érintett meg benne?
- Mit gondolsz, miért volt jelentőségteljes a mesélő számára a történetében?
- Miért volt jelentőségteljes számodra ez a pillanat/kifejezés? Felidézett benned egy másik történetet? Ha igen, megosztanád ezt a történetet?
- Mit szeretnél visszaadni a történet mesélőjének?

BIBLIOGRÁFIA

Barel, A. (2020). *Storytelling en de wereld: Hoe het delen van verhalen kan bijdragen aan persoonlijke groei en sociale impact*. Amsterdam: International Theatre and Film Books.

Butler, J. (2011). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. Routledge.

Crocker, J. & Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review*, 96(4), 608-640.

Dings, R. (2019). The dynamic and recursive interplay of embodiment and narrative identity. *Philosophical Psychology*, 32(2), 186–210.

Fivush, R. & Zaman W. (2015). Gendered Narrative Voices: Sociocultural and Feminist Approaches to Emerging Identity in Childhood and Adolescence. In: K.C. McLean & M.U. Syed (eds.) *The Oxford handbook of identity development*. Oxford University Press.

McLean, K.C. (2015). *The co-authored self: Family stories and the construction of personal identity*. Oxford University Press.

McLean, K.C., Lilgendahl, J. P., Fordham, C., Alpert, E., Marsden, E., Szymanowski, K., & McAdams, D. P. (2017). Identity development in cultural context: The role of deviating from master narratives. *Journal of Personality*, 86(4), 631–651.

White, M. (2007). *Maps of Narrative Therapy*. W.W. Norton & Company

Kérdések az önreflexióhoz

Ennek a feladatnak az egyik rejtett dinamikája, hogy az emberek a véleményektől eljussanak a történetekig, mert a történetek többretegűek, ezért képesek megteremtteni a közös alapot, míg a vélemények nem kínálják fel ezt a mozgásteret. A gyakorlat befejezése után tedd fel magadnak a kérdést, vajon a csoportnak sikerült-e megvalósítania ezt a váltást.

BEFOGADÓ KONTRA KIREKESZTŐ ÖRÖKSÉG

SZERZŐ: A LA XIXA CSAPATA

Az örökség az, amit megöröklünk, és mint olyan, hordozza valamilyen módon a „tulajdon” fogalmát. Még akkor is, ha az örökség megfoghatatlan, immateriális, a tulajdonlás érzése továbbra is fennáll. Ebből a tulajdontudatból keletkezik a kirekesztő örökség: amely körülhatárolja, megjelöli, azonosítja, elkülöníti és építi a történeteket, politikákat és még az identitást is, nemzeti és vallási téren egyaránt.

De az örökséget lehet befogadó módon is értelmezni, azaz olyan elemként, amely nem rögzült, hanem párbeszédet folytat az idővel és a környezetével. Ebben az értelemben az örökség elsősorban az, amire felhasználjuk. A felhasználást pedig az határozza meg, hogyan értelmezzük az örökséget. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az örökség kirekesztő nézete hajlamos megdermeszteni az örökséget: nem lehet alakítani, formálni vagy magyarázni, inkább egyetlen, állandó és egyértelmű jelentése van. Ezzel szemben a befogadó nézet minden örökségelemet a párbeszédre és tanulásra való lehetőségként értelmez, a múlt töredékeként, amely továbbra is jelen van, élő elemként, amely formálja és kihívások elé állítja a pillanatnyi társadalmat, és amely hidakat keres a társadalmi együttélés és egyenlő bánásmód megerősítésére.

Az egyik dolog, amelyet nem szabad elfelejtenünk, amikor az örökségre gondolunk, és amely meghatározza, hogy elképzelésünk kirekesztő vagy befogadó lesz-e, a „származás” fogalmának átgondolása.

Nézetünket alakítja a származás: országok és határok, termékek és fogyasztás, mitológia és művészet, vallás és tudomány. A mitológiától és vallástól kezdve a nyelveken át a szülőföldre, vagy éppen a világegyetemtől egy egyszerű almáig, a „származásigazolás” megteremtésének és megtalálásának igénye áthatja látásmódunkat. Ezen igény legújabb megnyilvánulása valószínűleg a leginkább elüzletiesedett aspektus, amely szerint az ételek származásának egyre jobban nyomom követhetőnek kell lennie, és ugyanezen eredetkeresés a menekültek és bevándorlók humanitárius válságában ölti legdrámaibb formáját. Utóbbi teljes mértékben az irányadó politikáktól függ, amelyek kifejezetten a származás – ebben az esetben a földrajzi – fogalmát helyezik előtérbe.

Ahogy arra Barnaba Maj olasz filozófus rámutat, „a származás kategóriája metafizikai, míg a genetikáé történelmileg fejlődő”. Az alapvető különbség az, hogy ha az entitás keletkezését keressük, akkor elfogadjuk, hogy ez egy másik entitás átalakulása, míg a származás fogalma arra utal, hogy nincs előzménye és nem áll semmi mögötte: időn kívüli.

Bizonyos értelemben, az általunk adott példák, például az étel származásának igazolása és

a bevándorlókra és menekültekre vonatkozó politikák a származás fogalmára fókuszálnak, mert nem ismerik el vagy nem értékelik a történelmileg fejlődő kontinuitást: csak a metafizikai vagy szimbolikus történetre koncentrálnak. A szélsőséges politikák – hogy folytassuk a sort a határok bevándorlók és menekültek előtt való bezárásának példájával – a földrajzi származást hangsúlyozzák anélkül, hogy felismernék e fogalom elsődlegességét, vagyis a származás fogalmát elembertelenítésre használják.

Ezért elengedhetetlen a származás fogalmára gondolni annak érdekében, hogy elkerüljük az örökség megdermedését. A *Las formas del origen* című könyvben, amelyet Ángel Díaz de Rada, a spanyol UNED egyetem antropológiászakértője állított össze, nem a dolgok származását vizsgálják, hanem magát a „származásról” szóló emberi diskurzust. Így térünk ismét vissza az örökség „megdermesztésének” elképzeléséhez.

Díaz de Rada szerint mind a tudományos kísérlet, mind pedig a misztikus tapasztalat olyan „módszerek”, ahol az „autentikusan valódi” státuszával kapcsolatos gyanú döntő fontosságú. Más szóval mindkét módszer esetében „meghatározó a mögöttes jelentésnek a már láthatóhoz vagy evidenshez kapcsolódóan zajló keresésének pragmatikája”. Így az örökségről való gondolkodásnál, és hogy az mikor válik kirekesztővé vagy befogadóvá, mindig fontos figyelembe venni az „autentikusan valódi”, a „származás” és az „esszencia” fogalmát.

Ahogy azt Díaz de Rada magyarázza, „kinyitni az ajtót, hogy megértsük az igazán valódit” azt jelenti, hogy valamilyen módon rohanunk az ok-okozatok végtelen láncolata felé, vagy a keletkezés elfojthatatlan hálózatának irányába. „Bármilyen megállás ebben a rohanásban ismeretelméleti konvenció, a valóság megragadásához autentikusan hozzátartozó dolgok konvencionális szelete.” A származásról való elmélkedés többek között arra szolgál, hogy ne változtassuk a származást fegyverré vagy reklámfogássá. És arra is, hogy bepillantást nyerjünk a származás összetettségébe.

Megérteni azt, hogy a származás a történet része az első lépés, és egyben a legfontosabb is ahhoz, hogy az örökségre befogadó módon tekintsünk, mert maga a származás nem rögzített vagy nem a nulláról indul, hanem egy folyamat eredménye, egy egyveleg. Ebből a „tisztátalan” származásból következően az örökségnek minden fejlődése önmagában keveredések és párbeszédnek folyamata, amíg el nem éri a jelenkort, ahol folytathatjuk az ilyen módon történő felhasználását, nem fegyverként és nem kirekesztés céljából.

A sok példa közül erre találhatunk egyet a gasztronómiában. Tudjuk, hogy egy ország úgynevezett kulturális vagy nemzeti örökségének számos receptje például a származásukban fennálló kapcsolatok és összefüggések folyamatának és keveredésének az eredménye. Ugyanakkor ezek közül sok receptet arra használtak, hogy kirekesztő történeteket alkossanak, akár nemzetieket vagy vallásos természetűeket, amelyek arra szolgáltak, hogy zárt és konfrontációra épülő identitásokat alakítsanak ki.

Spanyolország esetében például a gasztronómiai örökségre mélyen rányomja a bélyegét a társadalom többségének kizárása és az identitás ugyanabba a „rasszba” való egységesítése iránti szükséglet, ahol a rassz az egyetlen nemzeti, kulturális és vallási identitásként értelmezendő.

A mindenhol jelenlévő sertéshús, a zsidók és muszlimok számára leginkább tiltott hozzávaló a spanyol gasztronómiai örökség pillére a 15. századtól kezdve, ami egybeesik az inkvizítori „vértisztítással” és az Ibériai-félsziget muszlim és zsidó népességének kiűzetésével, halálával vagy erőszakos megtérítésével. Néhány „jellemző” fogás a zsidó és muszlim konyha közismert fogásainak változata, a zöldségragutól kezdve egészen az édességekig, amelyekhez a sertéshús valamely részét hozzáadták. Az olívaolajjal való sütés pusztán ténye már gyanúra adott okot, és a fogásokat sertészsírral kellett készíteni. Az édességeket és süteményeket is „átalakították” azzal, hogy az olívaolajat vagy a tehéntejből készült vaját sertészsírra cserélték. És itt térünk rá az egyik példára, amely a kirekesztő vagy befogadó örökséget mérlegeli: a „mantecado” vagy a „polvorón” valószínűleg a spanyol gasztronómiai örökség legjellemzőbb és leggyakoribb karácsonyi édességei. A recept alapja a mandula, méz (vagy cukor), fahéj és egyéb fűszerek, és végül a sertészsír. Hogyan tehetjük az örökség ezen elemét befogadóvá?

Az alapanyagok keveréke, az édességek formái (apró és egyedi) és a különleges alkalmak, amikor fogyasztják őket (karácsony) arra utalnak, hogy a „mantecadók” és „polvorónok” ideális jelöltjei a kirekesztő örökség létrehozásának: bárkit kizárnak e társadalmi, ünnepi és közösségi édesség élvezéséből, aki úgy gondolja, hogy a sertéshús nem megengedett, és aki nem ünnepli a karácsonyt.

Ahhoz, hogy a befogadó örökség részévé tegyük, gondolnunk kell, ahogy azt már korábban hangsúlyoztuk, az édesség „származására”. Ahogyan az örökség bármely eleme, tárgyi vagy szellemi, ez sem a semmiből merül fel, hanem története van konkrét elbeszéléssel, elkészítési folyamattal és hozzávalók keverékével. Ebben az esetben például tudjuk, hogy az Ibériai-félszigeten élő muszlimok és zsidók jellemző receptjei közül sokat „átalakítottak” sertészsírral, így azóta az eredetileg olívaolajjal készített édességek sertészsírt tartalmaznak. Azzal, hogy ezt az édes desszertet egy keresztény ünnephez, a karácsonyhoz társítjuk, a szimbolikus ereje tovább nő. Manapság azonban készíthetünk olyan „mantecadókat” és polvorónokat, amelyeket nem tartalmaznak sertészsírt, sőt mi több, állati eredetű termékektől mentesek (a vegánoknak), gluténmentesek (lisztérzékenyeknek) és cukormentesek (a cukorbetegeknek). A „puristák” az örökséget a megdermedt formájában értelmezik, és ezért a purista verzió azt mondja majd, hogy a receptnek ez a fajtája elvesztette az esszenciáját és többé már nem „mantecado” vagy „polvorón”, azonban a befogadó örökség megközelítése szerint ugyanaz marad, akkor is, ha az összetevői megváltoztak.

Így a lényeg nem az, hogy kiküszöböljük az örökség egyik elemét, mert az nem befogadó, hanem hogy más szemszögből tekintsünk rá. Ahogy a „mantecado” esetében, az örökség, amely évszázadokon keresztül a kirekesztésre és a zárt és ellentétre épülő identitás kialakítására szolgált, most sokszínű és befogadó társadalmak építésére szolgálhat.

A gyakorlat címe

A LAJSTROMBA VETT ÖRÖKSÉG ÉS A NEM HITELESÍTETT ÖRÖKSÉG KÖZTI HATÁRVONAL

A gyakorlat áttekintése

Fedezd fel, mi történik a lajstromba vett örökség és a nem hitelesített örökség közti határvonalon, segítségül hívva az alábbi technikákat: megszemélyesítés, történetmesélés és Fórum Színház.

Célkitűzések

- Személyesen és érzelmileg kapcsolódni a lajstromba vett örökséghez
- Megtapasztalni/felfedezni, mi történik a lajstromba vett és a nem hitelesített örökség határán
- Megtapasztalni/felfedezni, hogyan teszi láthatatlanná a diverzitást a lajstromba vett örökség egy területen belül, és milyen érzelmi indítékok húzódnak e folyamat hátterében

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Nem szükséges háttértudás

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
2,5 óra	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 16 fő • Minimum: 8 fő • Maximum: 25 fő 	Az UNESCO Egyezmény immateriális kulturális örökségek listájának (lásd az első fejezetben) egy nyomtatott vagy digitális példánya

Helyigény

A gyakorlat végezhető bent vagy a szabadban is

Előkészületek

Az UNESCO Egyezmény immateriális kulturális örökségek listájának (lásd az első fejezetben) egy nyomtatott vagy digitális példánya [REBELAH activity handbook](#).

Instrukciók

1. 10 perc – „Ráhangelő-hangulatoldó feladat:

egy dal meghallgatása (Burbujas de Amor, Juan Luis Guerra, <https://www.youtube.com/watch?v=sruVq3ZrmPc>) fedezd fel a képernyőt: valaki mutat egy mozdulatot a zoom képernyőhöz kapcsolódóan, és a többieknek ezt kell leutánozniuk, majd ez a személy kiválasztja, ki legyen a következő, és így tovább, amíg mindenki sorra nem kerül.

2. 20 perc – Kapcsolódj a szellemi örökségedhez (I. rész: Megtestesítés):

3. Olvassátok el együtt az UNESCO-egyezmény szellemi kulturális örökségeket tartalmazó listáját:
- Azért, hogy segítsen az embereknek megérteni a szellemi kulturális örökséget, az UNESCO-egyezmény öt tág kategóriában írja le azt:
 - Szóbeli hagyományok és kifejezési formák. Ezek lehetnek közmondások, találós kérdések, elbeszélések, legendák, mondák, eposzi dalok és versek, igézetek, egyházi énekek, dalok stb.
 - Előadóművészet. Ide tartozik a zene, tánc és színház, pantomim, dalok és a művészi kifejezés egyéb formái is, amelyek generációról generációra szállnak.
 - Társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események. Ezek olyan gyakorlatok, amelyek szervezik a közösségek életét és amelyeknek a közösség tagjai mind részesei – például beavatási szertartások, temetkezési szertartások, évszakokhoz kapcsolódó karneválok és szüreti ünnepek.
 - A természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok. Ezek olyan szaktudásra és képességekre utalnak, amelyeket a közösségek természeti környezetükkel való interakciójuk által fejlesztettek ki, és amelyeket a nyelven, emlékeken, szellemiségen vagy világnézeteken keresztül lehet kifejezni. Az ide tartozó elemek között szerepelnek az építészet, a mezőgazdaság, a szarvasmarha-tenyésztés és a konyhaművészet hagyományos módszerei.
 - Hagyományos kézművesség. Ez ugyan „tárgyi” kategóriának hangzik, de valójában inkább a kézművességgel kapcsolatos képességekre és tudásra utal, mint magára a termékekre. A példák közé soroljuk az agyagművészetet, fafeldolgozást, ékszer- és drágakő készítést, hímzést, szőnyegszövést, hangszerkészítést, szövést és szövetgyártást stb.
 - Ez a lista nem terjed ki mindenre, illetve nem kizárólagos. Más országok más rendszereket is használhatnak a szellemi kulturális örökség azonosítására vagy csoportosítására.

Forrás: <https://en.ccunesco.ca/blog/2019/10/understanding-intangible-cultural-heritage>

4. Állj fel és csukd be a szemed
5. Gondolj egy olyan szellemi örökségi gyakorlatra, amely közel áll hozzád, vagyis gyakran megtapasztalod az életed során vagy gyakran jelen van körülötted, és erős érzelmi kötelékek fűznek hozzá (úgy érzed, meg kell védened ezt a gyakorlatot). Fontos, hogy ezt a gyakorlatot a „községed” is elismerje, legyen szó bármilyen községről.
6. Képzeld el ezt a gyakorlatot a fejedben... Mi történik? Hol történik? Te mit csinálsz benne? Ki van még ott? Hogy érzed magad? Milyen energiát közvetít feléd ez a gyakorlat?
7. Emeld fel a jobb karodat, és tegyél vele olyan mozdulatot, amely megtestesíti ezt az energiát.
8. Most továbbítsd ezt az energiát a bal karodba, hogy mindkét karod ezzel az energiával mozogjon, most továbbítsd a felsőt testedbe, a csípődbe, a lábadba, a nyakadba és fejedbe... amíg az egész tested nem mozog azzal az energiával, amelyet elképzeltél.
9. Lassan állítsd meg ezt az energiát.
10. A szemedet tartsd csukva
11. Lélegezz mélyeket, be és ki, be és ki, be és ki.
12. Anélkül, hogy kinyitnád a szemed, szánj egy percet arra, hogy a gyakorlatodhoz kapcsolódó konkrét személyes történetre/anekdotára gondolj.

Instrukciók

13. 20 perc – Kapcsolódj a szellemi örökségedhez (II. rész: Történetmesélés):

14. Mindenki megosztja a történetét a csoport többi tagjával.

15. 10 perc – Drámai bevezető: Rebelah Örökségfeltár

16. Mindannyian a Rebelah európai régió lakosai vagyunk, amely éppen az önrendelkezés irányába tartó folyamat közepén jár. Annak érdekében, hogy a Montevideói Egyezmény szerint független államként elismerjék, a Rebelah nemzetének bizonyítania kell, hogy rendelkezik a következőkkel:

- (a) állandó népesség;
- (b) meghatározott terület;
- (c) kormányzat;
- (d) képesség arra, hogy más államokkal kapcsolatokat létesítsen.

Közel voltunk az önrendelkezéshez, de 2020-ban az ENSZ módosította az egyezményt egy új követelmény hozzáadásával:

(e) a régió természeti, tárgyi és szellemi örökségének feltára.

A rebelah-iak sürgősen meg kívánják felelni az ENSZ örökségfeltár-készítésre vonatkozó követelményének, ezért a kormány programot indított a természeti, tárgyi és szellemi örökség azonosítására, felismerésére és igazolására. Minden egyes örökségtípushoz létrehozta egy bizottságot:

- A CIRC�H – A természeti örökség azonosítására, felismerésére és igazolására létrehozott bizottság

- A CIRC�H – A tárgyi örökség azonosítására, felismerésére és igazolására létrehozott bizottság

- A CIRC�H – A szellemi örökség azonosítására, felismerésére és igazolására létrehozott bizottság
A rebelah-i kormány úgy döntött, hogy nemzetközi egyezményekre alapozza a természeti és tárgyi örökség azonosítására, felismerésére és igazolására irányuló eljárásokat.

A CIRC�H esetében azonban úgy döntöttek, hogy egy másik irányba indulnak el, ami a különböző európai örökségszakértők ajánlásain alapul, akik most a rebelah-i régióban tartózkodnak külföldön dolgozókként, mert szeretik a nyugodt munkakörnyezetet, a kellemes időjárást és hogy könnyen megközelíthető a tengerpart.

A kialakított eljárás a következő:

Bármiknek, aki javasolni szeretne egy gyakorlatot feltárba vételre:

- Rebelah lakosának kell lennie

- Rendelkeznie kell 2 másik rebelah-i lakos támogatásával

A gyakorlatot támogató rebelah-i lakosok nem mutathatnak be más gyakorlatot feltárba vételre.

a. Miről szól a gyakorlat?

b. Honnan származik a gyakorlat?

c. Mióta létezik a gyakorlat?

d. Ki(k)nek jelentős ez a gyakorlat és miért?

Az előző szempontok alapján be kell mutatni a gyakorlatot a CIRC�H bírónak, aki eldönti, hogy a gyakorlat:

f. Azonosítható-e

g. Felismerhető-e

h. Igazolható-e

17. 15 perc – szünet

18. 5 perc – bemelegítő ellentétek (Contrarios)

19. 15 perc – szünet

20. 5 perc – bemelegítő ellentétek (Contrarios):

Fel – le; orr – fül; taps – név; futás – állj

21. 20 perc – A CIRC�H eljárás kivitelezése

22. 3 fős csoportokban tárgyaljatok meg, melyik gyakorlatot mutatjátok be

23. Készüljete fel az eljárásban közölt kérdésekre

Instrukciók

24. Mutassátok be a gyakorlatotokat a CIRCIH bírónak
- 25. 30 perc – Fórum színház:**
26. Válassz játék mestert és bírót a résztvevők vagy trénerek közül.
27. A játék mester elmagyarázza a folyamatot.
28. Mindegyik csoport bemutatja a gyakorlatát a bírói instrukciókat követve.
29. A játék mester megállítja a játékot és megkérdezi a többi résztvevőtől, hogy le szeretnék-e cserélni valamelyik szereplőt.
30. Míg a szereplők játszanak, a többiek a kamerájukat és mikrofonjukat kikapcsolva tartják.
- 31. 30 perc – tájékoztatás és a leltár bemutatása az IO1 számára (interaktív térkép)**

A megvalósult fejlődésre utaló információk begyűjtése

A gyakorlatok listája és a "beazonosítható, felismerhető vagy tanúsítható" kategóriába sorolásuk

Értékelés

- Mi történik a lajstromba vett és a nem hitelesített örökség határán?
- Hogyan definiáljuk a nem hitelesített örökséget?
- Melyek az értelmezhető kategóriák?

Trénertippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

- Adj meg néhány hasznos trénertippet!

További források

<https://en.ccunesco.ca/blog/2019/10/understanding-intangible-cultural-heritage>

https://en.wikipedia.org/wiki/Montevideo_Convention

IRODALOMJEGYZÉK

- Díaz de Rada, Ángel (ed.). (2021). *Las formas del origen. Una puerta sin retorno al laberinto de las génesis*. Madrid: Trotta.
- Manuel, Antonio. (2010). *La huella morisca: el Al Ándalus que llevamos dentro*. Córdoba: Almuzara.

SZEMLÉLTETŐANYAG

Kérjük, itt add meg a kiválasztott képekhez vagy más audiovizuális segédanyagokhoz tartozó linket, amelyeket felhasználhatunk a gyakorlatok és szövegek illusztrálására.

BEVÁNDORLÁS ÉS ÖRÖKSÉG

A bevándorlás és az örökség két olyan téma, amely gyakran vezet viták kialakulásához, vagy összetett megközelítéseket ébreszt, ha szembeállítjuk az „itt” és az „ott”, a „belül” és a „kívül”, valamint a „mi” és az „ők” ellentétes fogalmait. A „patrimónium” kifejezés a patri szóból ered, amely jelenthet hazát és apát is. E két szó látszólag állandó állapotra utal, míg a bevándorlás kifejezés mozgásra, elindulásra, mutációra. A bevándorlás tehát a változás, az örökség pedig az állandóság szinonimája, két olyan erő, amely látszólag ellentétes, vagy legalábbis folyamatosan konfliktusban áll egymással.

A bevándorlóktól általában mindenhol elvárják, hogy beilleszkedjenek az új környezetbe, ugyanakkor azzal vádolják őket, hogy importált kulturális szokásokat, azaz saját örökségüket erőltetik a fogadóország lakóira. Bizonyos mértékig minden bevándorlási tapasztalatban különböző örökségek ütköznek egymással. Ez a valószínűleg elkerülhetetlen ütközés alkotja azt a magot, amelyből kultúrák, civilizációk, és a történelem virágzásnak indul. Tehát az emberi történelem különböző kultúrák ütközésén alapul. Az örökség pedig mindenekelőtte egymásikörökségmaradványa, újraszerveződés, egy olyan folyamat, amely bevándorlásból és átalakulásból áll. Nincsenek tiszta és megváltoztathatatlan örökségek, kivéve olyan fiktív beszámolókból, amelyek célja egy kizárólagos és megkülönböztető identitás létrehozása, többnyire politikai vagy vallási céllal. Ezeket eredetmítoszoknak nevezzük.

A bevándorlás mindig veszélyt jelentett ezekre a mítoszokra, amelyeknek a tisztaság és a különbözőség az alapjuk. Így ami egy adott örökségre nézve fenyegetésnek tűnik, az igazából lehetőség arra, hogy a közösség életben maradjon. Az az örökség, amelyet nem érnek új hatások, megszűnik létezni, a halott örökség pedig nem örökség többé.

Továbbá nincs rögzített definíciója annak, hogy mi tekinthető örökségnek, azt pedig végképp nem tudni, hogy kinek kellene ezt a definíciót megalkotnia. Így az anarchista „a föld azoké, akik megművelik” formulát követve, „az örökség azoké, akik magukénak érzik”. Elképzelhető, hogy politikai, kulturális és vallási szinten vannak többé-kevésbé stabil megállapodások e téren, de annak ellenére, hogy az örökség tartósnak és rögzítettnek tűnik, természeténél fogva instabil, ingadozó és mulandó. Ahogyan a paraszt kisajátítja a földet, hogy megművelje, úgy az, aki igényt tart az örökségre (és meghatározza azt), szintén egy konkrét haszon érdekében tesz így. Amint azt a kizárólagos és befogadó örökségről szóló fejezetben láttuk, az örökség felhasználásának különböző céljai és formái lehetnek, a zárt identitások előmozdításától ennek ellenkezőjéig. A szimbolikus dolgok és a mítoszok területén mozgunk, ahol minden létezik, viszont minden valami más is egyszerre.

Sokszor előfordul, hogy egy bevándorlási hullám és a befogadó terület osztozik ugyanazon örökség elemein, például a 19. és 20. századi bevándorlás révén (Nyugat-Afrika és Franciaország, India és Nagy-Britannia, Indonézia és Hollandia stb.). Ezért a patrimoniumok fent említett ütközésén túl a közös örökség modulációjával is találkozunk, az örökséget pedig minden résztvevő a maga módján modulálja (idiomatikus, gasztronómiai, spirituális vagy politikai szempontból). A bevándorlás és az örökség kérdése tehát sokrétű és gyümölcsöző párbeszédre, kapcsolatokhoz, feszültségekhez, konfliktusokhoz és végül új vagy újrafogalmazott örökséghez vezet.

Az egyik legszemléletesebb példa al-Andalúz (a muszlim Spanyolország) esete. Ebben a fejezetben nem elemezzük évszázadok történelmi és szociológiai részleteit, hanem kiemelünk néhány tény, amelyekkel szemléltethetjük a bevándorlás és az örökség kérdését egy konkrét esetben, valamint a hatásokat, amelyeket napjaink Európájára és Észak-Afrikájára gyakorolt.

Az örökség és tisztaság szilárdságát két kulcsfogalom repeszti meg: az áttérés és a bevándorlás. Az iszlám pedig – sok más helyhez hasonlóan – éppen így, a népesség egy részének és a főleg Észak-Afrikából induló bevándorlási hullámok miatt tudott gyökeret eresztetni. A kirekesztő örökség azonban mindenekelőtt katonai hódításról tehát az erőszakról, a ráerőltetésről és a konfliktusokról szól. Ezt a fajta szemléletet a konfrontáció és az ellentétek paradigmája táplálta évszázadokon keresztül, és napjainkban is érezteti még hatását. A muszlim „birodalom” eszméje a 8. század elején gyakorlatilag néhány év alatt uralma alá vonta és kormányozta az Ibériai-félszigetet, és sikerült egészen a 8 évszázaddal későbbi „visszafoglalásig” fennmaradnia. Ahogy az Ortega y Gasset filozófus mondta: „Nem értem, hogyan lehet visszafoglalásnak nevezni olyasvalamit, ami nyolc évszázadon keresztül tartott.”

A muszlim jelenlétre az Ibériai-félszigeten később kivételnek, anomáliának, idegen jelenlétnek tekintik, amely elfoglalt egy területet, majd távozott. Elsősorban idegenként, a „másik” félként hivatkoznak rá. Spanyolországban a „nemzeti” örökség még ma sem foglalja magába az iszlám örökséget minden jellegzetességével együtt. Az örökség főleg olyan nyilvánvaló tényekben gyűlik össze, mint a nyelv (sok szó arab eredetű) vagy bizonyos építészeti elemek. Mint már említettük, ezeket mindig idegenen elemeknek tekintik, feltételezve a muszlim = arab = idegen összefüggést.

Ugyanez az azonosulás megtalálható Európa más részein is, és nagyban hozzájárult az egymással ellentétben álló társadalmak kialakulásához. Az utolsó ilyen eset a 20. században Bosznia volt, ahol a népesség nagy része a 15. század óta muszlim vallású. A keresztény gyökerekkel rendelkező szláv nacionalizmus azonban mindig is idegennek, a balkáni örökséghez nem illőnek tartotta őket, és az 1990-es években végbemenő népiirtás újra aktuálissá tette a diskurzust. Hogyan tehetjük ezt a kirekesztők örökségét befogadóvá?

Ellentétben a „visszaszerzés” gondolatával, amely gyakran a tények kisajátításával és elferdítésével jut kifejezésre, az „inspiráció” egy olyan mechanizmus, amely lehetővé teszi számunkra, hogy új utakra leljünk anélkül, hogy elfelejtenénk a már megtett utat. Az örökség által inspirálódni annyit tesz, mint kinyitni egy ajtót. Amikor néhány évvel ezelőtt José Anotnio Alcantud, a Granadai Egyetem szociálanropológia professzora azt javasolta, hogy „inspiráljon minket al-Andalúz jó mítosza”, szavai nagy felháborodást váltottak ki: „Meglepett, hogy botrány tört ki a helyi sajtóban egy egyszerű ötlet miatt, amelyet szándékosan torzítottak el olyan személyek, akik fenyegetve érzik az identitásukat,

másokétól pedig tartanak, és csak akkor tűrik el őket, ha ők hagyják magukat teljesen asszimilálni, hogy teljesen hasonlónak váljanak hozzánk” – mondja.

Ez az eset először arra készítette, hogy „újra elgondolkodjon a kulturális fóbiák, különösen pedig az iszlamofóbia racionális kezelésének lehetetlenségén”, majd arra ösztönözte, hogy könyvet írjon, és alaposabban kifejtse, mit ért „jó mítosz” alatt.

El mito de al-Ándalus című könyvében González Alcantud amellet érvel, hogy a mítoszok jelentősége nem hitelességükben vagy valótlanágukban rejlik, hanem abban, hogy segítenek minket elgondolkodni az időről, annak konfliktusairól és megbékéléseiről: „A vád, hogy al-Andalúz egy mítosz, és hazugságot idéz elő, egy hamis korábbi felfogáson alapul, amely egyenlőségjelet tesz a mítoszok és a hamis történetek közé.” Lévi-Strauss követve láthatjuk, hogy jó, ha ezekre a mítoszokra gondolunk, hiszen emberi késztetéseket foglalnak magukba, És segítenek megtalálni az együttélési formákat”.

A szerző al-Andalúz örökségét „jó távlatnak tartja, amelyről érdemes elgondolkodni, amennyiben ez egy egyedülálló történelmi tapasztalat, amely gondolkodásmód és kulturális gyakorlatok terén nem az iszlám ortodoxiához, hanem a heterodox humanizmushoz igazodik. Olyan távlat, amely lehetővé teszi, hogy barátságos viszonyba kerüljünk a Maghreb-országokkal, és rátaláljunk közös érzelmi kötelekeinkre.” A Lévi-Strauss által azonosított örökségértékek közül három rendkívül fontos: „Egy általános, és furcsa módon napjainkban egyre ritkábban felfedezhető érték az élet transzcendens ténye, és a pillanat megélése. A második a tisztelet és az önmérséklet, a harmadik pedig az ideológiai vagy vallási fundamentalizmus elkerülése.”

Hashim Cabrera cordóbai képzőművész és író gyakran hangoztatja, milyen fontos, hogy befogadó módon inspirálódjunk ebből az örökségből: „Mikor elképzeltük al-Andalúzt, ne nosztalgiával gondoljunk rá, és ne akarjuk reprodukálni történelmi formáit, inkább rajta keresztül próbáljunk meg máshogyan tekinteni a jelenre.” A Granadai Képzőművészeti Karon megtartott „Al-Andalúz és az új paradigma” című konferenciáján Cabrera azt állította, hogy ennek az örökségnek a jelentősége kapcsolatban áll a spirituális és a társadalmi dimenzióval is: „Amikor megcsodáljuk al-Andalúz építészeti emlékeit, vagy elolvassuk költőinek műveit, legyenek férfiak vagy nők, azonnal felfedezhetünk egy változatos távlatokra nyitott látásmódot, a felismerés, a harmónia, a másik emberrel való találkozás és a szépség iránti mély vágyat.”

Majd hozzáteszi: „Ha azt akarjuk, hogy ez a hatalmas, neoliberális globalizáció által fogva tartott átmenet egy új paradigmához vezessen minket, vissza kell szerezni a transzcendentális lelkiületet és vele együtt azt a méltóságot, hogy szuverén kalifának tekintsük magunkat. Az igazi andalúz kalifátus nem az uralkodóké volt, hanem azoké a lelkeké, akik elképzelték az együttélés különböző módjait, és pontosan és tisztelettel tudták olvasni a természet könyvét.”

Ahogy arra González Alcantud rámutat, az etikai és morális tulajdonságokkal felruházott mítoszok arra is szolgálhatnak, hogy olyan eszmékkel és humanista érzéssel vértessük fel magunkat, amellyel elkerülhető a fájdalom, a szenvedés és a konfrontáció: „Al-Andalúz mítosza új életre kelhet, és remélhetőleg a jövőben nem fogják már történelmi reflexiók szórványosan igaz mítoszának tekinteni. De bármennyire is szórványosan látjuk ma, mégis segít a társadalomról való gondolkodásban és a történelmi katasztrófákhoz vezető negatív impulzusok elkerülésében.”

A gyakorlat címe

AZ ÉN ZENÉM, A TE ZENÉD

A gyakorlat áttekintése

Örökség és bevándorlás, középpontban a zene. Könnyű megmondani, hogy egy dal honnan származik? Vannak olyan dalok, amelyeket nem ért külföldi befolyás? Hogyan befolyásolják a dalok az emlékezetet és az identitást?

Célkitűzések

- Gondolkozzunk bevándorlásról és örökségről a zenén és dalokon keresztül
- Gondolkozzunk arról, hogy a zene a bevándorlás és a változás helye, ugyanakkor létrehozza és megerősíti az identitásunkat is.
- Találjunk egybeeséseket a világ minden tájáról származó dalokban, történelmükben és személyes emlékezetünkben.

Időtartam

30 perc

Minimum/maximum létszám

- Javasolt: 16 fő
- Minimum: 4 fő
- Maximum: 26 fő

Helyigény

A gyakorlat beltéren és kültéren is megvalósítható

Instrukciók

1. Minden résztvevő becsukja a szemét, és olyan zenét (dalt, éneket, dallamot, ritmust) választ, amely 3 helyre emlékezteti: a helyre, ahol született, ahol most él, és ahol valamelyik nagyszülője született. Adjunk 5 percet arra, hogy átszellemüljenek és nyugodtan elgondolkodjanak a három zenei részleten.
2. Ezután háromfős csoportokban A résztvevő a testvével (tapsolva, suttogva, füttyörészve vagy dúdolva, szavak nélkül) röviden le kell írnia mindhárom zenei részletet B és C résztvevőnek, majd B résztvevő úgyígy tesz A-nak és C-nek, és így tovább. A résztvevők nem beszélhetnek egymással.
3. A három résztvevőnek együtt kell létrehoznia egy dalt a különböző ritmusok felhasználásával: a dalnak mindenképpen tartalmaznia kell bevezetést, refrént és befejezést.
4. Miután minden résztvevő elvégezte a feladatot, az egész csoport újra összeül, és minden csoport előadja a dalát. A többi résztvevő megnevezi azokat a helyeket, amelyek szerintük megjelentek a dalban.
5. Miután minden csoport sorra került, mindenki elmondja a csoportnak, hogy melyik 3 helyet választotta.
6. Miután ezt mindenki megtette, a gyakorlatot lezárhatjuk egy a zenére fókuszáló örökségről és bevándorlásról szóló beszélgetéssel. Találunk hasonlóságokat a különböző dalok között? Könnyű megmondani, hogy egy dal honnan származik? Vannak olyan dalok, amelyeket nem ért külföldi befolyás? Hogyan befolyásolják a dalok az emlékezetet és az identitást? Milyen elemek készítették a résztvevőket arra, hogy egy-egy helyre gondoljanak?

A megvalósult fejlődésre utaló információk begyűjtése

Ha igény van rá, a dalokat fel is vehetjük hangrögzítőre vagy videóra a telefonunk segítségével.

Értékelés

Találunk hasonlóságokat a különböző dalok között?

Könnyű megmondani, hogy honnan származik egy dal?

A zene mindig vándorol?

Hogyan befolyásolják a dalok az emlékezetet és az identitást?

További források

Kérjük, hogy jelezd, ha vannak más hasznos források (platformok, oktatóanyagok stb.), amelyek hasznosak lehetnek a gyakorlat elvégzéséhez vagy a nyomkövetéshez. Amennyiben nincsenek ilyen további hasznos források, kérlek, ezt a részt hagyd üresen.

További források

- Afsaruddin, Asma. (2008). *The First Muslims. History and Memory*. Oxford: Oneworld.
- Cabrera, Hashim Ibrahim. (2002). *Párrafos de moro nuevo*. Córdoba: Junta islámica.
- González Alcantud, José Antonio. (2014). *El mito de al-Ándalus. Orígenes y actualidad de un ideal cultural*. Córdoba: Almuzara.

További források

- Afsaruddin, Asma. (2008). *The First Muslims. History and Memory*. Oxford: Oneworld.
- Cabrera, Hashim Ibrahim. (2002). *Párrafos de moro nuevo*. Córdoba: Junta islámica.
- González Alcantud, José Antonio. (2014). *El mito de al-Ándalus. Orígenes y actualidad de un ideal cultural*. Córdoba: Almuzara.

Kérdések az önreflexióhoz

Mitől lesz egy dal adott helyről származó?

Hogyan használható a zene mások kizárására? És mások bevonására?

2. RÉSZ **ÖRÖKSÉGKÖZÖSSÉGEK**

2. RÉSZ: ÖRÖKSÉGGÖZÖSSÉGEK

5. modul	Muszlim örökség
6. modul	Roma közösségek

Ebben a szakaszban két közösség örökségére reflektálunk: A muszlimokra és a romákra.

A szerzők megjegyzése

A kulturális örökség társadalmi értékéről szóló Farói egyezmény 2. cikk b) pontja (2005) az örökséget a következőképpen határozza meg: "Az örökségközösség olyan emberekből áll, akik a kulturális örökségük bizonyos elemét fontosnak tartják, a közösségükön belül szeretnék ezeket megőrizni és továbbadni a jövő nemzedékeinek." Megszámlálhatatlan örökségközösség létezik szerte a világon és azon belül Európában, amelyek különféle identitásokon, etnikai és történelmi kötődésen alapulnak. Lehetetlen lenne - és soha nem is állt szándékunkban -, hogy az összes örökségközösséggel, vagy akár általában az örökségközösségekkel foglalkozzunk. Azonban a 2018-as, a megkülönböztetésről szóló különleges Eurobarométer kiemelte, hogy az EU-ban élő etnikumok közül a roma és a muszlim közösségek szenvedik el a legtöbb diszkriminációt. Tekintettel arra, hogy mindkettő, a roma és a muszlim kultúra egyaránt szerves részét képezi Európának, - mindkét kultúra évszázadok óta jelen volt a európai kontinensen-, úgy éreztük, hogy érdemes bevezetésekként néhány alapvető történelmi információt elmesélni róluk. Arra bátorítjuk az olvasóinkat, hogy fedezzék fel és dokumentálják bármely olyan örökségi közösség múltját és jelenét, amely érdekelheti őket. Ehhez nyújt segítséget a fejezetben megtalálható 'Helyi/kisebbségek örökség útvonalak' nevű gyakorlat leírás.

EURÓPA MUZULMÁN ÖRÖKSÉGE - RÖVID ÁTTEKINTÉS

SZERZŐ: THARIK HUSSAIN

Az iszlám európai történelme és öröksége egészen a Mohamed prófétával együtt élő első generációig vezethető vissza. Ismeretes, hogy egy muszlim flotta sikeresen partra szállt Ciprus szigetén i. sz. 649 körül, mindössze 15 évvel Mohamed halála után. Ezt a szigeten helyben még mindig elismerik azzal az állítással, hogy egy Umm Haram nevű nőt, Mohamed kortársát a Hala Sultan Tekke sírjában temették el, amely egy mecset és szúfi páholy, amely a dél-ciprusi Larnaca városához közeli sós síkságok fölé épült.

Kevesebb mint egy évszázaddal később, 711-ben az észak-afrikai muszlimok átkeltek a Gibraltári-szoroson, hogy iszlám jelenlétet teremtsenek az Ibériai-félszigeten, amely hét évszázadon át tartott, és a formálta a modern portugál és spanyol kultúrát, a helyi nyelvektől kezdve a régió ételein, zenéjén, művészetén és építészetén át.

Az iszlám jelenlét leglátványosabb emlékei azonban valószínűleg a fizikai maradványok. Ezek közé tartozik a Lisszabon melletti Sintrában található mór vár, Európa első mecsete, a ma már Mezquita-Catedral Cordobában, valamint az Alhambra palotaváros Granadában. Az európai muszlim történelemnek ez az időszaka nagyrészt a más vallásúakkal, különösen az európai zsidókkal szembeni toleráns és befogadó hozzáállásáról maradt emlékezetes, akiket a kontinens más részein gyakran üldöztek, és akiknek kultúrájára szintén hatással volt az ibériai muszlim kultúra.

Ezzel egyidejűleg Dél-Olaszországban a 9-11. század között az Észak-Afrikából származó muzulmánok létrehozták a Szicíliai Emirátust, egy hasonlóan virágzó és toleráns királyságot, amely szintén maradandó hatást gyakorolt a helyi szicíliai - és ezáltal az olasz - kultúrára és örökségre.

Ez többek között abban nyilvánul meg, hogy Szicília későbbi uralkodói, különösen a normannok (1038-1198), számos muszlim társadalmi és kulturális vonást átvettek, és így „arabizálódtak”. Ez az oka annak, hogy a szicíliai normannokat ma arab-normannokként emlegetik, és építészetük nagy része, beleértve a Szicília-szerte található pompás templomaikat is, a szicíliai muszlim építészeti és művészeti stílus hatását mutatja. Ennek a korszaknak a leglenyűgözőbb élő öröksége azonban valószínűleg a máltaiak nyelvében található, akik szintén a történelmi Szicíliai Emirátus részei voltak, és ennek eredményeként örökölték a régió muszlimjai és későbbi keresztény normannjai által beszélt arab nyelvet, amelyet sziculo-arabnak neveznek. A modern máltai nyelv olyannyira az ősi sziculo-arab nyelvből származik, hogy az EU egyetlen hivatalos szemita nyelve.

kulturális hatások nagyjából négy tényezőnek köszönhetőek: a muszlim Oszmán Birodalom növekedése és terjeszkedése; a muszlim kánságok növekedése és terjeszkedése; az európai gyarmatosító hatalmak 20. század második felében bekövetkezett összeomlását követő gyarmati migráció, és végül a muszlim többségű országokból, például Szomáliából és Szíriából érkező menekültek és menedékkérők.

Az oszmán és a muszlim kánságok terjeszkedése az oka annak, hogy számos helyi népesség áttért az iszlámra olyan országokban, mint Oroszország, Ukrajna, Bosznia-Hercegovina és Albánia. Mivel a történelmi ibériai és szicíliai muszlimokat végül kiűzték, ezek a muszlimok alkotják ma Európa őshonos muszlim lakosságát. Nem meglepő, hogy főként az egykor az oszmánok és a különböző kánságok által uralt területeken élnek, mint például a Nyugat-Balkánon és a mai Oroszország egyes részein.

Vannak elszigetelt történelmi példák arra is, hogy a muszlim népesség más módon is utat talált Európába. Ilyen például a balti muszlimok, akik Európa legrégebbi fennmaradt muszlim közösségei közé tartoznak. Ők a muszlimok egy kis csoportjának leszármazottai, akik kulcsszerepet játszottak az ókori Litvánia (valamint Lengyelország és Fehéroroszország) fennmaradásában. Ők 1398-ban érkeztek - királyi meghívásra -, hogy segítsenek megmenteni az akkori Litván Nagyhercegséget. A muszlimok krími tatárok voltak, akiket Vytautas litván nagyherceg azért hívott oda, hogy segítsenek legyőzni a keresztény német teuton lovagok fenyegetését. Miután ezt sikeresen megtették, a muszlimokat meghívták, hogy maradjanak és telepedjenek le a hercegség fővárosától, Trakai-tól délre fekvő kis falvakban. A következő hat évszázad során jelentős kulturális és társadalmi hozzájárulást nyújtottak az általuk befogadott nemzetekben, Litvániában, Lengyelországban és Fehéroroszországban, és az eredeti bevándorló közösség leszármazottai közül sokan még ma is ugyanezekben a falvakban élnek. E falvak közül több is otthont ad a közösség egyedülálló balti fából készült mecseteinek és ősi muszlim temetőinek.

Más módon is befolyásolta még az iszlám kultúra az európai kultúrát: a kereskedelem és az elkerülhetetlen csere révén az európai gyarmati időszak alatt, amikor olyan országok, mint Nagy-Britannia, Franciaország és Hollandia nagyszámú muszlim népesség felett uralkodtak olyan helyeken, mint az indiai szubkontinensek, Észak-Afrika és Délkelet-Ázsia.

Példaként említhetjük Nagy-Britanniát, amelyet a populáris kultúrában olyan helynek tartanak, amelyre a 20. század második felében a gyarmatosítás utáni muszlimok tömeges migrációja után csak a muszlim kultúra gyakorolt hatást. A széles körben elterjedt nézet

szerint Nagy-Britannia kultúráját ezt megelőzően nem befolyásolta az iszlám. Pedig Nagy-Britannia ad otthont Európa egyik legkülönösebb ősi iszlám leletének. Az „Offa’s Dirham” néven ismert aranyérme az angolszász Offa király által vert aranypénz, amely Al Mansur, a bagdadi muszlim abbászida kalifa előtt tiszteleg; tartalmazza az iszlám hitvallást, és az iszlám 157AH (kb. Kr. u. 774) évből származik - mindez arab nyelven. Az érmén az „Offa Rex” latin felirat is szerepel. Az arab írás naiv jellege és az a tény, hogy Európa-szerte találtak egykorú muszlim kultúrákból származó érméket, arra készítette a tudósokat, hogy azt az elméletet vallják, hogy a kereskedelem volt a legvalószínűbb oka annak, hogy Offa verette a különös érmét, bár valójában senki sem tudja a valódi okot.

Az azonban világos, hogy Nagy-Britannia - a kontinens Ciprushoz képest ellentétes végén - szintén találkozott az iszlámmal, alig több mint egy évszázaddal a vallás „megszületése” után..

Nagy-Britannia jó példa arra is, hogy értékeljük az iszlám kulturális kölcsönhatást, amely az európai gyarmatosításnak köszönhetően létre jött. Mint minden nemzeti múzeum az egykori gyarmatosító hatalmak fővárosaiban, a British Museum iszlám gyűjteménye is egy ilyen nyilvánvaló örökség, azonban ennél is lenyűgözőbb példa lehet Nagy-Britannia első, kifejezetten erre a célra épített mecsete, az 1889-ben Woking városában épült Shah Jahan mecset. A mecset két történelmi brit-muszlim temető alapításához is vezetett: az 1884-ben alapított Muhammadan Cemetery - Nagy-Britannia első muszlim temetője - és a wokingi háborús temető, az ország egyetlen muszlim katonatemetője, amelyet 1915-ben hoztak létre. Ahogy a mecset neve is sugallja, a mecset alapítása és az akkori brit gyarmat, India között kapcsolat van. A mecsetet nagyrészt az indiai Bhopal hercegi állam begumja finanszírozta, az alapító, Wilhelm Gottlieb Leitner pedig több évet élt és dolgozott Indiában.

Ő hozta létre a temetőt is, amely a brit gyarmati tevékenységhez kapcsolódó számos személy végső nyughelye lett, köztük korábbi jemeni királyok és maláj hercegek. Eközben a katonai temető kifejezetten a Nagy-Britanniáért harcoló muszlim gyarmati alattvalók temetésére épült. A mecsetet és a temetőt ma nagyrészt a brit gyarmati időszak végét követően oda bevándorolt muszlimok közössége használja, akik olyan országokból érkeztek, mint India, Pakisztán és Banglades. A történelmi mecset és temető öröksége mellett, mint minden muzulmán, aki a 20. század második felében vándorolt Európába, ők is ugyanúgy befolyásolják az európai kultúrát, mint muzulmán elődeik az elmúlt mintegy tizenhárom évszázadban; legyen szó akár a brit-bangladesiekről, akik curryjükkel megváltoztatják egy nemzet kulináris arculatát, vagy az észak-afrikaiakról, akik látványos francia mecseteket építenek, amelyek a történelmi muzulmán Ibéria építészeti örökségét idézik.

A gyakorlat címe**HELYI / KISEBBSÉGI
ÖRÖKSÉG TANÖSVÉNY****A gyakorlat áttekintése**

Az oktatási tér közelében/térségében egy kézzelfogható örökségi út kialakítása abból a célból, hogy a rejtett/elhanyagolt/kisebbségi örökséghez kapcsolódjunk.

Célkitűzések

- Segíteni az örökség meghatározását
- Láttatni, hogy az örökség különböző dolgokat jelent a különböző emberek számára.
- Feltárni, hogy a résztvevők hogyan kapcsolódnak a környezetükhöz.
- Megismerni, hogy hogyan tudunk helyek és terek számára narratívákat létrehozni.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Közvetlen környezetük és helyük ismerete
Számítógépes ismeretek (ideális esetben)

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Materials needed
3x90 perc	<ul style="list-style-type: none"> • 2-6 fős csoportok 	<ul style="list-style-type: none"> • Számítógép internetkapcsolattal vagy azzal internet hozzáférés mobil eszközökkel • Tollak és papírok • Könyvek/irodalom a helyi történelemről és örökségről (opcionális)

Helyigény

- (Ideális) Szoba számítógépekkel, internetkapcsolattal a kutatáshoz, vagy ezzel egyenértékű mobil eszközökkel
- Prezentációs tábla

Előkészületek

1. A tanulók csoportokban ötletelnek arról, hogy "Mi az örökség?".
2. Ezt utána tovább gondolják a "Mi a kisebbségi örökség?" kérdés mentén.
3. Minden tanuló meghatároz egy helyet/térséget a településen, amelyhez kötődik, és elmondja a csoportnak, hogy miért - ez lehet olyan hétköznapi dolog is, mint egy bolt, ahová mindig elmennek egy bizonyos dologért, amit nem tudnak máshol beszerezni, vagy egy istentiszteleti hely, ahová a közösségük más tagjai rendszeresen járnak.

Instructions

1. A csoport minden résztvevője meghatároz egy helyet/térséget a helyi környezetben, amelyről úgy gondolja, hogy a "kisebbségi örökség" (a korábbi meghatározás szerint), vagy egy olyan helyet/térséget, amelyhez személy szerint erősen kötődnek.
2. A rendelkezésre bocsátott források (internet/irodalom) segítségével minden résztvevőnek fel kell tárnia az adott hely háttérét, és le kell írniuk, amit megtudtak – például, ha egy boltról van szó: *Ki a tulajdonosa? Melyik évben nyílt meg? Milyen termékeket árulnak?*
3. Minden résztvevő hozzáteszi a személyes kapcsolódását a helyhez/térhez, vagy elmagyarázza, hogy mitől "kisebbségi örökség" az adott hely/tér.
4. Gyűjtsenek össze a helyhez/térhez kapcsolódó képeket. Ezek lehetnek személyesek vagy az interneten fellelhető fényképek is.
5. Kombinálják a képekhez illő/ kapcsolódó narratívákat a hely/tér "történetének" megalkotásához. A helyeket aztán jelölik egy helyi nyomtatott térképen vagy digitálisan (a Google Maps segítségével) így létrehozva egy helyi vagy kisebbségi örökségi tanösvényt.
6. A tanösvény csoportos bejárására és az egyes helyek meglátogatására. Minden egyes állomáson a megállóhely létrehozóját arra kérjük, hogy mondja el/olvassa fel az általa kidolgozott "történetet", és ha lehetséges. Azt is kérjük tőlük, hogy hellyel kapcsolatos kérdéseket is válaszolják meg: *Miért választották ki? Mi teszi különlegessé? Miért kellene másoknak is tudniuk róla?*

7. Amennyiben a fizikai séta nem lehetséges, próbáljuk meg, hogy egy virtuális "sétát" teszünk a Google Street segítségével..

A megvalósult fejlődésre utaló információk begyűjtése

1. Az egyes helyekről/terekről összegyűjtött információs anyag
2. Az egyes helyek/terek narratívái
3. Készített térkép
4. A fizikai séta dokumentálása

Segédeszközök

Amszterdam muszlim útvonaltérképet mutassuk, mint egy kisebbségi örökség lehetséges mintaútvonala:

- <https://izi.travel/nl/5d63-islam-in-amsterdam/nl>

Értékelés

Körben beszélj meg a résztvevőkkel, hogyan érezték magukat, mit tanultak stb. Tegyük fel kérdéseket, hogy megpróbáljuk megállapítani az örökség értelmezésében bekövetkezett változást (kisebbségi versus engedélyezett), az örökséghez való kapcsolódást, és hogyan változik az örökség fogalma az idők folyamán...

Trénertippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

- Kerüljük el annak bekorlátozását, hogy mi tekinthető "örökségnek"
- Tartsuk a "helyi" meghatározást földrajzilag annyira szűken, amennyire lehetséges, hogy elkerüljük a földrajzilag túlságosan megterhelő (nehezen járható) nyomvonalakat.

További források

Nagy-Britannia muszlim örökségi útvonalának pdf-je is példaként szolgálhat a közösség által kialakított és vezetett örökségi útvonalakra, melyek láthatóvá teszik a kisebbségi örökséget:

- <https://www.everydaymuslim.org/wp-content/uploads/2019/07/01Trail-EM-WMHT-WokingTrail.pdf>
- <https://www.everydaymuslim.org/wp-content/uploads/2019/07/02Trail-EM-WMHT-MuhCemWalk.pdf>

Kérdések az önreflexióhoz

Van kulturális kötődésed a muszlim örökséghez? Ha igen, milyen? Az általad ismert narratívák a muszlim örökséget "importálnak" vagy az európai kultúrán kívülnek láttaták, vagy más szempontokat is megismertél már arról, ahogyan a muszlim kultúra évszázadok óta jelen van Európában? Az olyan médianarratívák, amelyek a muszlim kulturális örökséget és a muszlim közösségeket "másnak" tüntetik fel, nagyon erősen jelen vannak a mai európai médiában. Hogyan érzed, lehet ennek hatása rád, vagy akár a résztvevőidre?

ROMA KÖZÖSSÉGEK

**Szerző: Dr. Gulyás Klára –
UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány**

1. Az elnevezés problematikája

A magyar tudományos kutatásban kétféle gyakorlat létezik a romák/cigányok elnevezésével kapcsolatban. Az első a roma kifejezést tartja az egyedüli helyénvaló és elfogadható megnevezésnek, a cigány szóhoz ugyanis a közbeszédben és a politikai diskurzusban negatív konnotációja van. A cigány/roma értelmiségiek az 1971-ben Londonban megrendezett első roma világkongresszuson úgy döntöttek, hogy a „roma” kifejezést részesítik előnyben. Egy másik elnevezési gyakorlat a roma/cigány terminológiát használja. Ennek az az oka, hogy ma már vannak nemzeti és nemzetközi viszonylatban is példák olyan csoportokra, amelyek cigánynak tartják magukat, és nem fogadják el, hogy közösségüket a roma nyelvből származó roma kifejezéssel illetik, ilyenek például a bojás vagy bajai cigányok, vagy egyes romungro csoportok, amelyek továbbra is cigánynak nevezik magukat. Más példák szintén azt mutatják, hogy számos csoport a kifejezés negatív konnotációja ellenére visszaszerzi korábbi önmegjelölését, amely fontos részét képezi identitásuknak.

2. Roma/cigány identitás

Az etnikai identitással kapcsolatos megközelítések előtérbe helyezik a kategorizálás kérdését. E folyamat szerkezete kettős: egyrészt mindig az önkategorizáláson alapul, ugyanakkor az egyes etnikai csoportok identitását a külső kategorizálás is befolyásolja. Ez utóbbi különösen fontos a roma etnikai identitás kialakításában, hiszen a kutatások szerint a roma vagy cigány kategória egysége küldő meghatározáson alapul.

A roma identitás/identitások esetében a kutatások a roma csoport transznacionális jellegét kulcsfontosságú komponensnek tekintik. Mivel a romák nem hoztak létre szuverén államot történelmük során, bárhol is éljenek, kisebbségi identitással rendelkeznek. A diaszpórában a roma identitások fontos összetevője a diaszpórában élés mellett a heterogenitás, vagyis az a tény, hogy a romák/cigányok sem területileg, sem kulturálisan nem homogének. Számos roma/cigány csoport nyelvileg/kulturálisan különbözik egymástól, és ezért saját etnikai identitással rendelkezik, továbbá nemcsak a „nem cigányokkal”, hanem „más” romákkal szemben is meghatározzák magukat. Egyes kutatók a roma/cigány identitásnak ezt az aspektusát a cigány identitás megkülönböztető jegyének tekintik és a „többdimenziós jelleg” kifejezéssel írják le. Ezzel azt hangsúlyozzák, hogy a roma identitás kizárólag más társadalmi csoportokhoz képest határozható meg és így is alakul ki. Nem tekinthető sem elkülönültnek, sem pedig homogénnek.

A strukturális feltételek meghatározóak a roma identitás kialakulásának körülményei szempontjából. Ma a roma identitást három „oldalról” is közvetlenül befolyásolják: 1. a nemzetállami keretek szintjén, 2. a saját csoporthoz való tartozás szempontjából, és 3. külső

kategorizálás révén. Az egyéni identitás mikroszinten formálódik. Közepes szinten a roma identitásról folytatott diskurzus, makroszinten az állami „romapolitika” játszik fontos szerepet.

A legújabb kutatások négy olyan tényezőt azonosítanak, amelyek közösnek tekinthetők a roma világban: 1. nincs egységes roma/cigány történelem és kultúra; cigány kultúrákról és cigány történelmekről beszélhetünk; 2. A cigányok/romák transznacionális etnikai csoportot alkotnak, tehát mindig is diaszpórában élőknek tekinthetők, akik mindenhol kisebbségben éltek/élnek; 3. a romák/cigányok és a többségi társadalom viszonya az együttélés modelljei mentén írható le, szemben a szenvedéssel teli történelemmel és az üldöztetés paradigmájával; 4. A romák esetében a vizsgálat tárgyát a kisebbség és a többség kapcsolatának egy sajátos modellje képezi, amely nem jellemző a más etnikai csoportokkal való együttélésre.

3. A romák/cigányok eredete

A néppé válás kereteit valószínűleg a napjaink Indiájában még mindig létező dzsátik rendszere adta, amely bizonyos faluközösségekhez és etnikai csoportokhoz meghatározott termelési funkciókat rendel, ezzel megszabott szerepet szánva nekik a közösségi termelésben.

Ez korántsem indiai sajátosság: a szakmák települési közösségekhez és etnikai csoportokhoz való kötése és a szakmai készségek ezen csoportokon belüli továbbadása az egész világon elterjedt, és egyes elemei Közép-Európában egészen az újkorig fennmaradtak („bolgár kertészek”, „bádogos szlávok”, örmény kereskedők).

A 15. századtól egyre nagyobb számban fennmaradt európai írott forrásokból feltételezhető, hogy a cigányok a hazájukban fémmegmunkálással foglalkoztak. Hosszú vándorlásuk során magukkal hozták ezt a tudást, amely helyet adott nekik az európai közösségi termelésben.

4. A roma/cigány népesség Európában

A romák a világ számos részén megtalálhatók, de a legnagyobb csoportok Közép- és Kelet-Európában élnek. Nyugat-Európában Spanyolországban a legnagyobb a roma/cigány népesség. Az Európában élő romák/cigányok számát 10 és 12 millió közé becsülik. (Magyarországon: 700 000-900 000.)

5. A roma/cigány népesség megjelenése Európában

A cigányok már legkésőbb a 13. századtól jelen voltak a Bizánci Birodalom európai területein. Az Oszmán Birodalom felemelkedésével északabbra költöztek, és valamikor a 14. század közepén – harmadik harmadában jelentek meg a román fejedelemségekben. A 14. és 15. század fordulóján átlépték a keleti és a nyugati kereszténység határát, és néhány évtizeden belül egész Európában elterjedtek.

Magyarországon, valamint tőlünk keletre és délkeletre a cigányok párhuzamos, de hasonló társadalmat hoztak létre, és a 19. század végéig ebben is éltek.

Nyugat-Európában azonban erre nem kerül sor. Az ottani termelési kultúrába ugyanis a cigányok nem tudtak beilleszkedni a saját termelési ismereteikkel, sokakat elűztek, és csak néhányan (a teljes népesség kevesebb mint egy ezreléke) maradhattak, ez a szám pedig marginális egzisztenciát tett csak lehetővé.

Az 1880-as évektől az 1910-es évekig tartó időszakban, Magyarország iparosodása során a romák nem tudtak már alkalmazkodni a többségi társadalomhoz.

Fél évezreden keresztül, Közép-Európa megkésett, de annál gyorsabb iparosodását megelőzően a romák kézművesekként, a közösségi termelés aktív és hasznos részeként éltek más népek között. Kenyérkeresetük középpontjában az utazó kézművesség állt, elsősorban a fémmegmunkálás, amelyhez másodsorban csatlakozott a famegmunkálás és egyéb készségek is, amelyekkel a társadalom kisebb, iparosodás előtti közösségeit szolgálták ki, akik nem tudtak volna eltartani egy állandó iparost, például kovácsot.

6. Roma/cigány csoportok a Kárpát-medencében

1. Kárpáti cigányok: A nyelvjárás a romani nyelv első rétegének központi csoportjába tartozik. Néhány roma csoport beszél Magyarországon, Romániában, Szlovákiában, Csehországban és Lengyelországban.

2. Oláh cigányok: Magukat „čačo rom”-nak, azaz „igazi cigánynak” nevezik. A 19. században vándoroltak el román nyelvterületről, megjelentek egész Európában, de még az Újvilágban is. Nyelvjárásaik a románi nyelv harmadik, legújabb rétegét alkotják. Két csoportra oszthatók, délire és északra. A déli csoport esetében hagyományosan etnikai alcsoportokról beszélünk (gurbet, džambazo, čergar stb.), az északi csoport esetében pedig törzsekről (lovari, khelderaš, cerhari stb.).

3. Romungrók: Más néven magyar cigányok vagy zenész cigányok. Magyar nyelvterületen élő roma népcsoport. Eredeti nyelvük a kárpáti cigány nyelvjárás, de ezt Magyarországon csak néhány településen, Erdélyben és a Felvidéken viszont szélesebb körben beszélik. Hagyományos foglalkozásaik: zenész, szegkovács, kovács, vályogtéglá készítő.

A kárpáti cigányok a 15. századtól kezdve folyamatosan érkeztek a Magyar Királyság területére. A legtöbb csoport a Balkánról érkezett Erdélybe. Nyelvük sok görög és szláv elemet tartalmaz. Lóvontatású szekerekkel érkeztek, és folyamatosan integrálódtak az erdélyi társadalomba, ezért nevezik őket romungróknak vagy magyar cigányoknak.

Képzett fegyvermesterek voltak, később kovácsok, ezüstművesek, aranyművesek és fegyverkovácsok lettek. Szakértői voltak az állatgyógyászatnak, különösen értettek a lóápoláshoz. Jövedelmüket udvarokban és udvarházakban való zenéléssel is kiegészítették.

A kárpáti romungrók kézművesek voltak, városokban és falvakban egyaránt éltek. Kisebb részük jobbágyként dolgozott földbirtokosok földjein. Mások a császári kincstár védelme alatt aranyásással foglalkoztak az Erdélyi-középhegységben. Egy másik csoportjukat taxás fiskális cigányoknak nevezték.

Bizonyos csoportok falvak peremén éltek, nem szolgáltak rendszeresen földesúrnál, így csak kevés fizetést kaptak. Egyes falvakban napszámosként dolgoztak, árkot ástak, téglát készítettek, vagy termést arattak stb.

A 19. század végére ez a csoport nyelvileg is beolvadt a magyar népességbe. Legközéposztálybelibb csoportjaikat házi cigányoknak nevezték. Közülük sokan magyarokkal házasodtak, és földműveléssel foglalkoztak, vagy rendszeres kézművesek voltak.

A magyarországi cigányok/romák egy másik csoportját az oláh cigányok alkotják. Ők hosszabb ideig éltek a romániai moldvai és valahai fejedelemségekben. Nyelvükre és kultúrájukra nagy hatással volt a román kultúra.

A 19. század közepéig rabszolgaként éltek a román fejedelemségekben, Ezért néhányan már a 18. században, többen pedig 19. században Magyarországra vándoroltak titkos utakon a Kárpátok hágóin keresztül egy biztonságosabb élet reményében.

A cigányok/romák harmadik nagy nyelvi/kulturális csoportját a bojás vagy bajai cigányok alkotják, Akik a román nyelv középkori változatának egyik dialektusát beszélnek, és megélhetésüket fából készült tárgyak (pl. fakanalak, spatulák, faedények) készítésére és árusítására alapozzák. A kanálkészítőket lingurarinak, a magyar közösségekben pedig kalányosnak vagy gerebennek nevezték.

A gyakorlat címe

DOJA, A CIGÁNYTÜNDÉR

A gyakorlat áttekintése

A *Doja, a cigánytündér* a *Cigánymesék* egyik epizódja. A vándorlók „keserű sors” motívumát mutatja be, hiszen a közösség nem tud felmászni Doja varázslatos hosszú hajára, továbbra is szétszórta élnék a világban, és az a sorsuk, hogy megtalálják egymást.

A mesefilm pozitív fényben tünteti fel a roma közösségeket és hagyományait, a történet segít elgondolkodnunk a roma kultúra és örökség témáján.

<https://www.youtube.com/watch?v=hln2rxZF-hU>

Célkitűzések

- A roma kultúra és örökség mélyebb megismerése és megértése
- A roma emberek nézőpontjának megismerése (értékeik és gondolkodásmódjuk integrálása)

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
45 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 12 fő • Minimum: 3 fő • Maximum: nincs korlátozás 	<ul style="list-style-type: none"> • Laptop és kivetítő a mese levetítéséhez

Helyigény

- Nyílt terület

Instrukciók

Néhány háttérinformáció az animációs filmről – ezek közül párat érdemes lehet megosztani a csoporttal.

- A *Cigánymesék* című animációs sorozat története 2013-ban kezdődött azzal a céllal, hogy roma népszokásokat mutasson be napjaink roma kulturális értékeivel kombinálva. A sorozat 6 részből áll: *A cigányasszony meg az ördög* (2014), *Káló, a cigánylegény* (2015), *Doja, a cigánytündér* (2015), *Hogyan lett az ember* (2017), *A tűzpiros kígyócska* (2017) és *A Nap és a Hold története* (2017).
- A mesefilm a romák történetét mutatja be, akik saját földről álmódznak. Egy nap egy Doja nevű tündér kecsesen lesétál egy szivárványról, hogy a közösségével legyen és segítse őket. Hosszú, koromfekete hajába kapaszkodva egy csodálatos szigetre reülnek vele, ahol szabadon felépíthetik a romák országát, és boldogan és békében élhetnek. Ám egy nap rettenetes rémek, szüllákok támadnak a falura.
- Az animációs rövidfilmek elkészítéséhez a rendező olyan roma művészekkel működött együtt, akik közel állnak saját roma gyökereikhez; ők Szécsi Magda roma író és illusztrátor, Orsós Teréz roma festőművész. Oláh József zenész, a Parno Graszt együttes frontembere, és Varga Erika divattervező. Ez az újítás lehetővé tette a művészek számára, hogy ábrázolják a roma mítoszokat és szájhagyományt, miközben a hagyományt történetmesélési készségükön keresztül a kortárs művészet segítségével elevenítik meg, ötvözve a rajzokat, festményeket és a hagyományos zenét.

Instrukciók

Nézzük meg együtt Doja, a cigánytündér meséjét.

Kérdések:

- Mi tetszett a történetben? Mit üzent számodra a történet?
- Mit tudunk meg belőle a cigányokról, kulturális háttérükről és örökségükről?
 - o Milyen az életmódjuk?
 - o Milyen értékek jelennek meg a mesében? Ne csak a történetre koncentráljatok, gondoljatok a látványvilágra és a háttérzenére is.
 - o Milyenek a külső körülmények?
 - o Vajon mi lehet a szüllakok megfelelője a való világban?

Utolsó kör:

Mely elemek ismerősek vagy szólítanak meg az örökséglistáról?

BIBLIOGRÁFIA

Bencsik Gábor (2012): A negációk népe, avagy a közép-európai cigány történelem strukturális keretei. Polgári Szemle 8. évfolyam, 1-2. szám 60–83.

Binder Mátyás (2016): "Roma - identitás - politika" a rendszerváltás utáni Magyarországon. In: Földes György - Antal Attila (szerk.): Holtpont. Társadalomkritikai tanulmányok Magyarország elmúlt 25 évéről. Bp. Napvilág.

Bocsi Veronika (2015): Roma szakkollégisták identitás- és életútvizsgálata. In: Peremhelyzetben: romológiai írások. Szerk.: Bocsi Veronika, Didakt Kft: Debreceni Egyetem Gyermekevelési és Felnőttképzési Kar.

Dupcsik Csaba (2009): A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatók tükrében, 1890–2008. Budapest. Osiris.

Jenkins, Richard (2005): Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizálás és hatalom. In:

Kántor Zoltán–Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Budapest: Rejtjel Kiadó, 127–147.

Kállai Ernő: Cigány csoportok Európiában és Magyarországon. http://real.mtak.hu/29670/1/cigany_csoportok_europaban_es_magyarorszagon.pdf

Kántor Zoltán–Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről.

Kotics József (2020): A cigány–magyar együttélés mintázatai. Budapest. Nemzeti Közszerzői Egyetem. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyutteleles%20mintazatai.pdf?sequence=1>

Ladányi János – Szelényi Iván: Ki a cigány? http://www.adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf443.pdf

Nagy Pál (1998): A magyarországi cigányok a rendi társadalom korában. Kaposvár, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kiadója.

Oblath Márton (2006): A „cigány” kategória diszkurzív és történeti konstrukciója. Anthropolis, 3. évfolyam 1. szám.

Pálos Dóra (2010): „Cigány” identitások nehézségei. Esély. 21. évf. 2. sz. 41–63.

Szuhay Péter (1999): A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Panoráma. Budapest. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_magyarorszag_i_ciganyok_kulturaja_etnikus_kultura/index.htm

Értékelés

Az értékelő kérdéseket és az értékelést a fő instrukciók tartalmazzák.

Kérdések az önreflexióhoz

Van kulturális kötődés a roma örökséghez? Ha igen, milyen módon?
Jelenleg a roma közösségeknek meg kell küzdeniük a kultúrájukkal és örökségükkel kapcsolatos negatív sztereotípiákkal. A tapasztalatok alapján ez hatással van a tanulóidra vagy akár saját magadra?

3. RÉSZ
ÖRÖKSÉG ÉS
KULTURÁLIS
DINAMIKA

3. RÉSZ ÖRÖKSÉG ÉS KULTURÁLIS DINAMIKA

6. modul	Örökségek és sztereotípiák
7. modul	Asszimiláció és kulturális örökség
8. modul	Kulturális appropriáció és örökség
9. modul	Örökség és interkulturalitás

ÖRÖKSÉG ÉS A SZTEREOTÍPIÁK

SZERZŐK: SZÚCS ANIKÓ, PHD ÉS SZÚCS DÓRA

A sztereotipizálás elméletei az egyéni és a csoportos identitás kialakulását, a csoportok közötti viszonyok dinamikáját, valamint az olyan társadalmi folyamatokat vizsgálják, amelyek a faji és a marginalizált csoportok intézményi diszkriminációjához vezetnek a többségi társadalmon belül.

Egy személy vagy egy csoport identitását több, egymással megegyező vagy egymástól eltérő tényező alkotja: etnikai hovatartozás, rassz, vallás, nem és szexuális irányultság, osztály, testi adottságok, valamint más választott jellemvonások, amelyeket gyakran domain-azonosulásnak neveznek, mint például a foglalkozás és a kultúra. Ezek az adottságok együtt vagy külön-külön adják meg a valahová tartozás érzését a társadalmi világon belül. Noha a kognitív pszichológusok hangsúlyozzák, hogy az egyén pszichoszociális identitása egész életében fejlődik, az egyén öröklődését meghatározó alapvető tulajdonságokat, mint például az etnikai hovatartozást, a rasszot és a vallást, az egyének az elsők között észlelik és azonosulnak velük. Ezért ezek az ismertetőjegyek azok, amelyek szerint az emberek már nagyon fiatal korban kialakítják – bevonó és kirekesztő – kapcsolataikat másokkal. Ahogy azt Henri Tajfel szociálpszichológus is megállapította, „a jövőbeli előítéletek és konfliktusok tartós alapja legnagyobb részben gyermekkorban alakul ki” (1968: 185).

Teljesen nyilvánvaló, hogy a személyes identitás szorosan összefonódik a csoportalapú társadalmi identitásokkal. A hangsúlyt itt arra a folyamatra helyezzük, amely során „a csoport önképiselete kialakul”, és az egyén kialakítja kapcsolatait több csoporttal. Ezt a folyamatot, a „kollektívával való azonosulást” a *társadalmi identitás* fogalma írja le, míg a *kollektív identitás* gyűjtőfogalma „azokat a normákat, értékeket és ideológiákat jelöli, amelyeket egy ilyen azonosulás magában foglal” (Brewer 2001: 119), vagyis „a konkrét csoportidentitásokhoz rendelt jelentést”. A társadalmi és a kollektív identitás fogalma egyaránt olyan értelmezési keret, amelyen keresztül az egyén vagy azonosul, vagy ellenazonosul egy csoporttal. Az egyén és a társadalom identitásának kialakulásában fontos szerepe van a csoportok közötti felfogásoknak és előítéleteknek: ezek válaszfallá válnak, amelyeknek köszönhetően a csoporton belüli tagok („mi”) elkülönülnek a csoporton kívüliektől („ők”).

A társadalmi identitáselmélet azt állapítja meg, hogy a csoporton belüli tagoknak koncentrálniuk kell a közöttük és a csoportból kirekesztettek közötti észlelhető és valós különbségekre, mind a csoport(on belüli) identitás erősítése, mind pedig a tagok egyéni önmeghatározásának erősítése érdekében. Az általánosított negatív tulajdonságok, amelyeket a csoporton belüli tagok a többiekre vetítenek, lehetnek előítéletek, sztereotípiák és implicit előítéletek. Az előítéletek és az implicit előítéletek befolyásolásra és állásfoglalásra hajlamosítók (azt fogalmazzák meg, hogy a csoport egésze és a csoport egyéni tagjai hogyan érznek a csoporton kívüli tagokkal kapcsolatban), míg a sztereotípiák kognitív tényezők (arra vonatkoznak, hogy mit *gondolnak* a csoporton kívüliekről). Ezek mind diszkriminációt eredményeznek, vagyis olyan viselkedési reakciókat, amelyeknek köszönhetően a csoporttagok negatív elfogultságok alapján cselekszenek.

Előítéletek

Henri Tajfel szociálpszichológus Eric Klinenbergre (1969) hivatkozva az előítéletet így határozza meg: „olyan elfogultság vagy előre kialakított nézet, amely azelőtt születik, hogy a személy releváns információkat gyűjtött vagy vizsgált volna meg, és ezért nem megfelelő vagy akár képzelt bizonyítékokon alapszik (176). Az ilyen elfogultságok különböző örökölt csoportokból alakulnak ki a csoporton belüli párbeszéd és a média által kreált elferdítések keresztül, gyakran a külső csoportokkal való közvetlen interakció nélkül. Az előítélet ugyanakkor nem csupán egy előre kialakított nézet; „mellette általában készen állunk arra is, hogy ítéleteinket és érzéseinket tettekkel fejezzük ki, és a viselkedésünk tükrözze azt, hogy elfogadjuk-e vagy elutasítjuk-e a másikat.” (176).

Tajfel három olyan kognitív folyamatot azonosít, amelyek egy személy elfogult gondolkodásáért felelősek: kategorizálás, asszimiláció és a koncepcionális koherencia keresése. A kategorizálás azért szükséges, hogy felerősítse vagy leegyszerűsítse a csoportok közötti különbségeket, és meghatározza az ezekhez a különbségekhez való viszonyulást. Az asszimiláció azokra a társadalmi normákra és értékekre vonatkozik, amelyeket a csoport új tagjai (Tajfel esettanulmányában a kisgyerekek) sajátítanak el, miközben internalizálják ezeket az érzelmi befolyású kategóriákat. A koncepcionális koherencia azt jelenti, hogy az egyénnek „alkalmi magyarázatot kell alkotnia” a status quo változásainak igazolásához (187). A csoportok sajátosságaira utaló előítéletek segíthetik az egyént vagy csoportot a kognitív disszonancia feloldásában, valamint az önképük és az identitásuk megőrzésében, amennyiben a csoportok közötti vagy a csoporton belüli viszonyok megváltoznak.

Tajfel hangsúlyozza, hogy „a saját és a »többiek« csoportja közötti megkülönböztetés megőrzéséért” érzelmi befektetés szükséges, mivel ezek jutalomnak számítanak az önkép kialakulásában (181). Emiatt a csoporton belüli tagok gyakran pozitívan fogadják egy másik csoporttal kapcsolatos elfogult véleményeket. Tajfel magyarázatában továbbá „a spirális hatásban az előítéletek általános létezése nem csupán további támogatást és jutalmat nyújt az ellenséges ítéletekért; elveszi azt a lehetőségét is, hogy a tagok megvizsgálják a „valóság alapját” ezeknek az ítéleteknek, amelyek aztán egymásból táplálkoznak, és egyre jobban berögzülnek erőteljes társadalmi mítoszok formájában” (181).

Míg az előítéletek lehetnek pozitívak és negatívak is, addig Beverly Daniel Tatum felhívja a figyelmet arra, hogy még a pozitív állásponton alapuló előítéleteknek is –erre azt a példát hozza, miszerint az ázsiai diákok jók matekból – „lehetnek negatív hatásai, mert megtagadják egy személy egyéniségét” (2015: 313).

Sztereotípiák

A *sztereotípiákra* használt legkorábbi meghatározások az észlelés és a benyomások fontosságát hangsúlyozzák a sztereotípiák kialakításában. Walter Lippmann 1922-ben úgy írta le a sztereotípiákat, hogy azok egyfajta „képek a fejben”, míg Katz és Braly 1935-ben arra hívták fel a figyelmet, hogy a sztereotípiák „rögzült benyomások”, amelyek „aligha felelnek meg azoknak a tényeknek, amelyeket képviselni hivatottak, valamint abból adódnak, hogy már az előtt hajlamosak vagyunk meghatározni valamit, hogy előbb megfigyelnénk azt.”

A neves szociálpszichológus, Gordon Allport volt az, aki a *The Nature of Prejudice* (1958) című művében bemutatta a sztereotipizálás kognitív folyamatának fontosságát. Elméletében a sztereotípiát nem pusztán kép vagy benyomás, hanem egy asszociáció (egy kategórián belül egy bizonyos csoporttal), amely az egyik csoport a másikkal szemben tanúsított magatartásának alapja és igazolása.

A sztereotip ítéletek diszkriminatív cselekedetekhez vezetnek, gyakran olyankor, amikor egy csoport tagja vagy maga a csoport úgy érzi, hogy meg kell védenie társadalmi pozícióját.

Sztereotípiá-fenyegetettség

A Claude Steele által alkotott kifejezés, a *sztereotípiá-fenyegetettség* a szorongás egyik formája, amelyet akkor tapasztalunk, amikor attól tartunk, hogy az alapján a társadalmi sztereotípiák alapján ítélnék meg minket, amelybe általában a saját csoportunkat is sorolják. „Ez egy szituációs fenyegetés – egy olyan fenyegetés, amely folyton velünk van –, amely általánosságban bármely csoport tagjait érintheti, akiről negatív sztereotípiák terjedt el” – írja Steele (1997: 614). A sztereotípiá-fenyegetettség a sztereotip csoport alulteljesítéséhez vezethet, különösen akkor, ha a csoport tagjaiban újra és újra felidéznek, hogy örökségüknek köszönhetően ők kevesebbek – kevésbé tehetségesek, kevésbé képzettek vagy felkészültek –, mint a többségi társadalom más tagjai. A sztereotípiák esetleges alátámasztása miatti szorongás negatívan befolyásolhatja a teljesítményüket

• A sztereotípiáknak négy különböző formája van.

• - **Autosztereotípiá:** Egy csoport saját magáról alkotott képe („Amilyenek magunkat hisszük”)

• - **Heterosztereotípiá:** Egy csoport felfogása egy másik csoport jellemvonásairól, sajátosságairól és értékeiről („Amilyenek másokat hiszünk”)

• - **Kivetített autosztereotípiá:** Egy csoport elképzelése arról, hogy mások hogyan vélekednek róluk („Amit szerintünk mások hisznek rólunk”)

• - **Kivetített heterosztereotípiá:** Egy csoport „érzelmeken alapuló elképzelése egy másik csoport önképéről vagy identitásáról (»Amit szerintünk mások hisznek magukról«)” (Pastor és Fuentes, 2013)

Implicit előítéletek

Az *implicit előítéletek* vagy *tudatalatti előítéletek* olyan tudatalatti sztereotípiák, amelyek anélkül határozzák meg felfogásunkat és döntési folyamatainkat, hogy tudatában lennénk a befolyásuknak. „Mivel implicit asszociációink a tudatunkon kívül keletkeznek – írja Cheryl Staats –, az implicit előítéleteink nem feltétlenül egyeznek meg az explicit nézeteinkkel és a kimondott szándékainkkal” (x). Az emberi agy úgy van kitalálva, hogy „elfogult legyen” – állítja

Shankar Vedantam híres könyvében, a *The Hidden Brainben* (idézi Brayer, 166) –, mivel ezek az előítéletek – amelyek rendszerint már nagyon fiatal korban, tudat alatt berögződnek – fontos részei a túlélési ösztönnek, amely azért felelős, hogy egy kisgyermek meg tudja különböztetni a saját (és ezért biztonságos) csoportjának tagjait a többi, potenciálisan veszélyes csoporttól. Végül a gyerekeknek tudatosan el kell felejtienie ezeket a rejtett előítéleteket, különben az agyuk tovább fogja erősíteni a másik csoporttal szemben kialakult, berögzült nézeteket.

Arról szóló cikkében, hogy az amerikai igazságszolgáltatási rendszerben az esküdtek hogyan hoznak döntéseket implicit előítéleteik alapján, Patrick C. Brayer hangsúlyozza, hogy az implicit előítéleteket csak akkor lehet mérsékelni, ha tudatosítják őket, és új automatikus asszociációkat alakítunk ki az előítéletek kategóriáin belül (175–176). Brayer esettanulmánya azért is különösen figyelemre méltó, mert olyan környezetben vizsgálja az implicit előítéleteket, amelyben azok a leginkább számítanak: a *voir dire*-ben, vagyis az esküdtszék összeállításának folyamatában, amelyben mind az ügyészek, mind az ügyvédek arra törekszenek, hogy leleplezzék a potenciális esküdtek rejtett előítéleteit. Tanulmányának fő kérdése: hogyan ismerheti fel egy ügyvéd azokat az előítéleteket, amelyeknek a potenciális esküdtek egyáltalán nincsenek is tudatában? Brayer válasza egyszerű: úgy, hogy nyíltan és a megfelelő kérdésekkel megszólítja őket. Samuel Sommers szociálpszichológus felfedezéseit is idézi, aki megállapította, hogy „az egyének »kevésbé hajlamosak megfontolás nélkül bűnösnek ítélni a vádlottat, és kevesebb esélyt adnak a fekete vádlottak bűnösségének valószínűségére«, ha rasszokkal kapcsolatos kérdéseket tettek fel nekik a *voire dire* folyamán” (165). „Úgy tűnik tehát, hogy egy egyszerű emlékeztető az esküdtnak, hogy tudatosan tegye félre az előítéleteit, – jegyzi meg Brayer – önértékelésre ösztönözheti az egyént, és látható eredményeket hozhat” (165).

Ilyen érezhető eredmény az is, hogy saját előítéleteinket tudatosítjuk magunkban, és ezáltal megkezdjük elménk helyreállításának hosszadalmas kognitív folyamatát, valamint előítéletes nézeteink felszámolását.

A sztereotípiák elleni küzdelem az örökségen keresztül

A következő szerzők: D. Ilişoi, A. Macarie, D. Nagy, A. Lesenciuc (2010) mondják:

“ A sztereotípiák hozzátartoznak a kulturális örökségünkhöz, és mint ránk erőltetett közhelyek a kulturális örökségünkkel együtt formálják a személyes és kollektív identitásunkat. Mindenkinek a kulturális öröksége tartalmaz valahol a gyökereiben auto- és heterosztereotípiákat, amik más kultúrához tartozó csoportokkal találkozáskor aktivizálódnak és tudatosulnak. Így a kulturális dialógus szimbolikus univerzumok kereszteződése, ahol a különböző jelentések gazdag élmény anyagon keresztül (szavak, gesztusok, viselkedések stb) nyilvánulnak meg, magukba foglalva a kollektív reprezentációkat és mentális közhelyeket.”

A szerzők kiemelik az örökségről szóló vita és a kulturális appropriáció szerepét abban, hogy erősítsük a sokszínűséget, a toleranciát és az interkulturális párbeszédet a negatív sztereotípiákon felülemelkedve.

A gyakorlat címe**SZÜLETÉSI SORREND-GYAKORLAT****A gyakorlat áttekintése**

A saját családjában lévő születési sorrenddel kapcsolatos tapasztalataink alapján rájöhethetünk, milyen gyorsan születnek meg a tudatalatti sztereotípiák, és milyen félrevezetőek, illetve károsak lehetnek.

Célkitűzések

- Ismertessük meg a résztvevőket a sztereotípiák korai hatásaival azáltal, hogy felhívjuk a figyelmet a születési sorrenddel és annak a személyiségre gyakorolt hatásaival kapcsolatos nézetekre és gondolkodásmódokra.
- Segítsünk a résztvevőknek aktívan megismerni egymást, ami előkészítheti a terepet a felfedezéshez, az önmegismeréshez és a sztereotípiákról szóló csoportbeszélgetésekhez.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Nincs minimumkövetelmény

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
45 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 12 fő • Minimum: 3 fő • Maximum: nincs korlátozás 	A kérdéssor kiosztott lapokon vagy flipchart táblán

Helyigény

Nyílt terület

Előkészületek

Nincs szükség előkészületre

Instrukciók

Kezdjük a workshopot azzal, hogy megvizsgálunk néhány nézetet azzal kapcsolatban, hogy az emberek általában miben különböznek. Ennek egyik módja, hogy közelebbről is megvizsgáljuk a születési sorrendet, például az egyke, az elsőszülött, a középső és a legfiatalabb gyermekeket. Legtöbbünk már hallhatott arról, hogy mennyi mindenben különbözhetnek az emberek születési sorrendjükben kifolyólag. Tudjunk meg most többet ezekről a különbségekről.

Hozzatok létre csoportokat a születési sorrend alapján. Alkossatok csoportokat a következők szerint: Egyke, elsőszülött gyerek, középső gyerek és legfiatalabb gyerek.

Instrukciók

Adjunk meg egy kérdéssort mindegyik csoportnak, vagy vetítsük ki a kérdéseket flipchart táblán:
*Beszélgék meg, milyen volt elsőszülöttnek, középsőnek, legfiatalabbnak, egykének stb. lenni.
 Mik voltak a pozitívumai és a negatívumai?
 Volt valamilyen hosszan tartó hatása a szüleikre és a testvéreikre nézve?*

Hagyjunk tíz percet a beszélgetésre. .

Ezt követően jelöljük ki egy csoportot, amelyiknek csendben kell maradnia.
 Amikor a kiválasztott csoportról szóló minden megjegyzés elhangzott, kérjük meg a csoportot, hogy válaszoljanak az alábbi születési sorrenddel kapcsolatos kérdésekre.

A csoporthoz:

*Milyen volt hallani mások megjegyzéseit rólatok?
 Milyen érzések kavargtak bennetek, miközben hallgattátok?
 Egyetértettetek velük vagy sem?
 Mit válaszolnátok az elhangzottakra?*

Hagyjunk körülbelül 20 percet ezen kérdések megválaszolására.

Összefoglalás és átvezetés

Miért lehet veszélyes, ha azt állítjuk, hogy van igazság a sztereotípiákban?

Gyakorlatunk lehetséges üzenete: Ha így teszünk, azzal tovább ragaszkodunk a sztereotípiákhoz ahelyett, hogy megváltoztatnánk azokat, és ezzel csak még rugalmatlanabbá tesszük őket. Más sztereotípiákhoz hasonlóan a születési sorrenddel kapcsolatos sztereotípiák is már korán kialakulnak. Hacsak nem vetjük próba alá és nem vizsgáljuk felül ezeket a korai sztereotípiákat, továbbra is idejétmúlt feltételezések alapján fogjuk megítélni egymást.

Lehetséges átmenetek: Nyilvánvaló, hogy ugyanez igaz az etnikai vonatkozású sztereotípiákra is, ezért ma a következőket fogjuk megvizsgálni: a rasszista magatartásformák kialakulását, valamint azt, hogy a családjukban, a közösségünkben és a társadalomban szerzett tapasztalatok hogyan formálják hozzáállásunkat.

Trénertippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

Vannak, akik nem annak a típusnak érzik magukat, amelybe valójában tartoznak, például mert olyan másodszülött gyerekek, akik között idősebb testvérükkel nagy a korkülönbség, ezért úgy érzik, mintha ők maguk is elsőszülöttek lennének. Ők kerüljenek abba a csoportba, amellyel leginkább azonosulnak.

Ha a gyakorlatban sokan vesznek részt, hozzunk létre alcsoportokat a nagyobb csoportokon belül.

Értékelés

Az értékelő kérdéseket és az értékelést a fő instrukciók tartalmazzák.

BIBLIOGRÁFIA

- Brayer, Patrick C. (2015). "Hidden Racial Biases: Why We Need to Talk with Jurors About Ferguson." *Northwestern University Law Review*. Vol. 109: 163-170.
- Brewer, M.B. (2001). "The Many Faces of Social Identity: Implications for *Political Psychology*." *Political Psychology*, 22: 115-125.
- Katz, J.H. (1978). *White awareness: Handbook for anti-racism training*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Pastor, S.C. and Fuentes, M.A. (2013). Heterostereotypes. In *The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology*, K.D. Keith (Ed.). <https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbeccp264>
- Staats, C. (2015). "Understanding Implicit Biases: What Educators Should Know." *American Educator*. Winter, 2015-16. <https://www.aft.org/ae/winter2015-2016/staats>
- Steele, Claude M. (1997) "A Threat in the Air: How Stereotypes Shape Intellectual Identity and Performance." *American Psychologist*. Vol. 52, No. 6, 613-629.
- Tajfel, H. (1969). "Cognitive Aspects of Prejudice." *Journal of Biosocial Science*. 1(S1), 173-191. Doi: 10:1017/S0021932000023336.
- Tatum, B. D. (2001). "Talking about Race, Learning about Racism: The Application of Racial Identity Development Theory in the Classroom" in *Racism: Essential Readings* edited by Ellis Cashmore and James Jennings. New York: SAGE Publications Ltd., pp. 311-325.

Kérdések az önreflexióhoz

Gondolkoj el a saját születési sorrendeden. Hogyan viszonyulunk saját születési sorrendünkhöz, és milyen sztereotípiákat tudunk a születési sorrenddel kapcsolatban azonosítani? Melyik az, ahol a legtöbb vagy legerősebb sztereotípiák vannak?

ASSZIMILÁCIÓ ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

SZERZŐK: VÁRHEGYI VERA ÉS LUNE CULMANN

Asszimiláció, akkulturáció, adaptáció: melyik fogalom írja le jobban a folyamatot?

A szavak nem is olyan engedelmes szolgálók, amikor emberi tapasztalatokat szeretnénk velük leírni: nagyban befolyásolják tapasztalataink megértését, mivel a tapasztalatokhoz csak szavakon, modelleken, narratívákon keresztül tudunk hozzáférni. Ez különösképpen igaz azokra az összetett jelenségekre, amelyeknél számos bonyolult tényező játszik közre. Ilyen jelenség az új vagy domináns kulturális környezethez való alkalmazkodás is. Nem mindegy, milyen szavakat választunk ezen folyamat leírására. Elsők között az asszimiláció szóval illeték ezt a folyamatot, és bár ez a kifejezés már nem éppen fiatal, mindig nem ment ki a divatból. Az asszimiláció a latin „assimilate” szóból származik, amely amannyit tesz: elnyelni, bekebelezni. Ez a kifejezés a 15. században került be az angol nyelvbe, és kezdetben kifejezetten az emberi testre és a táplálkozásra alkalmazták, ám később jelentésköre egyre jobban kibővült, és már a „hasonlóvá tesz” értelemben is használták.¹⁹ Az asszimilációt a 20. században kezdték el alkalmazni a kulturális kisebbségekkel kapcsolatos folyamatok leírására a chicagói iskola „klasszikus modelljében”. 1830 és 1880 között Chicago népessége 500-ról 500.000-re emelkedett, 1910-ben pedig már 2 millióan lakták a várost (Feldmeyer 2018: 36). Ez a példátlan növekedés szinte kizárólag a bevándorlók beáramlásának volt köszönhető. Nem csoda, hogy az akkori társadalomtudósok buzgón nekiláttak az ebből eredő izgalmas társadalmi folyamatok megmagyarázásának. Megfigyeléseik során azt tapasztalták, hogy a bevándorlók többsége olyan írekből és olaszokból állt, akik vidéki térségből kerültek Chicago nagyvárosi környezetébe. Ezeket a bevándorlókat egész gyorsan beszippantott a város, aminek következtében „úgy kezdtek el dolgozni, beszélni, élni és szórakozni, mint az ott élők.” Több generáció után a bevándorlók kezdetben világosan elkülöníthető csoportjainak az életét egyre jobban átszötte a mainstream Amerika, és a különböző etnikumok egyre inkább „amerikaivá” váltak. (Feldmeyer 2018: 37). Ezen megfigyelések hatására a magyarázataikban nagy hangsúlyt fektettek az optimizmusra és a linearitásra. Az asszimiláció szóra pedig a következő definíciókat alkották: „olyan folyamat vagy folyamatok, amely során a különböző faji származásúak és kulturális örökséggel rendelkezők egymás mellett élve kulturális szolidaritást fejlesztenek ki” (Park 1930: 281); „összefonódás és összeolvadás, amely során bizonyos személyek és csoportok magukévá teszik más személyek és csoportok emlékeit, érzéseit és életségüket, és tapasztalataik és történelmük átvételével a közös kulturális élet részévé válnak” (Park, Burgess 1921: 735). Az asszimilációt olyan „egy irányba tartó” (Brown, Bean 2006) folyamatnak képzelték el, amely minden bevándorló csoport esetében lejátszódik, és mindig ugyanahhoz a végkifejlethez vezet: a megkülönböztető jegyek elvesztéséhez. Csakhogy az 1900-as évekbeli chicagói írek körülményei nem egyeznek meg a más kontinensre és országba érkező bevándorlókéival, így az ő alkalmazkodási folyamatuk

19 https://www.etymonline.com/word/assimilate?ref=etymonline_crossreference

másképp fog lezajlani. Ennek következtében az „egyirányú asszimiláció” nem lehet az egyetlen, mindenesetre vonatkozó magyarázat.

Most ugorjunk egy kicsit az időben, egészen pontosan fél évszázadot: elméleti utazásunk következő állomása John W. Berry **akkulturációs stratégia mátrixa**. Berry a bevándorlóknak és a kisebbségekben érzelmi, gondolati és viselkedési szinten lejátszódó változások leírásánál a legáltalánosabb fogalomnak az „akkulturáció” kifejezést javasolta (az „asszimiláció” helyett). Szerinte ugyanis az akkulturációs folyamatban az asszimiláció csupán egyetlen lehetséges kimenetel a négy közül. A lehetséges opciókat *stratégiáknak* nevezte, noha tisztában volt azzal, hogy ez a megnevezés tudatos tervezést sugall, ami félrevezető, mert a kisebbségek tagjai nem teljesen szabadon döntenek arról, melyiket választják. Mindenesetre 1974-ben közzétette tipológiai javaslatát, amelyben lenyűgözően egyszerű és letisztult modellel adott választ arra, „hogyan akkulturálódnak az emberek”. Berry írásában két kérdést tett fel: vajon a bevándorlók/kisebbségek „meg akarják-e őrizni a kulturális örökségüket és az identitásukat”, valamint hajlandóak-e közeledni a befogadó/domináns kultúra társadalmához? Ezen két kérdés megválaszolásából alakult ki a négy akkulturációs stratégia: integráció, szegregáció, asszimiláció és marginalizáció.

		Kulturális örökség és identitás megőrzése	
		Igen	Nem
Kapcsolatok Kapcsolat a befogadó társadalommal	Igen	Integráció	Asszimiláció
	Nem	Szeparáció	Marginalizáció

Ezen stratégiák mindegyike különböző jegyekkel bír, valamint különböző hatást gyakorol az egyén jólétére és identitására. Sokan az integrációt tartják a „legjobb” stratégiának. Az integráció során az egyén egyszerre alkalmazkodik a dxáns/befogadó kultúra normáihoz és őrzi meg saját származási kultúráját. Ez sokszor bikulturalitáshoz vezet, amely kifejezést gyakran az integráció szinonimájaként is használják. Az egyén saját kultúrájának egy részét megtartja, például a központi normákat és értékeket, de emellett azonosul az új kulturális környezettel is. A szeparáció/szegregáció esetében az egyén elutasítja a befogadó kultúrát, és megőrzi származási kultúráját. Az egyén ilyenkor ragaszkodik a saját értékeinek megőrzéséhez és – amennyire csak lehetséges – kerüli a többségi kultúra tagjait. A szeparációt sokszor az úgynevezett „etnikai enklávék” idézik elő. A szeparáció továbbá stratégiaként is szolgálhat a bevándorlónak/kisebbséginek, hogy pozitív identitást tudjon kialakítani olyan kulturális környezetben, ahol diszkriminálják vagy lenézik társadalmi csoportját, és ezért el akarja magát szigetelni a domináns csoport alkotta negatív képtől. Marginalizációról abban az esetben beszélhetünk, amikor az egyén nem áll kapcsolatban sem a származási kultúrájával sem a domináns kultúrával. Ez főként a befogadó kultúra tagjaival való interakció korlátozott lehetősége (amelynek oka gyakran a kirekesztés vagy a diszkrimináció) és a kultúra fenntartása iránti érdeklődés hiánya miatt alakul ki. Ennek következtében az egyén elveszti a kapcsolatot mindkét kultúrával (a befogadóval és a származási kultúrával egyaránt). Az asszimiláció itt egyértelműen szűkebb értelemben

szerepel, mint a chicagói iskola „klasszikus modelljében”. Az asszimiláció alatt Berry itt azt érti, amikor az egyén elutasítja a kisebbségi kultúrát, és helyette átveszi a domináns vagy befogadó kultúra normáit. Ilyenkor a bevándorló/kisebbségi törekszik rendszeresen érintkezni a befogadó kultúrával, és azt szeretné, ha a többségi kultúra teljes tagjává válna. Ez a törekvés a többi akkulturációs stratégiánál magasabb fokú stresszhez és elégedetlenséghez vezethet (pl. LaFromboise 1993:397), ami gyengítheti az immunrendszert (Schmitz 1992, Ward et al. 2008: 93). Ez valószínűleg annak tudható be, hogy nagyon ritkán érhető el teljes asszimiláció. A bevándorló megjelenése, neve és kiejtése gyakran árulkodik a származásáról, így még a befogadó országban eltöltött hosszú évek után is külföldinek nézhetik. Ezért az asszimilációs stratégiát választók gyakran szembesülnek azzal, mekkora szakadék húzódik a saját magukról alkotott és a befogadó társadalomban élő kép között.

A Berry-modell megalkotása óta közel ötven év telt el, és természetesen azóta a chicagói „klasszikus” változathoz hasonlóan ezt is érte kritika. A modell tényleg roppant egyszerű, és épp emiatt nem képes teljes valójában ábrázolni az emberi tapasztalatok sokszínűségét: nem veszi figyelembe a hatalmi különbségeket, a gyarmatosítást, a befogadó kultúra és a származási kultúra közötti különbségek mértékét, valamint elmegy a megjelenésbeli különbségek (a más rasszba tartozó csoportok tagjai eltérő tapasztalatokat szereznek, mint az azonos rasszba tartozóak), a kényszer migráció kontextusa stb. mellett is. Sőt, a modell azt sugallja, hogy mindig a bevándorló dönti el, milyen akkulturációs stratégiát válasszon, holott a valóságban sokszor az élethelyzet és a körülmények határozzák ezt meg. Továbbá a modell nem segít elemezni azokat az összetett integrációs helyzeteket, amikor ellentmondások és összeegyeztethetetlenek merülnek fel a befogadó kultúra és a származási kultúra között. Emellett azt is figyelembe kell venni, hogy nem lehet senkit sem csupán kettő identitás használatával leírni (a „befogadó kultúrával” és a „származási kultúrával”), ugyanis mindannyiunk összetett kulturális háttérrel rendelkezik, melynek része a nemzetiségünk, vallásunk, lakóhelyünk, foglalkozásunk, csak hogy párat említsünk. Ennek ellenére ez a modell kezdeti kiinduló pontnak igen hasznos, és az általa alkotott négy fogalom a mai napig meghatározza azt, ahogy a bevándorlók/kisebbségek akkulturációjáról vélekedünk. Emellett abban is segít, hogy tisztább képet kapjunk az „asszimiláció” fogalmáról, amelyet mi itt a szűkebb, konkrétabb értelemben fogunk alkalmazni, és így keressünk a választ a következő kérdésekre: Gyakorolnak-e az államok és a többségi társadalom tagjai nyomást a bevándorlókra és a kisebbségekre? Milyen hatékonyan tudják ezt megtenni?

Asszimiláció az asszimiláló szemszögéből

A mai nemzetállamoknak megvannak a saját elképzeléseik, megközelítéseik és intézményeik a kulturális sokszínűség kezelésére, amelyek különböző pontokon helyezkednek el a multikulturalizmus/interkulturalizmus és az univerzalizmus/asszimiláció között húzódó széles skálán. A skálán való elhelyezkedés megmutatja, mennyire tartja fontosnak az állam a kisebbségek asszimilálásában való segédkezést, és mennyire támogatja a kisebbségi kultúrák megőrzését.

A jogszabályok sokat árulkodhatnak arról, mennyire multikulturális/interkulturális egy állam. Megtudhatjuk belőlük, hogy rendelkeznek-e az ottani kisebbségek külön kulturális jogokkal. Franciaországban például nincsenek ilyenek, mivel azok ott diszkriminációnak

minősülnének. Ezzel szemben Magyarországon léteznek, viszont csak a 13 hivatalos „nemzeti és etnikai kisebbség” számára, amely meghatározásba nem tartoznak bele az újonnan érkezett bevándorlócsoportok. Sok mindenről árulkodik továbbá a hivatalos fogalmazás és szóhasználat is. A francia állampolgárság megszerzése során például a jelentkezőnek interjúban kell számot tenni a „francia társadalomba történő asszimilációjáról”²⁰. Emellett fontos még megvizsgálni, hogyan tekintenek a kulturális örökségre: védik-e, támogatják-e vagy befogadják-e a kisebbségek kulturális örökségét? Milyen ünnepek szerepelnek a hivatalos naptárban?

Bár az asszimiláció támogatása politikai szempontból szükségszerűnek tűnhet, már a „klasszikus modell” hívei is azt vallják, hogy az asszimiláció nyomás alatt nem működik. „Az anyanyelv használatának megtiltása, különösen, ha az elválaszthatatlanul összekapcsolódik a vallás gyakorlásával és a hazai élményekkel és érzésekkel, azonnal felébreszti az emberben a saját kultúrájához való ragaszkodást. Az ember inkább meghal, semmint feladja tradícióit (Bogardus 1924: 221).” Park és Burgess is egyetért ezzel: „Akkor valósul meg az asszimiláció, ha nem elnyomjuk a régi emlékeket, hanem beépítjük őket az új életünkbe... Az asszimiláció közvetlen támogatása hiábavaló, mert csak közvetetten lehet asszimilációt kezdeményezni, azaz olyan körülményeket kell teremteni, amelyek elősegítik az együttműködést. Az élet az egyetlen folyamat, amely képes kitörölni a bevándorló múltjával kapcsolatos emlékeit.” (Park, Burgess 1924: 740)

Oktatás, asszimiláció és kulturális örökség

Ahogy az a fentiekben is olvasható, egész jól körül lehet járni az akkulturáció és az asszimiláció témáját, anélkül, hogy megemlítenénk a „kulturális örökséget”. Most azonban megszeretnénk mutatni, milyen új távlatokat nyit meg ebben a témában a kulturális örökség fogalma. A következőkben két új nézőponttal ismerkedünk meg.

Pedagógiai nézőpont: szilárd fogódzkodó

Azok közül, akik nem részesültek kulturális antropológiai alapoktatásban, sokan túlságosan megfoghatatlannak találják magát a „kultúra” fogalmát – különösen annak tágabb, antropológiai jelentését, amely olyan hétköznapi dolgokat takar, mint például a mosogatás vagy a WC-re járás. Az interkulturális képzés során, még mielőtt elkezdünk beszélni a kulturális identitásról, meg kell értetni a résztvevőkkel, valójában mi is a kultúra, hogyan határoz meg minket és minden mást körülöttünk. Mire az anyagban a kulturális identitás változásához érünk, gyakran a tanuló az addig elsajátított új ismeretek miatt már nehezen tud

új információt befogadni. Ebből a problémából viszont könnyen kivághatjuk magunkat, ha „kulturális örökségekre” utalunk. A (látható) tárgyi örökségekhez ugyanis a tanuló könnyebben tud számára fontos példákat társítani. Még a szellemi örökséghez is könnyebben tud hozzáférni, mint az absztrakt kultúra fogalmához.

Politikai perspektíva: a jogok kérdése

Az új kulturális környezethez történő asszimiláció/akkulturáció terheit előszeretettel hárítják egyoldalúan a kisebbségekre és a bevándorlókra: ahhoz, hogy boldogulni tudjanak, alkalmazkodniuk kell bizonyos normákhoz és szokásokhoz. Hasonlóan egyoldalú nézőpontot képviselnek az állampolgárság és a honosítás területén születő vizsgák és szerződések: egy szóval sem tesznek említést bennük arról, hogyan fogja a befogadó társadalom segíteni az újonnan érkezett kisebbségek beilleszkedését. A kulturális örökség nézőpontja viszont orvosolni tudja ezt az asszimmetriát. A Farói Egyezmény 4. cikke a kulturális örökséghez tartozó jogok mellett arra is felhívja a figyelmet, hogy kötelesek vagyunk tiszteletben tartani mások kulturális örökségét. Az ehhez hasonló kölcsönösség beemelése az akkulturáció diskurzusába segíthetne elmozdítani a hangsúlyt az egyoldalú adaptációról és változásról.

A következő gyakorlat az előbbi két nézőpontot igyekszik szemléltetni. Célja, hogy a résztvevők elgondoljanak a kulturális örökségükről, valamint interaktív és kissé gyakorlati formában elbeszélgessenek az asszimilációról.

A gyakorlat címe

MIT ADNÁL FEL?

A gyakorlat áttekintése

Ez a gyakorlat azt vizsgálja, hogyan viszonyulunk a kulturális örökségünk egyes részeinek feladásához. A bevándorlók gyakran néznek szembe azzal az elvárással, hogy „asszimilálódniuk” kell a befogadó kultúrába, és fel kell adniuk saját kulturális örökségük egyes elemeit, amikor az nem illeszkedik bele a befogadó kultúra örökségébe. A befogadó társadalom egyes tagjai úgy vélik, hogy ha a bevándorló megérti a befogadó társadalom új szemléletmódját, akkor könnyebben le tudja cserélni az örökségének egyes elemeit. Ez a gyakorlat viszont megmutatja, hogy a kulturális örökségünkkel kialakított kapcsolatunk ennél sokkalta mélyebb gyökerű és sokkalta érzelmibb töltetű, amiből kifolyólag a különböző elemek megismerése és megértése nem feltétlenül növeli a változtatásra való hajlandóságot.

Célkitűzések

- Ismerkedjünk meg egymással (ha az első fázisban vesszük elő a gyakorlatot).
- Gondolkodjunk el azon, milyen kapcsolatot ápolunk a kulturális örökségünk egyes elemeivel.
- Jöjjünk rá, milyen érzéseket keltene bennünk, ha kulturális örökségünk egy részét fel kellene adnunk.
- Próbáljuk meg megértetni azokat a bevándorlókat, akik nem kívánják „asszimilálódni” és a kulturális örökségüket feladni.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

A gyakorlat jelenlegi változatához írástudás szükséges. A gyakorlatot szóban is meg lehet valósítani, viszont arra most itt nem térünk ki. Az asszimiláció fogalmának bizonyos fokú ismerete, valamint az akkulturáció uralkodó nemzeti megvalósításával/megközelítésével kapcsolatos előismeretek elősegíthetik a tudásanyag sikeres elsajátítását.

Időtartam

60 perc

Minimum/maximum létszám

- Javasolt: 10-16 fő
- Minimum: 6 fő
- Maximum: 18 fő

Szükséges eszközök

- Több kis méretű (kb. 10x15cm-es), színes papírlap minden résztvevő részére
- Toll minden résztvevő részére
- Ha még a kezdeti ismerkedős fázisban jártok, kalap vagy kosár az „örökség hagymákhhoz”
- Vetítógép (opcionális) a kérdések kivetítéséhez (a résztvevőknek valószínűleg eltérő mennyiségű időre lesz szükségük a kérdések megválaszolásához, és a vetítés segíthet nekik a kérdések követésében)

Helyigény

A gyakorlat a legjobban akkor kivitelezhető, ha az írásos résznél székek és asztalok állnak a résztvevők rendelkezésére, valamint a feladat második felénél van elegendő mozgástér.

Előkészületek

1. Készíts elő 3 különböző színű papírlapot, amelyeket majd szét fogsz osztani a résztvevők között (például: minden résztvevő kap egy sárga, zöld és rózsaszín papírlapot).
2. Alaposan fontold meg, milyen kérdéseket teszel fel. Ügyelj arra, hogy ne haladják meg a résztvevők megértési/válaszadási szintjét. Válaszd ki azokat a kérdéseket, amelyeket a legrelevánsabbak tartasz. Összesen 6-9 kérdést tegyél fel, minden kategóriából 2-3-at. A szükségletek szerint változtathatsz a kérdéseken. (Ha rákérdezel a kedvenc ruháikra, akkor tedd fel a testrészeik elfedéséről szóló kérdést is.)
3. Ismerkedj meg az asszimiláció és az akkulturáció fogalmával.

Instrukciók

1. **KÉRDÉSEK MEGVÁLSZOLÁSA.** Mond el a résztvevőknek, hogy kérdéseket fogsz feltenni, amelyekre a különböző színű papírokon kell majd választ adniuk. A következő sorrendet javasoljuk

A sárga papíron a következő 4 kérdésre válaszoljanak:

- Melyek azok a helyek, amelyek nagyon fontosak számodra?
- Mely nyelveken beszélsz olyan szinten, hogy érthetően ki tudd fejezni magad?
- Melyek a kedvenc ételeid?
- Hogyan várod a vendégeidet?
- Mik a kedvenc ruháid?

A zöld papíron a következő 3 kérdésre válaszoljanak:

- Mit takar számodra az udvariasság fogalma?
- Mely testrészeidet akarod a nyilvánosság előtt elfedni?
- Mely tulajdonságaidra vagy a legbüszkébb?

A rózsaszín papíron a következő 4 kérdésre válaszoljanak:

- Mely ünnepek a legfontosabbak a számodra?
- Mit tartasz ehetetlennek?
- Mi az élet értelme?
- Mely 3 érték a legfontosabb a számodra?

Instrukciók

2. **ISMERJ RÁ A MÁSIKRA** Kérd meg a résztvevőket, hogy gyúrjanak galacsinokat a papírokból úgy, hogy rózsaszín legyen legfelül, és a sárga legyen legfelül. Gyűjtsétek össze a galacsinokat egy kalapba vagy egy kosárba. Miután az összes bele került, húzzon mindenki egyet. Ügyelj arra, hogy senki se húzza a sajátját! Kérd meg őket, hogy olvassák fel a válaszokat, és próbálják kitalálni, ki írhatta őket. Ha sikeresen ráismernek a másikra, akkor visszaadhatják a papírlapokat neki. Ha szeretnéd, utána megvitathatod a résztvevőkkel, mely kérdésekre volt egyszerűbb/nehezebb válaszolniuk, ill. nem találtak-e valamit meglepőnek.
3. **AZ ÖRÖKSÉG DEFINIÁLÁSA** Ha eddig még nem adtál definíciót a „kulturális örökség” fogalmára, akkor itt megfogalmazhatsz egyet a válaszaikban felsorolt összes elem felhasználásával. Továbbá különbséget tehetsz a tárgyi és a szellemi örökség között.
4. **VÁLASZOK ELEMZÉSE: A RÉTEGEK FELTÁRÁSA** Érdeklődd meg a résztvevőktől, hogy felfedezik-e a különböző színű papírokon szereplő kérdések közötti különbségeket? Ugyanis ahogy egyre beljebb haladunk a rétegek között, annál mélyebbre válnak a kérdések is. Kérdezd meg, hogy egyetértene-e ezzel a megállapítással. Beszéljétek meg közösen, hogyan kapcsolódnak a felszínen található kérdések a mélyebben elhelyezkedőkhöz: hogyan kapcsolódik a vendégvárás az udvariasságról és tiszteletről alkotott elképzeléseinkhez, és azok hogyan kötődnek az alapértékeinkhez. Ugyanígy összefonódik egymással az öltözködési stílusunk és a testrészeink nyilvánosan felfedhetett részeiről alkotott felfogásunk is. Fontos, hogy ebben a szakaszban észrevegyék a különböző rétegek között húzódó kapcsolatokat, ugyanis ennek nagy jelentősége lesz majd a következő lépésnél.
5. **ELJÁTSZANI A VÁLTOZÁS GONDOLATÁVAL** Kérd meg a résztvevőket, játszanak el azzal a gondolattal, hogy ők is bevándorlóvá válnak egy másik kulturális környezetben. Menjetek végig az összes kérdésen, és vitassátok meg, milyen könnyen tudnának az egyes elemeken változtatni. Például: milyen nehéz lenne úgy élni, hogy nem kereshetik fel a kedvenc helyeiket? Mennyire esne nehezükre azokat újjal helyettesíteni? Ugyanígy vegyétek át az étkezéssel, öltözködéssel stb. kapcsolatos kérdéseket. A sárga kérdésekkel kezdjétek, a zöldekkel folytassátok, majd a rózsaszínekkel zárjátok a sort. Azt is vitassátok meg, hogyan reagálnának a résztvevők, ha a befogadó társadalom nyomást helyezne rájuk. Kérdezd meg őket, hogy könnyebben tudnánk-e magukon változtatni, ha a befogadó társadalom tagjai megmagyaráznák azokat a szokásokat, amikhez alkalmazkodniuk kell.
6. **VISSZACSATOLÁS AZ ASSZIMILÁCIÓHOZ** . Összefoglalásképpen visszatérhetek az asszimiláció fogalmához, amely alatt a kulturális mintázatok és szokások változását értjük. Attól függően, hol tartózkodtok, a hivatalos álláspont többé vagy kevésbé lesz asszimiláció párti. De még sokszor ott is, ahol az asszimiláció nem része az állami politikának, az az általános társadalmi elvárás, hogy „ha Rómában vagy, tégy úgy, mint a rómaiak” – ez a mondás sok európainak ismerősen csenghet. Az asszimilációval szembeni ellenállást a befogadó társadalom tagjai sokszor a kultúrájuk elutasításának tekintik, ezért ezt a viselkedést ellenségesnek tartják. Vitasd meg a résztvevőkkel, hogyan érzékelik az asszimilációval kapcsolatos társadalmi elvárásokat a saját környezetükben. Mit tehetnek a befogadó társadalom tagjai, hogy enyhítsék a bevándorlókra nehezedő nyomást?

Segédeszközök

A gyakorlatot az asszimiláció fogalmának megismerésével folytathatjuk, amelyhez segítségül Berry akkulturációs stratégiai mátrixának használatát javasoljuk, mivel ez a modell összeköti az olyan különböző, de egymáshoz kapcsolódó fogalmakat, mint például az integráció vagy az asszimiláció.

Értékelés

A gyakorlat értékelése során megkérdezheted a résztvevőket, hogyan érezték közben magukat, mit tanultak belőle.

Tréner tippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

Ha túl bonyolultnak találod a különböző színes papírok használatát, akkor nem kell ragaszkodnod hozzá.

Továbbá nem muszáj elvégezni a gyakorlat első felét, ha idő szűkében vagytok, vagy ha a közös ismerkedés nem szükséges.

A gyakorlatot úgy írtuk most le, hogy bárkivel el lehessen végezni. Viszont, ha bevándorlókon próbálsz ki, akkor egy kicsit csavarhatsz rajta, hogy még érdekesebb legyen számukra. Ebben az esetben az 5. lépésben szereplő elméleti példákat valóságokra cserélhetitek, ezzel reflektálva az általuk átélt élményekre. Az új kulturális közegben már hosszabb időt eltöltött bevándorlók válaszaival valószínűleg némi kulturális adaptációtól fognak árulni. Ez viszont nem baj, sőt, érdemes ilyenkor megjegyezni, hogy nem feltétlenül csak egy bizonyos kultúra elemeit olvasztjuk be a „saját rendszerünkbe”: kulturális identitásunk különböző kultúrák mozaikjából is állhat. Miután más kultúrák elemei a saját részünké válnak, ugyanolyan értékűvé válnak számunkra, mint a származási kultúránkhoz hozott elemek.

További források

A gyakorlatot a SALTO resources honlapján található „A személyes kultúra hagyománya” („Onion of personal culture”) nevű feladat inspirálta, Letöltés dátuma: 2022.01.31., forrás: <https://educationaltoolsportal.eu/educationaltoolsportal/hu/node/119>

További források

- Bogardus E., S.. Asszimiláció Chapter 19 in Fundamentals of Social Psychology. New York: Century (1924): 219 - 228.
- Brown, S.,K., Bean, F.,D. 2006. Assimilation Models, Old and New: Explaining a Long-Term Process Last Accessed on: 31 Jan 2022 at <https://www.migrationpolicy.org/article/assimilation-models-old-and-new-explaining-long-term-process>
- Feldmeyer, B. 2018, The Classical Assimilation Model In: Routledge Handbook on Immigration and Crime Routledge Last Accessed on: 31 Jan 2022 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781317211563-4>
- LaFromboise, T.; Coleman, H L. K. and Gerton, J. 1993. Psychological Impact of Biculturalism: Evidence and Theory. Psychological Bulletin, Vol. 114, No. 3, 395-412.
- Park, R. E. , & Burgess , E. W. (1921). Introduction to the science of sociology . Chicago, IL : University of Chicago Press .
- Park, R. E. , & Burgess , E. W. (1925). The city . Chicago, IL : University of Chicago Press .
- Sam, L.D, Berry, J.W. When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet Perspectives on Psychological Science 2010 5: 472
- Schmitz, P.G. (1992). Immigrant mental and physical health. Psychology and Developing Societies, Vol. 4, pp. 117-131.
- Ward, C. and Masgoret, A. M. (2008). Attitudes toward immigrants, immigration and multiculturalism in New Zealand: A social psychological analysis. International Migration Review, Vol. 42, pp. 222-243.

Kérdések az önreflexióhoz

- Mi a véleményed az asszimilációról?
- A munkád során találkoztál olyan asszimilációra irányuló rejtett elvárással, amely miatt máshogy kezdtél el viselkedni vagy tekinteni a többiekre?

KULTURÁLIS APPROPRIÁCIÓ (KISAJÁTÍTÁS) ÉS ÖRÖKSÉG

SZERZŐ: VÁRHEGYI VERA

„A közös örökség elhelyezi a közösség tagjait a történelemben, a múlt nagy narratívájának részeként, és irányt mutat a jövőjük számára” (lásd Van Dijk és mások., 1. fejezet), de mindenekelőtt az örökség elhelyezi az egyéneket a közösségben. Már maga a szó is sokatmondó: ha örökségről akarunk beszélni, akkor az egyik generációról a másikra való átörökítésről kell beszélnünk. Mint ilyen, az örökség alapvetően kapcsolati jellegű. Akár műemlékekről, tárgyakról vagy szellemi örökségről beszélünk, mindegyiknek az a szerepe, hogy szimbolikus horgonyként szolgáljon identitásunk, folytonosságunk, másokkal való kapcsolatunk érzéséhez. A „kulturális appropriáció” fogalma, amely ebben a részben vizsgálatunk középpontjában áll, zavart okoz a kulturális örökséghez való kapcsolódásban. A következő oldalakon azt vizsgáljuk meg, hogyan. Mielőtt azonban ezt megtennénk, fontos lehet hangsúlyozni, hogy ahhoz, hogy a „kulturális appropriáció” megtörténhessen, először be kell tudnunk azonosítani a kapcsolatot egy csoport és a kulturális örökség egy számukra jelentős eleme között. Ugyanakkor, bizonyos gyakorlatokat, mint például a „blackface” (az a jelenség, amely során – általában egy fehér ember – fekete bőrű személy megjelenését imitáló arcfestést használ – a ford.), ismétlődően tévesen a kulturális appropriáció eseteként tartanak számon. Amíg azonban az arc sötétre sminkelése nem tartozik az afroamerikai kulturális hagyományokhoz, addig ugyanez a gesztus egy diákszövetségi bulin nem kulturális appropriáció, hanem mások testi jegyeinek a karikatúrája a rasszista megkülönböztetés jegyében²¹. Miután tisztáztuk ezt a lehetséges félreértést, kezdjük el a kulturális appropriáció által terhelte kapcsolatok elemzését.

Törés a folytonosságban: az örökség linearitásának az elvesztése

- Az örökség fogalmában van egyfajta ígéret a lineáris folytonosságra, mintha az örökséget az előttünk járó generációtól kaptuk volna, amihez ők az előttük járó generáción keresztül jutottak hozzá, és amit mi is továbbadunk majd az utánunk következő generációknak.
- Ennek a linearitásnak a gondolata meglehetősen fontos: a stabilitás érzetét kelti, amely összeköt bennünket a múlttal és a jövővel (lásd a nyitó sorunkat). Ez a linearitás azonban nagymértékben fikció: a kulturális gyakorlatok folyamatos

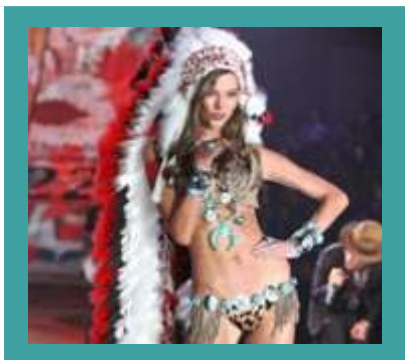
21 További olvasmányként szolgálhat a témában Friedersdorf és Blank párbeszéde: <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/04/cultural-appropriation/521634/>

fejlődésben vannak: a mai értelemben vett „házasság” nem ugyanaz, mint a nagyszülők idejében, és minden bizonnyal továbbra is változni fog. Maguk a csoportok, akiknek tovább kell adniuk az örökséget, is változhatnak. Ha földrajzilag behatárolt, adott régióban élő emberek csoportját tekintjük, azt fogjuk látni, hogy egyes identitások fontossága növekszik, mások elhalványulnak. Mi több, lehetnek olyan bevándorlási hullámok, amelyek a lakosok változásával járnak. És ha rögzítünk egy identitást, mondjuk az „európai”, észrevehetjük, hogy még az azonosulás is folyamatos átalakulásokon megy keresztül. Ráadásul a csere éppúgy a kultúra természetes dinamikája, mint az átadás: egyetlen kultúra sem fejlődött ki önmagában anélkül, hogy másoktól kölcsönzött volna és mások hozzájárulásaira épített volna. Figyeljük meg saját kultúránk ételeit, és számoljuk meg azokat az összetevőket, amelyek nem őshonosak környezetünkben.

Például nem lenne ratatouille Dél-Amerikából (paradicsom, paprika, cukkini), és Ázsiából (padlizsán) való „kölcsönzés” nélkül. Az állandó mozgás dinamikus kontextusa nem feltétlenül hitelteleníti vagy csökkenti az appropriációval kapcsolatos állítások erejét. Ez csak arra a felismerésre mutat, hogy az objektív tények pozitivista keresése helyett a narratívák birodalmába lépünk, és hogy a lopás helyet a felismerésről fogunk beszélni.

Egy másik törés a folytonosságban: a jelentések elvesztése

A kulturális appropriáció gyakran olyan formát, gyakorlatot, mintát sajátít ki, amelynek jelentése ismeretlen, és ezáltal pusztán esztétikára vagy folklorra redukálja azt. Gondoljunk csak az „indián” halloweeni jelmezre, pontosabban a tollas lény fantáziájára, a háborús festményekkel, illetve a dögös Pocahontásra. Itt az „Első Nemzetek” népéről alkotott kép leépülését látjuk, leegyszerűsített fantáziavilággá degradálva. Mintáik, ruháik és tárgyaik azonban eredetileg fontos jelentéseket hordoztak a csoport számára. Az amerikai indiánok fejdíszét például csak a törzsfőnökök vagy olyan kiváló személyek viselik, akik bátor

Kép forrása: <https://www.crfashionbook.com/fashion/a13919254/victorias-secret-fashion-show-cultural-appropriation-karlie-kloss-headdress/>

tettet hajtottak végre a közösségükért, és sok őslakos népnél a testtetoválások háborús tetoválások. Így amikor Karlie Kloss egy rojtos szarvasbőr bikiniben, türkiz ékszerekkel a karján és tollas fejdísszel a fején sétált a Victoria's Secret divatbemutatóján, érthető, hogy egyesek ezt zavarba ejtőnek vélték, elítélték, sőt sértőnek találták.

Törés az egyenlőségben: aszimmetria a kapcsolatban

A kulturális appropriáció uralmi viszonyban születik, a rasszizmus és a gyarmatosítás logikájához és történelméhez kapcsolódik. Jó példa erre a gyarmatosítások során európai múzeumok számára elkobzott afrikai műalkotások visszaszolgáltatása. Ezzel szemben az európai országok nem kérik a külföldön kiállított műveik hazaszállítását, nem látunk rá példát, hogy a franciák vissza próbálnák szerezni a New York-i MET rekonstruált termeinek bútorait és festményeit. Ez utóbbi esetben a francia kultúra hatásáról beszélünk, a művek tiszteletteljes, beleegyezésen alapuló és egyenlőségre törekvő „kölcsonzését” látjuk. A legtöbb esetben, amikor kulturális appropriációról beszélünk, ezek a „kölcsonzések” a kisebbségi népek olyan szokásai ellen irányulnak, amelyek gyakran hosszú múltra visszatekintő, rendszerszintű megkülönböztetésnek vannak kitéve. Közelebről meg kell vizsgálnunk a „kölcsonvevő” és a „kölcsonadó” kapcsolatát.

Amikor az amerikaiak gésának öltöztek, a japánok Japánban nem tekintették ezt problémának, de az Egyesült Államokban élő japánok, akik átéltek a második világháború amerikai koncentrációs táborait, rossz néven vették. A kulturális appropriáció kiszűréséhez a hatalmi viszonyokat kell keresnünk. Egy francia ember nem érzi sértőnek, ha egy külföldi baretet visel, nem olyan a viszonya azzal a személlyel, mint azoknak, akik az Első Nemzetek tagjának öltözöttekkel találkoznak, akiknek valódi tagjai még mindig diszkriminációt tapasztalnak, és a megbékélést még mindig beteljesületlennek látják. A kanadai őslakosok és az amerikai indiánok hagyományait, szertartásait és kultúráját az Egyesült Államokban évek óta „barbárnak” bélyegzik. Addig küzdöttek ez ellen a „szubkultúra” ellen, amíg az az újonnan érkezők által szervezett tudatos kulturális népiirtás áldozatává nem vált. A probléma lényege abban a domináns pozícióban rejlik, amelyet az emberek az általuk nem értett, diszkriminált és megtört, uralt kultúra visszaszerzésében foglalnak el.

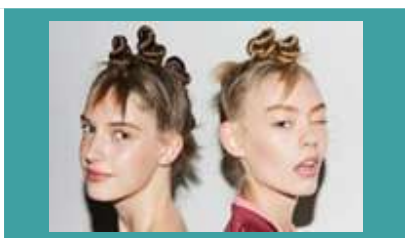
...És az aszimmetriát nem lehet kiegyenlíteni

Ha az érintettek felemelik a hangjukat, megszületik az áldozati cenzúra. Gyakran hallani olyan állításokat, hogy az appropriáció „ártalmatlan”, hogy „ma már semmit sem tudunk úgy mondani/tenni, hogy ne sértsünk meg valakit”, vagy hogy „egy japánt nem zavar, ha franciának öltözik” (matrózruhával, barettel, bagettel és egy pohár borral). Ezek a megnyilvánulások nemcsak kétségbe vonják az alulreprezentált közösségek követeléseit és tagadják a létező diszkriminációt és hatalmi viszonyokat, hanem sokszorosítják azokat azáltal, hogy megfosztják ezeket a közösségeket a felháborodáshoz való joguktól és a cselekvőképességüktől.

Törés a viszonosságban: elvenni viszonzás nélkül

Marc Jacobs Bantu csomós modellekkel dolgozik a bemutatóin. Most úgy tekintenek erre az évezredek afrikai hagyományra épülő frizurára, és úgy terjesztik azt, mintha Marc Jacobs találta volna fel. Ez a tudás nemzedékről nemzedékre száll, ez az átadás valódi folyamata, míg az átvevő itt egy kereskedelmi vállalkozás, amelyet a többségi társadalom tagjai vezetnek azért, hogy hasznot húzzanak ebből anélkül, hogy az eredetét elismernék. „A kulturális appropriációval az a probléma, hogy ritkán ismerik el azt a kultúrát, amelyből a trend származik” – magyarázza Fatou N’diaye, az afro kultúra elismeréséért küzdő aktivista és a Black Beauty Bag szépségblog szerzője.

Kép forrása: <https://atlantablackstar.com/2015/05/26/news-flash-marc-jacobs-invented-bantu-knots-thousands-years-african-people/>

Lehet jól csinálni?

Egyesek a kulturális megbecsülés kifejezést használják, hogy alátámasszák cselekedeteiket, és ezt tiszteletadásnak tekintik. De vigyázat, könnyű összekeverni a megbecsülést és az appropriációt, azaz a kisajátítást. Egyszerű szavakkal élve, a kulturális megbecsülés tiszteli és megbecsüli a másik kultúrát. Az ember felismeri ezt a kultúrát, ismeri a kódjait, a történelmét, a jelentéseit (szellemi, vallási, társadalmi stb.). Ez egy két fél közötti csere. Például egy japán és egy mexikói séf dönthet úgy, hogy egyesítik erőiket, és recepteket cserélnek, így a mexikói étterem japán ételek újragondolásával rukkol elő. Az utazás, a kutatás, a nyelvtanulás, a másik kultúra szertartásain és ünnepein való részvétel mind-mind módot kínál arra, hogy megismerjünk egy másik kultúrát anélkül, hogy sajátunkká tennénk azt.

A más kultúrák iránti kíváncsiság és nyitottság gazdagító és alapvető fontosságú minden társadalom fejlődéséhez, és nem kell feltétlenül negatív értelemben vett „appropriációvá” válnia. A „jól kivitelezett” appropriáció akár hasznos eszközzé is válhat a kulturális örökség és a diverzitás életben tartásában. Susan Scafidi – *Kié a kultúra?* című könyvében – rámutat arra, hogy „nem tisztességes azt kérni egyetlen kultúrától sem, hogy fagyassza le magát az időben, és éljen úgy, mintha egy múzeumi dioráma lenne”. Ha természetes, hogy a kultúrák fejlődnek, változnak, akkor az is természetes, hogy elveszítik a kapcsolatot egy adott örökséggel. Ebben az esetben „a kulturális appropriáció néha egy elhalványult kulturális termék megmentője lehet”.

Ahhoz, hogy az appropriáció ne vegyen rossz irányt, van néhány irányelv, amelyet figyelembe kell vennünk: kapcsolatba kell lépnünk annak a csoportnak a tagjaival, amelynek öröksége iránt érdeklődünk. Időt kell szánnunk arra, hogy megértsük a társadalmi kontextust, a csoportjaink közötti kapcsolatokat, a történelmet, az aszimmetriákat. A felszínen túllépve, időt kell szánnunk a motívumokon és formákon túli jelentések és értékek megértésére. Bizonyosságot kell tennünk elismerésünkről szimbolikusan és pénzügyileg is, ha a gyakorlatot jövedelemszerzésre használjuk. És ezt jól is lehet csinálni. Az Osklen 2016-os tavaszi kollektívája, amelyet az Asháninka csoport tagjaival együttműködve készített, jó példa erre. A törzsről elnevezett „Ashaninka” kollektívó valóban a törzs a törzs aktív közreműködésével jött létre, a tervezőcsapat a törzs tagjaival élt együtt, és a törzs anyagilag is részesült a kalandból. Azt persze nem tudjuk, hogy a végső fogyasztók vették-e a fáradságot, hogy megtanulják, megértsék, mint jelentenek a tetoválásnyomok az ingükön, vagy mi a különleges az „amazonvörösben”. Az asháninkák megkapták a hangjuknak járó teret, csak remélni tudjuk, hogy mások figyeltek rájuk.

A gyakorlat címe

„KULTURÁLIS APPROPRIÁCIÓ” DETEKTÍV

A gyakorlat áttekintése

A „kulturális appropriáció” fogalmával az utóbbi időben sokat lehet találkozni. Azonban a megnevezés gyakori használata nem jelenti azt, hogy a mögöttes definíció is teljesen egyértelmű. Az egyik kihívás annak a vékony határvonalnak a meghatározása, amely elválasztja a kulturális appropriációt attól, ami általában a kulturális csere, megosztás és együttműködés szükséges és inkább pozitív tényeként van számontartva. Ez a gyakorlat annak mélyebb feltárására invitál, hogy mit tekinthetünk „kulturális appropriációnak” és mi az, amit máshogy kéne nevezni.

Célkitűzések

- A „kulturális appropriációval” kapcsolatos jelenlegi viták pontosabb megértése.
- A fogalom precízebb meghatározása.
- A kulturális appropriáció megkülönböztetése más, már a diszkrimináció kategóriájába tartozó formáktól.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

A tevékenység magas szintű absztrakciós képességet igényel, ami pedig megköveteli annak a nyelvnek a magas szintű ismeretét, amelyen a gyakorlatot végzik.

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
75 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 12 fő • Minimum: 4 fő • Maximum: 20 fő 	<ul style="list-style-type: none"> • Székek • Asztalok • Flipchart-papír • több filctollal minden kis csoport számára.

Helyigény

A résztvevőknek 3-4 fős csoportokban kell tudniuk leülni az asztalok köré.

Előkészületek

1. A „nyomozói rácst” az összes kis csoportnak ki kell nyomtatni.
2. Minden kis csoport dolgozzon ki egy példát a „kulturális appropriációra”. Ennek kivitelezésére két lehetőség áll rendelkezésre.
 - a. A segítő személy készít egy válogatást a közelmúltbeli, gyaníthatóan kulturális appropriációs esetekből és a gyakorlat elején a résztvevők kiválaszthatják a számukra legérdekesebbet. A kis csoportok az azonos esetet választó résztvevőkből alakulnak ki.
 - b. Amennyiben előre felveszed a kapcsolatot a résztvevőkkel, megkérheted őket, hogy javasoljanak eseteket, amelyeken szívesen dolgoznának. Ebben az esetben ők végzik a kutatást és tesznek javaslatot. Ezeket az eseteket még a gyakorlat előtt érdemes tanulmányoznod és megismerned.

Instrukciók

1. Alakítsatok ki 4-5 fős csoportokat, amelyek a „kulturális appropriáció” ugyanazon esetén dolgoznak.
2. Osszátok ki a nyomozói rácsot (lásd alább a „segédeszközök” alatt) és olvassátok el együtt, hogy megbizonyosodjatok arról, hogy mindenki megértette az összes kritériumot.
3. Kérjük meg a csoportokat, hogy válaszoljanak a rács minden egyes kérdésére és minden alkalommal gyűjtsenek össze annyi „bizonyítékot”, amennyit csak tudnak. Végül a válaszaik alapján közösen kell dönteniük arról, hogy valóban beszélhetünk-e kulturális appropriációról avagy sem.
4. Zárásként minden csoport mutassa be a gyakorlatát és mondjon „ítéletet”, amelyben elmagyarázza, hogy miért jutott erre a következtetésre.
5. A teljes megosztás alternatív formája lehet a színházi változat. Itt az örökséget bemutató csoport mondja el a többi csoportnak a véleményét, a többi résztvevő pedig ellenfélként próbál meg érveket felsorakoztatni az ítélet ellen.

A megvalósult fejlődésre utaló információk begyűjtése

A résztvevők a nyomozó rácsra adott válaszaik, melyek a kritikus gondolkodás képességét jelzik, illetve azt, hogy tetten tudják érné az appropriáció megjelenését.

Segédeszközök

Az itt lent található nyomozói rácsot javasoljuk kinyomtatni minden kis csoportnak.

- Van-e a kulturális örökségnek olyan (tárgyi vagy immateriális) eleme, amelyet olyan emberek/ intézmények használnak, akik nem tagjai annak a csoportnak, amely az adott kulturális gyakorlatot kitalálta?
 - o Valóban egy másik csoporthoz tartozó kulturális gyakorlatról beszélünk? pl. a „blackface” nem az afro-amerikai csoportokhoz tartozó kulturális gyakorlat, így szigorúan véve nem lehet szó kulturális appropriációról, inkább a rasszizmus megnyilvánulásáról.
 - o Vizsgáljátok meg, hogy van-e folytonosság az örökséget használó személy/ csoport/ intézmény és az azt létrehozó csoport között.
 - o Egy kulturális gyakorlat „eredetének” a megállapítása nem egyszerű feladat, a lehető legjobban járjátok körül ezt a kérdést.
 - Veszít-e az értelméből vagy az értékéből az örökségelem a felhasználásból fakadóan?
 - Bővítsétek ki a feladatot: gyűjtsétek össze azokat az eredeti jelentéseket/értékeket, amelyeket az adott kulturális örökségelem az eredeti kontextusában képvisel, majd gyűjtsétek össze az új jelentéseket és értékeket. Van bármi különbség? Van veszteség?
 - Van-e aszimmetrikus hatalmi viszony az örökséget használó (kisajátító?) csoport és az örökség származási helyének csoportja között?
 - Kap-e az örökségelemet létrehozó csoport pénzbeli vagy szimbolikus elismerést az örökségéért?
- A „további források” alatt találtok néhány példát, melyekkel a csoportok dolgozhatnak.

Értékelés

A gyakorlat végén kérdezd meg a résztvevőket a tapasztalataikról, hogy pontosabb képet kaptak-e a „kulturális appropriáció” fogalmáról.

Trénertípek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

Dönthetsz úgy is, hogy a kulturális kisajátítás „jó” és „rossz” példáit vegyíted, lásd például a korábban említett példánkat Osklen kollekciót (e könyv 99. oldalán írtunk róla).

További források

Most bemutatunk 4 példát a kulturális appropriáció közelmúltbeli eseteiből, valamint egy szemelvényt Jenni Avintól, amely egy személyesebb és szubjektívebb nézőpontot mutat meg.

Részlet: Jenni Avins, Quartz: „**The Dos and Don'ts of Cultural Appropriation**”
The Atlantic, 2015. október 20.

„Nálunk az öltözködés a kulturális appropriáció mindennapos cselekedete, és ezt a legkevésbé sem sajnálom. Reggel kilépek a zuhany alól, és felveszek egy vintage pamut kimonót. Miután hidratáltam az arcom, Lucas Papaw-kenőcsöt kenek az ajkaimra – tipp egy ausztrál sminkmestertől – mielőtt kávét főzök a Bialetti márkájú kotyogós eszpresszófőzővel, amit egy barátnőm hozott Olaszországból. Az időjárástól függően felveszek egy hímezett virágos blúzt, amit egy mexikói útszéli boltban vettem, vagy egy csíkos marinière stílusú inget – eredetileg a franciák ihlették, de az enyém egy szabványos orosz telnyska volt egy turkálóból – vagy a kedvenc lila pizsamanadrágomat, amit egy barátom hozott ajándékba Indiából. Lehet, hogy spanyol szalmatalpú espadrillest (noha nem vagyok spanyol) vagy bahiai bőrszandált (brazil sem vagyok) viselek, és a tetejébe még mindezt kedvenc ékszereimmel, talán egy navahó türkiz gyűrűvel toldom meg (nem, ez sem abból az országból való, ahonnan származom).

Ahogy reggelente felöltözöm, mélyen megbecsülöm a tárgyak mögött rejlő kézműves munkát és dizájnt, valamint a kalandokat és az embereket, akiket felidéznek. És bár remélem, hogy nem sértek meg senkít, felhőborítónak találok az alternatívát, azt az elképzelést, miszerint abban a kulturális sávban kellene maradnom, ahová születtem. Bármennyire is szeretem a kötött pulóvereket és a „Gruyère” sajtot, nem akarok olyan világban élni, ahol az egyetlen kulturális inspiráció, amihez jogom van, az írországi, svájci és kelet-európai gyökereimből származik.”

További források

<https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/10/the-dos-and-donts-of-cultural-appropriation/411292/>

<https://www.youtube.com/watch?v=cEz8-oywKUk&t=59s>

Washington Redskins név vita
https://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Redskins_name_controversy

Valentino divatbemutató, 2015
<https://fashionista.com/2015/10/valentino-spring-2016-hair-cornrows>

„Az igazi gondot a haj okozta. Kylie Jenner, Miley Cyrus és Cara Delevingne is azok közé a hírességek közé tartozik, akiket a közelmúltban szidalmaztak az afrofonott hajuk miatt (ezzel kisajátítva az afrikai kultúrát), a Valentino modelljei mégis mindannyian a Guido Palau által tervezett fonott kontyos frizurát kapták.”

Az Ankama mangakiadó

Az Ankama kiadó mangák – egy Japánra jellemző képregénystílus – kiadására specializálódott. Az alapítók és a szerzők is franciák, azon közösségen kívülről érkeznek, amelynek kulturális örökségét átveszik és kereskedelmi forgalomba hozzák.

Miley Cyrus twerkel a „We can't stop” című számának klipjében és a koncerteken
<https://jezebel.com/on-miley-cyrus-ratchet-culture-and-accessorizing-with-514381016>

https://www.francetvinfo.fr/monde/le-twerking-danse-par-miley-cyrus-entre-dans-le-tres-serieux-dictionnaire-oxford_398627.html

„Miley úgy tűnik, hogy élvezettel táncol, akárcsak ezek a sztriptíz táncosnők: twerkel, derékből mélyen lehajol, és a levegőben rázza a fenekét. Jó móka. De alapvetően ő, mint egy gazdag fehér nő „eljátssza” ezt a kifejezetten egy alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszból származó kisebbségi létet. A fogán lévő arany és néhány kézmozdulat mellé Miley egyenesen kisajátít egyes, a társadalom peremén élő, feketékkel összekapcsolt kiegészítő kellékeket.”

Kérdések az önreflexióhoz

Milyen mértékben építetted be a saját életedbe olyan csoportok kulturális örökségének elemeit, amelyekhez nem tartozol? Mennyire érzed úgy, hogy ezen elemek felhasználása „kisajátításnak” minősülne? Milyen lenne az életed más kultúrák örökségelemeinek beépítése nélkül?

ÖRÖKSÉG ÉS INTERKULTURALITÁS

SZERZŐK: THEO DUPONT ÉS VÁRHEGYI VERA

Bevezetés: mit nevezünk interkulturalitásnak?

A látszólag megfoghatatlannak tűnő fogalmak megértésének gyakorlati megközelítése az, ha alkotóelemeikre bontjuk őket. Ugyanezt a trükköt alkalmazhatjuk az „interkulturalitás” szóra, és felfedezhetjük az „inter” és a „kultúra” fogalmakat. Kezdjük a második taggal. Végezzünk egy kísérletet.

A „kultúra” kifejezésről

Hagyd abba az olvasást, csukd be a szemed egy percre, és gondolj azon első gondolatokra, szavakra vagy képekre, amelyek eszedbe jutnak a „kultúra” kifejezés kapcsán. Egy tipikus nyugati emberi elme (bocsánat az általánosításért) hajlamos az első két út egyikét választani. Talán a legutóbbi opera, színházi előadás, kiállítás vagy koncert jutott az eszedbe, amely megérintett. Ritkán gondolnak az emberek olyan hétköznapi tevékenységekre, mint a mosogatás, vagy éppenséggel arra, hogy ülnek és éppen egy tréneri kézikönyvet olvasnak. Ralph Linton szavaival élve:

„A kultúra bármely társadalom teljes életmódjára utal, nem csupán azokra a részeire, amelyeket a társadalom magasabb rendűnek vagy vonzóbbnak tart. Így a kultúrának, ha a saját életmódunkra vonatkoztatjuk, semmi köze a zongorázáshoz vagy a Browning-kötetek olvasásához. A társadalomtudós számára az ilyen tevékenységek egyszerűen a kultúránk egészének elemei. Ebbe a teljességbe olyan hétköznapi tevékenységek is beletartoznak, mint a mosogatás vagy az autóvezetés, és a kulturális tanulmányok szempontjából ezek meglehetősen egy szinten állnak az „élet kifinomultabb dolgaival.”

Ráadásul a kultúra ezen megnyilvánulásai, akár mindennaposak, akár nem, nem rögzülnek megváltoztathatatlan formában. Éppen ellenkezőleg, változnak, alakítják őket és fejlődnek a nemzedékek és az eszmecseréken átívelő továbbítás során. Az igény, hogy kulturális gyakorlatainknak a kontextusunknak megfelelő, logikus jelentést adjunk, arra készítet bennünket, hogy állandóan újraértelmezzük és újrakódoljuk azokat.

Ez figyelhető meg például a vallási gyakorlatokban. Ha egy istennek való hódolat központi szerepet játszhat egy csoport kulturális gyakorlatában, akkor ennek módja és okai az egyéntől és az ehhez a gyakorlathoz való viszonyától függenek.

Alternatívaként, ha „egy kultúrára” gondolunk, egy nem túl közeli, nem túl távoli kulturális csoport, általában egy nemzeti csoport képe jelenhet meg, amelynek középpontjában néhány kulcsfontosságú megkülönböztető jegy áll. Én például a „japán kultúrára” gondolnék, mert tegnap láttam az „Utolsó szamuráj” című filmet, így az elmémben most egy kép ugrik be japán emberekről, hagyományos viseletben. Ritkán gondolunk olyan csoportra, amelynek mi is részei vagyunk²², és ritkán például a fogyatékkal élők, az idősek, a nem bináris emberek, a könyvelők vagy a szélsőjobboldali pártok híveinek csoportjára – pedig ezek ugyanúgy megállnák a helyüket, „kulturális csoportokként”, mint a „japánok”. Mindazonáltal, a „kultúra” egyenlővé tehető-e egy adott embercsoporttal? Az igazság az, hogy a „kultúra” kialakulásához emberek csoportjaira van szükség: nincs olyan magányos kultúra, amelyet egyetlen ember alakított volna ki. A „kultúra” szó használata egy adott csoportra vonatkoztatva azonban mindig leegyszerűsítés: a személyek bármely csoportja heterogén lesz, mindegyikük egy kicsit másképp integrálja a különböző kulturális értékek, normák, tulajdonságok és viselkedésmódok sajátos keverékét. Gondolj magadra: hányféle kultúrához kapcsolódsz?

Most, hogy a *kultúra* szó áttekintése első körben befejeződött, nekiláthatunk az „interkulturális” szó másik részének.

Az „inter” kifejezésről

Ha a kultúra értékek, normák és gyakorlatok állandóan változó csoportja, ha a „kultúrák” nem emberek rögzített és statikusan meghatározható csoportja, akkor mire utal az „inter” vagy „közötti” kifejezés? Hogyan hasonlíthatunk össze vagy közelíthetünk egymáshoz olyan entitásokat, amelyek folyamatosan változnak? Ez a dolog érdekes része: az „inter” konstruálja a kultúrák valóságát, akár úgy, hogy megmerevíti azokat, akár azáltal, hogy dinamikus és konstruktív eszmecserébe bocsátkozik.

Valóban, egészen addig a pillanatig, amíg nem találkozunk valakivel, aki egy másik kultúrából jön, nem veszünk tudomást a kultúra fogalmáról. Ez nem jelenti azt, hogy ne lennének kulturális lények, hiszen továbbra is a kulturális értékek motiválnak bennünket és váltanak ki belőlünk bizonyos viselkedésformákat. A kultúra képlékeny felfogása azonban épp a találkozás során ölthet statikusabb formát. Ahogy Dietz javasolja: „A két különböző kultúrából származó egyének találkozása mindkét oldalról sztereotípiákat váltanak ki a kulturális kétértelműségekre adott reakcióként²³.”

A statikus merevség azonban nem az egyetlen lehetséges következménye a kultúrák közötti találkozásoknak. A „különbözösgen keresztüli összekapcsolódás kínos, egyenlőtlen, instabil és kreatív tulajdonságai” (Lowenhaupt Tsing) új kombinációkat, jelentéseket is

22 Ez a fogalmi elfogultság nem véletlen, inkább szinte szükségszerű: a kultúrákat, melyeknek tagjai vagyunk, hajlamosak vagyunk árnyaltabban és összetettebben érzékelni. Nehezebb úgy gondolni rájuk, mint egy összefüggő, kompakt egésze. Hacsak nem egy olyan diszkriminált vagy megbélyegzett csoport tagjai vagyunk, ahol nap mint nap emlékeztetnek bennünket a csoporthoz való tartozásunkra, akkor ez talán elérhetőbb lehet.

23 Dietz 2018: 13.

eredményezhetnek. Remélhetőleg még akár „a kultúra és a hatalom új megállapodásait” is (Lowenhaupt Tsing).

A küldetés tehát az, hogy meglássuk, hogyan lehet az interkulturalitás a másságról és a kultúráról alkotott statikus elképzelések megszilárdítása helyett inkább egy jó alkalom gyümölcsöző új jelentések és új megállapodások teremtésére, továbbá, hogy elősegítsük az eszmecserét, egy közös építkezést, amelyet nem törnek össze a tudatos vagy tudattalan hatalmi dinamikák. Hogyan válhat a kulturális örökség egyfajta szövetségessé vagy katalizátorrá ebben a küldetésben?

Interkulturalitás, mint a kulturális semlegességünk illúziójának elvesztése iránti követelmény

Az általunk (az „Elan Interculturel” nonprofit szervezetnél) javasolt interkulturális megközelítés egy bizonyos interkulturális alázat elfogadásával kezdődik: annak tudatosításával, hogy az észlelésünk nem olyan objektív, mint azt eddig hittük. Hogy egy sor kognitív és társadalmi előítéletnek vagyunk kitéve, amelyek befolyásolják azt, ahogyan másokról gondolkodunk. Az interkulturalitást úgy tekintjük, mint egyfajta eszközt a sztereotipizálási folyamat elleni harcban és nem felszámolni szeretnénk azt, hanem megszüntetni ezeket a merevségeket. A saját sztereotipizáló folyamatok tudatosítása lehetővé teszi az etnocentrizmus korlátozását.

Az interkulturalitás mint törekvés arra, hogy nagyobb láthatóságot biztosítsunk a kevesebb hatalommal rendelkező kulturális csoportoknak

Ha a kisebbségek örökségének előmozdítása a sokszínűség előmozdításának eszköze kíván lenni, különösen a nemzetközi politikai szervek szintjén, „a sokszínűség pusztán elismerése nem elegendő a közös alap megteremtéséhez, mivel fenntartja az örökség identitásalapú, sőt tárgyiasított felfogását”. Emiatt a közös örökség létrehozására tett első kísérletek azon az elven alapultak, hogy ennek a kulturális örökségnek át kell esnie a kisajátítás szakaszán, beleértve annak nyilvános dimenzióját is. A hatalmi dinamika miatt ez főként földrajzi modell alapján történt (pl. francia, lengyel örökség), és a kisebbségek kárára, akik csak kisebb szerepet játszottak a döntéshozatali folyamatban és a közös örökségen belüli képviseletben.

A kultúra interszekcionális megközelítése bizonyos kulturális gyakorlatok vagy csoportok felértékelődését mutatja mások kárára. A kultúrának ez a hierarchizálása az úgynevezett domináns kultúra prizmája szerint különösen a kulturális örökség felértékelésére vonatkozó döntéseken keresztül válik láthatóvá. Ha például az UNESCO-t vesszük alapul,²⁴ az intézmény által hitelesített világörökség 47%-a Európában/Észak-Amerikában és 24%-a Ázsiában található, míg Afrikában csak 8,5%, az arab államokban pedig 7,6%. Korábbi elmékedésünk folytatásaként ez a hierarchizálódás tehát nem csak földrajzi jellegű, hanem a kultúra minden területét érinti. Ez a mindennapi életben és a médiában is megfigyelhető. Tedd fel magadnak ezt a kérdést: például egy ilyen vagy olyan filmben milyen gyakorlatok kerülnek előtérbe? Mely kulturális csoportok láthatatlanok?

Interkulturalitás, mint a kisebbségek hangjának meghallgatására való készség

Egyre erőteljesebbé válik a kulturális örökség újragondolása interkulturális nézőpontból annak érdekében, hogy hangot adjanak a kisebbségben lévőknek. „Az örökségről alkotott elképzelések folyamatosan formálódnak, az új nemzetközi egyezmények megszületésével, illetve a kommunikáció és a kulturális termelés formáinak átalakulásának következtében. Az államok már nem játsszák azt a központi és egyesítő szerepet, ami korábban betöltöttek, jóllehet nem szabad elhanyagolni a nagy kulturális intézmények súlyát, ami továbbra is fontos, különösen Franciaország esetében. A képek saját előállításának és terjesztésének, valamint a forrásokhoz és archívumokhoz való könnyebb hozzáférésnek a lehetősége olyan jelentős tényező, amely tovább fokozta a kulturális körforgás áramlásait és megsokszorozta a felhasználásukat.”²⁵

Egyre több hibrid folyamatot látunk, amelyekben intézmények és a kisebbséghez tartozó emberek vesznek részt oly módon, hogy a kulturális örökség megőrzését és továbbadását közösen alakítják ki. A múzeumok esetében például²⁶ a gyűjteményre összpontosító paradigmától és a múzeum saját állományára összpontosító modelljétől a közösségekhez (itt népelemek-közösségek-térségek alatt értve) kapcsolódó múzeumok felé mozdulunk el. Az intézményeknek nemcsak a közönségükre reagálva kell működniük és megfelelni a közönség elvárásainak, hanem le kell horgonyozniuk, azaz örökségalapú közösségi szolgáltatásként helyileg relevánsnak kell lenniük. Itt találjuk meg a „közösségi ökomúzeum” alapelveit, melyek szerint a múzeum egy eszköz a közösség szolgálatában, hogy a közös problémákról gondolkodjunk és cselekedjünk: a társadalmi időben politikai funkciót tölt be. Nincs különbség szakemberek, kutatók és a nyilvánosság között: mindenki szereplőnek számít és hozzájárul a fejlődési folyamathoz. Itt ugyanis az „örökség” értékének növelésének a kérdéséről ugyanúgy szó van, mint azokról az emberekről, akik az örökség hordozói.

24 Az UNESCO honlapja <https://whc.unesco.org/fr/list/stat>

25 Rautenberg, M. et Rojon, S. (2014) « Hedonistic Heritage: Digital Culture and Living Environment », *Cultura: International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, volume 11, n°2, Peter Lang Verlag, décembre 2014, p. 59-81.

26 Bortolotto, C. (2011). *Le patrimoine culturel immatériel. Enjeux d'une nouvelle catégorie*. Paris : Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme. and Autant-Dorier, C. (2015). *Le patrimoine au défi de l'interculturalité : enjeux et nouvelles pratiques*. *Alterstice*, 5(2), 7-19.

A gyakorlat címe

KULTÚRÁNK SZEMLÉLETE MÁSOK ÖRÖKSÉGÉN KERESZTÜL

A gyakorlat áttekintése

A gyakorlat segítségével megláthatjuk, hogy a kulturális örökség elemei nemcsak egy másik kulturális csoport, hanem saját értékeink és ábrázolásaink mélyebb megértését is lehetővé teszik.

Célkitűzések

- A kulturális örökség egy olyan elemének azonosítása, amely konfliktust generál egy adott társadalomban.
- Annak érdekében, hogy ezt a kulturális örökségelemet mélyebb vizsgálat alá vessük, vizsgáljuk meg két nézőpontból: emikai szempontból (mit jelent az adott kulturális csoport tagjai számára, akiktől származik ez az anyagi vagy immateriális örökség) és etikai szempontból (mit jelent azok szempontjából, akik nem tartoznak ahhoz az adott csoporthoz, és esetleg negatívan vagy kétértelműen értelmezik azt).

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

A tevékenység magas szintű absztrakciós képességet igényel, ami pedig megköveteli annak a nyelvnek a magas szintű ismeretét, amelyen a gyakorlatot végzik.

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
75-90 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 8 fő • Minimum: 6 fő • Maximum: 12 fő 	<ul style="list-style-type: none"> • Flipchart papír • Filcek

Helyigény

Elég nagy hely ahhoz, hogy a székeket körbe lehessen állítani egy flipchart vagy egy asztal körül, hogy mindenki lásson mindenkit.

Előkészületek

1. A gyakorlat alapja a kulturális örökség egy vitatott eleme = egy olyan gyakorlat vagy emlékmű, amely konfliktusokat, feszültségeket, félreértéseket generál egy adott társadalomban. Olyan gyakorlatot kell azonosítanod, amellyel a résztvevők azonosulni tudnak. Amikor csak lehetséges, előnyös, ha a résztvevők maguk javasolnak egy örökségelemet, amivel foglalkozni kell, de ezeket az inputokat elég korán össze kell gyűjteni, hogy a kutatás lehetővé tegye az örökség alapos megértését, és azt, hogy miért okozhat konfliktust.

Előkészületek

2. A gyakorlat nagyfokú bizalmat és fegyelmet, valamint figyelmet igényel a végrehajtás során. Mindenképpen fordíts egy kis időt arra, hogy a tagok megismerjék egymást és közösen hozzanak létre néhány olyan alapszabályt, amely biztosítja a bátor, de finom együttműködést.
3. Annak érdekében, hogy egyszerűbb legyen a munka, a foglalkozás előtt gyűjts össze néhány képi ábrázolást arról az örökségről, amelyen dolgozni fogtok. Összegyűjthetsz néhány újságcikket is, hogy bemutassa, milyen szempontból konfliktusos a dolog.

Instrukciók

1. Kezd azzal, hogy elmondod a résztvevőknek, hogy közös küldetésük az lesz, hogy felfedezzék és megértsék, miért lehet a kulturális örökség egy adott elemét kétértelműen érzékelni, illetve melyek azok a jelek, amelyek félreértéseket és feszültségeket generálnak egy adott társadalomban.
2. Egyeztetek meg az örökség jellegzetes vizuális ábrázolásáról – válasszatok egy vagy esetleg több képet a korábban összegyűjtöttek közül. Készítsetek semleges, objektív, tényszerű leírást az örökségről. Ha az örökség egy konkrét történelmi személyiségre utal, adjátok meg a személy nevét, és egy mondatot arról, hogy miről ismert.
3. A következő feladat az örökség által kiváltott érzelmek összegyűjtése: minden résztvevő felírhatja egy sárga post-it-re, hogy mit érez az örökséggel kapcsolatban. A post-it-eket gyűjtsétek össze és a hasonló érzelmek szerint csoportosítsátok őket. A zöld post-it-eken összegyűjtjük azokat az érzelmeket is, amelyeket jellemzően ez az örökség vált ki a társadalom olyan tagjaiban, akik nem képviseltetik magukat a csoportban. Ehhez felhasználhatjátok az összegyűjtött cikkeket, weboldalakat, közösségi média posztokat stb. Olvassátok el az elkészült érzelmecsoportokat. Ellenőrizzétek, hány érzelmecsoportotok van.
4. Minden egyes azonosított érzelmecsoport esetében próbáljátok meg összegyűjteni, hogy mi lehet az érzelmek felszínre kerülésének kiváltó oka. A negatívabb asszociációktól haladjatok a pozitívabbak felé. A feladat itt az, hogy képesek legyetek feltérképezni azokat az értékeket, normákat, reprezentációkat, amelyek fontosak lehetnek azok számára, akiknél felszínre törtek ezek az érzelmi reakciók. Ezt úgy tehetitek meg, hogy megkéritek azokat az embereket, akiknek különleges érzelmi reakciójuk volt, hogy beszéljenek az értékeikről és normáikról. Legyetek tisztában azzal, hogy az emberek nem feltétlenül vannak tisztában saját normáikkal és értékeikkel. Szükségünk lehet tehát segítő kérdésekre, hogy megkönnyítsük az azonosulás folyamatát. Te és a többi résztvevő kérdéseket tehettek fel, hipotéziseket javasolhattok, hogy a résztvevők emlékezhesenek. Legyetek tisztában azzal is, hogy a negatív érzelmek „birtoklása” nagyon nehéz lehet – továbbá, hogy nehéz lehet azoknak a résztvevőknek, akik számára az örökség erős pozitív jelentéssel bír. Bármikor, ha úgy érzed, hogy nagyon nehéz felvállalni a negatív asszociációkat, dolgozz azokkal az érzelmekkel és értelmezésekkel, amelyeket újságokban, posztokban stb. gyűjtöttél össze.
5. Miután azonosítottátok az értékeket és normákat az egyes érzelmecsoportok alatt, ellenőrizzétek, hogy mit találtatok: milyen mértékben különböznek ezek az értékek? Miben különböznek egymástól? Próbáljátok meg együtt megtalálni a hasonlóság és a konvergencia pontjait. Gyakran tapasztaljuk, hogy a mögöttes értékek nem is különböznek annyira, inkább abban van a különbség, hogy hogyan képviseljük őket. A „tisztelet” vagy a „szépség” ugyanazon értékének nagyon különböző megnyilvánulásai lehetnek. Az is előfordulhat, hogy a mögöttes értékek ugyanazon értékdimenzió különböző irányultságúak (pl. individualizmus és kollektívizmus/interdependencia). Ebben az esetben gondolkodjunk el azon, hogy mi kell ahhoz, hogy mindannyian elismerjük, hogy mások más értékeket vallanak, mint mi. Vannak olyan helyzetek, amelyek során mi is ragaszkodunk ezekhez az értékekhez?
6. Végezetül beszéljétek át, hogy a gyakorlat tanított-e valamit más csoportok elismeréséről és más csoportok kulturális örökségéről.

A megvalósult fejlődésre utaló információk begyűjtése

Az érzelmek és a mögöttes értékek/reprezentációk elemzése informatív lehet a munka mélységére vonatkozóan.

Segédeszközök

Olyan, a témához kapcsolódó információk, melyeket korábban kigyűjtöttünk:

- újságcikkekből
- könyvekből
- közösségi médiából

Értékelés

- A hatáselemzés során összehasonlíthatod az örökséghez kapcsolódó negatív magatartásformákat/ézelmeket, és a végén ellenőrizheted, hogy ezek milyen mértékben változtak. Talán maga az ézelem nem változott, de az intenzitása igen. Azt is megkérdezheted közvetlenül, hogy változott-e és hogyan változott a hozzáállásuk az örökséghez, illetve hogyan változott a többi érintett csoport tagjaihoz való viszonyuk.
- Az elégedettség értékeléshez megkérdezheted a résztvevőket, hogy mennyire élvezték a gyakorlatot, az mennyire volt hasznos és érdekes számukra.

Trénertípek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

- Ez a gyakorlat azon a felismerésen alapul, hogy érzelmi reakciókat vált ki, ha egy számunkra fontos dologról van szó, és azt megkérdőjelezzük vagy relativizáljuk. Ebben az értelemben nem a különböző kulturális gyakorlat váltja ki közvetlenül az érzelmeinket, hanem a saját hitünk és értékeink, amelyeket fontosnak tartunk, és amelyeket valamilyen módon megérint ez a gyakorlat. Éppen ezért az érzelmeink megnevezése segíthet nekünk felfedezni, hogy mi az, ami fontos számunkra. Ebben a folyamatban a másik kulturális gyakorlata csak „közvetítő” elem. A kiváltott negatív ézelemek azonban általában a kulturális csoporthoz kapcsolódnak, mindenféle önreflexió nélkül.
- Saját értékeink és normáink azonosítása nem könnyű, ez nem egy olyan gyakorlat, amelyet a mindennapi életünk során végzünk. Javasoljunk néhány hipotézist vagy tegyünk fel kérdéseket annak a személynek, akinek az értékeit megpróbáljuk feltárni, hogy segítsük ezt a folyamatot. A vizsgálandó kulturális gyakorlat konkrét részleteire támaszkodunk és megpróbálunk konkrét kérdéseket feltenni.

Kérdések az önreflexióhoz

Más kulturális csoport kulturális örökségelemei közül van olyan, amely kettős érzést vált ki belőled, vagy amellyel szemben negatív ézelemeket táplálsz?
Mi a helyzet a saját kultúrad örökségelemeivel? Próbálj meg olyan elemeket keresni, amelyek elvileg a te csoportodhoz tartoznak, mégis kettős érzést váltanak ki belőled! Próbáld meg elemezni őket, hogy kiderítsd, mi áll ennek a kettősségnek a hátterében.

4. RÉSZ
**A ÖRÖKSÉG,
MINT A BEFOGADÁS
ESZKÖZE**

4. RÉSZ

A ÖRÖKSÉG, MINT A BEFOGADÁS ESZKÖZE

10. modul	Vallási kisebbségi hangok
11. modul	Az örökség mint az önismeret eszköze
12. modul	Közösségi művészet és az örökség demokratizálódása
13. modul	Vallás a felnőttoktatásban: tárgyalás és konfliktuskezelés

VALLÁSI KISEBBSÉGI HANGOK

SZERZŐK: TODD WEIR, ANDREW IRVING ÉS MATHILDE VAN DIJK

Az örökségvédelmi szervezetek egyre inkább ráeszmélnek, hogy az európai vallási kisebbségek két szempontból is kimaradtak az örökségvédelemből. Először is, annak ellenére, hogy a kisebbségek mindig is jelen voltak és kulcsfontosságú szerepet játszottak az európai kultúra és társadalom alakulásában, a legnagyobb presztízsértékkel rendelkező nemzeti örökségi oldalak nem reflektálnak a történelmükre. A múzeumok, kastélyok és katedrálisok általában a domináns társadalmi csoportokra vagy a többségi népeiségre fókuszáltak. Másodszor, sok olyan kisebbségi közösség, amely ma már az európai társadalmak jelentékeny és egyre növekvő részét alkotja, egészen a közelmúltig nem vett részt a közörökség értelmezésének folyamatában. Több tényező is közrejátszott abban, hogy a közvéleményben tudatosult a változás szükségessége. Az új nemzetközi iránymutatások, mint például a Farói Egyezmény és az UNESCO stratégiai fejlesztési céljai elősegítették az örökség demokratizálását. Az amerikai polgárháborús tábornokok és az európai gyarmatosítás hősei nyilvános emlékműveivel kapcsolatos közelmúltbeli viták hozzájárultak múzeumi kurátorok, örökségvédelmi szervezetek és aktivisták azon elhatározásához, hogy megtalálják a vallási örökség sokszínűbbé és befogadóbbá tételének módját. Végezetül, és talán legfőképp, a kisebbségi csoportokat képviselő szervezetek és egyének elkezdtek megvalósítani saját örökségi projektjeiket. Felidéznek a homályba vesző történelmeket, és örökségként való elismerésük révén közkinccsá teszik őket, mégpedig különböző irányokból közelítve, a hatalmak és a közösségek felől egyaránt.

A Jewish Country Houses, az Oxfordi Egyetem és az angol védett területek felügyeleti szervének (National Trust) projektje jó példa az örökség felülről jövő pluralizálására. A védett területek felügyeleti szerve a nagyközönség számára is hozzáférhetővé tette a brit nemzeti örökség ékköveinek számító kastélyokat. Néhány tulajdonos zsidó identitásának kiemelése nem tűnik forradalmi cselekedetnek, azonban a brit nemzeti örökség e központi területének diverzifikálása megtöri a keresztény, fehér nemességgel való implicit azonosulást, amelyet a nézők világszerte olyan filmek és televíziós sorozatok révén ismertek meg, mint például a *Ház az Eaton Place*-en sorozat a *Büszkeség és balítélet* feldolgozásai vagy a *Downtown Abbey*.¹

1 Abigail Green and Juliet Carey, 'Beyond the Pale: The Country Houses of the Jewish Élite', *Journal of Modern Jewish Studies* 18, no. 4 (18 September 2019): 393–98

Az Egyesült Királyságban megfigyelhetőek innovatív, alulról jövő örökségvédelmi erőfeszítések is. Marcus Roberts vezetett sétát dolgozott ki a Lincoln-székesegyházban, amely során a nézők megvizsgálhatják a szobrok negatív és pozitív zsidóábrázolásait. Vagyis ezzel integrálja a zsidó történeti vonatkozásokat Anglia történelmébe, egészen az 1290-es évekbeli kiűzetésükig. Roberts lincolni munkája kapcsolódik a J-Trails nevű nagyobb projekthez, amely a zsidó örökséget integrálja az európai zarándokutak hálózatába.² Ezzel párhuzamosan Tharik Hussain újságíró elmerült Dél-Anglia múltjában, és egy sor muszlim örökségi útvonalat tervezett, amelyek lehetővé teszik a látogatók számára, hogy felfedezzék a muszlim építészeti örökséget Woking városában és környékén. Azáltal, hogy a vallási kisebbségek is helyet kapnak a nemzeti örökségi térképeken, lehetőséget teremtettek, hogy a vallási kisebbségek történelme is hozzátartozzon az ország kanonikus múltjához, továbbá hogy átalakítsák az egységes nemzeti örökségről kialakult fogalmunkat.³

Az örökséget a vallásközi beszélgetések előmozdítására is használják. Gyakran problémát okozott a vallási érzékenységből fakadóan, ha különböző felekezetek ugyanazt a vallási épületet használták. A holland református egyház hívei elleneztek, hogy kihasználatlan templomaikat pünkösdi vagy muszlim gyülekezetekkel osszák meg, más országokban pedig még a közelmúltban is robbantak ki konfliktusok több felekezet által használt épületek miatt.⁴ Az Hagia Szófiát, amely a keresztény és muszlim kulturális örökség közös helyszíne volt Isztambulban, a török hatóságok nemrégiben mecsetté nyilvánították. Annak ellenére, hogy a spanyolok elfogadják a „convivenciát”, vagyis a zsidó, a muszlim és a középkori spanyol keresztények vallásközi örökségét, a katolikus egyház elutasította a muszlim aktivisták törekvéseit, hogy engedélyezzék a korábbi mecset – és jelenlegi katedrális – kettős használatát Cordóbában.⁵

-
- 2 Marcus R. Roberts, *The Jewish Heritage of Lincoln Cathedral: The First Jewish Heritage Trail of a Major Christian Building in England* (Oxford: Oxford Heritage Press, 2015).
 - 3 Tharik Hussain, 'Why I Created Britain's Muslim Heritage Trails and Why We Need More of Them', *The Muslim 500: The World's Most Influential Muslims*, n.d., <https://themuslim500.com/guest-contributions-2020/why-i-created-britains-muslim-heritage-trails-and-why-we-need-more-of-them/#>.
 - 4 Kroesen, 'Recycling Sacred Space: The Fate of Financially Burdensome and Redundant Church Buildings in the Netherlands'.
 - 5 Griera, Burchardt, and Astor, 'European Identities'.

Míg az épületek megosztott használata néha problematikusnak bizonyult, addig az épületek örökségként való gondozása egyszerű folyamat volt. A nem zsidó önkéntesek segítségével nélkül számos történelmi fontosságú zsinagóga Európa-szerte nem tudna nyitva maradni a nagyközönség számára. Hasonló helyzetben vannak az európai városok bevándorló negyedeinek nem felszerelt vagy kihasználatlan templomai is. Ha egyre kisebb lesz a gyülekezet, és az azokhoz korábban kötődő családok is elköltöznek, ki fogja majd gondozni a templomokat? A Churches Conservation Trust és Inayat Omarij aktivista – aki történetesen muszlim – együttműködése tökéletes példa, hiszen közösen közösségi központtá alakítják át a boltoni All Souls templomot.⁶

Az örökségvédelmi szervezetek és a kormányzati szervek tisztában vannak azzal, hogy az örökségvédelmi rendezvények idősebb közönséget vonzanak, és hogy a jövőbeli életképesség attól függ, hogy a fiatalabb generációkat is be tudják-e vonni a vallási örökség ápolásába. Egyesek ezt a feladatot összekötötték az örökségi helyszínek vallásközi oktatásra való felhasználására irányuló erőfeszítésekkel. 2020-ban a Groningeni Történelmi Egyházi Alapítvány Garmerwolde városában felavatta az „Iskolatemplomot”. Az épület tornyában olyan kiállítás nyílt, amely a muszlim és keresztény ünnepeket szórakoztató módon mutatja be és ismerteti meg az iskoláskorú gyermekeket e két vallási kultúrával. Az ünnepekre való összpontosítás az immateriális vallási örökség kulturális oldalát emeli ki, de a kiállítás készítői nem zárkóztak el a konceptuális műalkotásoktól sem, amelyek a spirituális kérdésekről való elmélkedést próbálják felidézni.⁷ Mivel a muszlim és a keresztény vallási tartalom összemosisodik és ezt kortárs művek közvetítik, ezért ez a kiállítás az örökség posztszukuláris megközelítésének legjobb példája, amely arra használja a művészetet, hogy „spirituális” reakciókat váltson ki és felkeltse a gyermekek érdeklődését. Bár a purista vagy szekularista szülők megütközhetnek ezen.⁸

Az örökségvédelmi szervezetek egyre inkább egyetértenek abban, hogy népszerűsíteniük kell a kisebbségi örökséget, de hogyan lehet ezt egyensúlyba hozni azzal az igénnyel, hogy sok európai is tisztelje a domináns vallási hagyományokat? Természetesen a latin kereszténység közös örökségének gondolata fontos szerepet játszott abban, hogy az 1950-es években a kereszténydemokraták nemzetközi szövetsége az európai egységre törekedett.⁹ A hagyományos egyházak közhatalma az államegyházak elmúlt korszakának örökségeként ma is erősen jelen van, és az iskolai hitoktatásban, a közmédia különleges adásaiban, sőt még az állami ünnepeken is megmutatkozik. A nemzeti bíróságok általában helyt adtak a közintézmények azon jogának, hogy az egykor törvény által létrehozott egyházak vallási szimbólumait – például a feszületet – kiállítsák, azzal érvelve, hogy ezek a kulturális örökség részét képezik. Az Emberi Jogok Európai Bírósága általában támogatta a tagállamokat ezekben a döntésekben.¹⁰ A helyi közösségek identitása, különösen Dél-Európában, gyakran kötődik a városok és falvak védőszentjeit ünneplő körmenetekhez és fesztiválokhoz. Az ilyen kötődéseket figyelembe kell venni, amikor az örökség befogadóbb formáit támogatjuk. Ha az inkluzív erőfeszítések nem az örökségről alkotott többségi elképzelésekkel folytatott párbeszédben történnek, akkor fennáll annak a veszélye, hogy tovább fokozzák a társadalmi polarizációt, hiszen például a jobboldali populisták már most is erre használják.

6 'Inayat Omarji Wins Heritage Angel Award for Rescue of All Souls Bolton', Churches Conservation Trust, News, 4 November 2014, <https://www.visitchurches.org.uk/what-we-do/news/inayat-omarji-wins-heritage-angel-award-for-rescue.html>.

Willem Frijhoff kultúrtörténész az örökséget egy olyan bójához hasonlította, amely a jelent a valós történelmi múlt eseményeihez és helyszíneihez rögzíti. Mégis, ahogy az emlékezetkultúra és a politika hullámai lökdösik, az örökség messze sodródik ettől a horgonytól. Más szóval az örökség konstruált, valamint verseny és tárgyalás tárgya.¹¹ Ez azt jelenti, hogy bár a kritikai kutatás feltárhat elhanyagolt vagy elhallgatott történeteket, amelyek segíthetnek a kisebbségi közösségeknek abban, hogy örökségüknek nyilvános teret teremtsenek, vagy belépjenek az elképzelt „nemzeti” örökségbe, ezeket a fejleményeket nem kizárólag vagy nem nagyrészt a történelmi valóság pontosabb megértésére irányuló tudományos törekvés vezérli. Ez azt jelenti, hogy összekeverjük a bóját a horgonnyal. Ezért azt állítom, hogy az örökség diverzifikálása nem azért vált az örökségvédelmi szervezetek „legjobb gyakorlatává”, mert ezáltal a társadalom pontosabb képet kap a történelméről. Sokkal inkább azért, mert egy sokszínű társadalom sokszínű örökséget igényel.

-
- 7 'Feesten uit de nieuwe wereld in een oude kerk', Roder Journaal, 7 July 2020; 'Feest! In Oost en West', Schoolkerk, Lespakketten, n.d., <https://www.schoolkerk.nl/lespakketten/feest-in-oost-en-west>.
 - 8 Anne ter Borg, Sytske Nijdam, and Sander Vroom, 'Educatie om bakens van betekenis te bewaren', Toekomst religieus erfgoed, 2020, <https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/artikelen/educatie-om-bakens-van-betekenis-te-bewaren>.
 - 9 Betts, Ruin and Renewal; Adrian Hänni, 'A Global Crusade against Communism: The Cercle in the "Second Cold War"', in *Transnational Anti-Communism and the Cold War*, ed. Luc van Dongen, Stéphanie Roulin, and Giles Scott-Smith (London: Palgrave Macmillan UK, 2014), 161–74.,
 - 10 Lori G. Beaman, 'Battles Over Symbols: The "Religion" of the Minority Versus the "Culture" of the Majority', *Journal of Law and Religion* 28, no. 1 (2013): 67–104.
 - 11 Willem Frijhoff, 'Toe-eigening als vorm van culturele dynamiek', *Volkskunde* 104 (2003): 1–17.

A gyakorlat címe

YUSUF-JÓZSEF, ABRAHAM- ÁBRAHÁM, AYOUB-JÓB

A gyakorlat áttekintése

A gyakorlat lényege az, hogy összekapcsolja a személyes „örökséget” a kollektív örökséggel anélkül, hogy bármit is lajstromba vett örökségként határozná meg. A narratív szempont kulcsfontosságú ebben a gyakorlatban: mi történik, ha történeteket osztasz meg olyan tárgyokról és szokásokról, amelyek fontosak számodra?

Célkitűzések

A gyakorlat célja, hogy demokratizálja az örökséget, és tudatosítsa a résztvevőkben

1. a tényt, hogy ők saját örökségük birtokosai és
2. az örökségről szóló narratíváknak az identitás kialakításában való jelentőségét

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Vallástörténeti háttérismeret szükséges.

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
<ul style="list-style-type: none"> Ez a gyakorlat legalább 30 percet vesz igénybe, de akár egy óra is lehet. A játékmester döntése, mennyire mélyednek bele a gyakorlatba 	<ul style="list-style-type: none"> Javasolt: nincs javasolt létszám Minimum: 4 fő Maximum: nincs maximum létszám 	<p><i>A résztvevők okostelefonja és internet-hozzáférés</i></p>

Helyigény

Elég hely ahhoz, hogy székekből köröket lehessen kialakítani három-négy fős csoportok részére

Előkészületek

Nincs szükség előkészületekre, kivéve, ha a résztvevőknek nincs internet-hozzáféréssel rendelkező okostelefonja. Ebben az esetben meg kell őket kérni, hogy hozzanak magukkal olyan tárgyat, amely a számukra értékes, és az identitásuk kialakításában fontos szerepet játszó örökségelemet képviseli.

Instrukciók

1. Alkoss négy főből álló csoportokat (három fő is lehet)! Ha a csoport, amellyel dolgozol sokszínű kulturális háttérrel rendelkezik, próbálj meg vegyes csoportokat kialakítani.
2. Kérj meg mindenkit, hogy olyan tárgyi kulturális örökséget vagy szokást keressenek, amelyhez kötődnek. Ügyelj rá, hogy ez a kérés elég szabad teret engedjen a résztvevőknek ahhoz, hogy bármit választhassanak, amit örökségnek tekintenek. Minden tárgyat vagy szokást elfogadunk.
3. Kérd meg az egyik résztvevőt, hogy mutassa be az általa választott tárgyat vagy szokást, amíg a többi résztvevő hallgatja őt (ők a hallgatók). Mit választott? Miért ezt a konkrét tárgyat vagy szokást választotta a résztvevő? Mit jelent ez a tárgy vagy szokás a résztvevőnek?
4. Kérd meg a többi résztvevőt, hogy reagáljanak rá. Ehhez a következő struktúrát kell követni:
 - a. válassz ki valamit, amit a résztvevő mondott és különösen jelentőségteljes volt a hallgatók számára (A kifejezés azonosítása)
 - b. mondj valamit arról, hogy ez a mondat vagy kifejezés milyen képet keltett a hallgatóban arról, hogy mi volt fontos a résztvevő számára (A kép azonosítása);
 - c. teremts kapcsolatot a hallgatók saját értékei vagy élményei és a résztvevő saját értékei vagy élményei között (A válaszok megtestesítése)
 - d. gondolkodj el azon, hogyan befolyásolta a hallgatókat a résztvevő története és mivel járul hozzá a hallgatók saját történetéhez (Az átadás visszaigazolása)
5. Ismételjétek meg ezt a többi résztvevő által hozott tárgyakkal vagy szokásokkal

Értékelés

A gyakorlat végén készítsetek egy rövid értékelést az egész csoporttal. A következő kérdéseket tedd fel:

Milyen volt beszélni a számodra fontos dolgokról?

Mit tanultál a többiek történetéből?

Mit értékeltél a legjobban a hallott történetekben?

Mi érintett meg a legjobban a meghallgatott történetekben?

Mit tudtál meg a saját „örökségedről”?

Úgy tekintesz magadra, mint aki tulajdonosa a saját örökségének és az örökségről szóló történeteinek?

Trénertippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

A csoportoknak gyakran kell önállóan dolgozniuk, mert nem biztos, hogy minden csoporthoz jut szervező. Ebben az esetben ügyelj rá, hogy a csoportok jól kövessék a bemutatkozásra való reagálás struktúráját. Például kioszthatsz rövid instrukciókat papíron, néhány konkrét felteendő kérdéssel, hogy:

- o *Mi volt jelentőségteljes számodra az előbb hallott történetben? Mi érintett meg benne?*
- o *Mit gondolsz, miért volt jelentőségteljes a mesélő számára a történetében?*
- o *Miért volt jelentőségteljes számodra ez a pillanat/kifejezés? Felidézett benned egy másik történetet? Ha igen, megosztanád ezt a történetet?*
- o *Mit szeretnél visszaadni a történet mesélőjének?*

BIBLIOGRÁFIA

Abigail Green and Juliet Carey, 'Beyond the Pale: The Country Houses of the Jewish Élite', *Journal of Modern Jewish Studies* 18, no. 4 (18 September 2019): 393–98.

Marcus R. Roberts, *The Jewish Heritage of Lincoln Cathedral: The First Jewish Heritage Trail of a Major Christian Building in England* (Oxford: Oxford Heritage Press, 2015).

Tharik Hussain, 'Why I Created Britain's Muslim Heritage Trails and Why We Need More of Them', *The Muslim 500: The World's Most Influential Muslims*, n.d., <https://themuslim500.com/guest-contributions-2020/why-i-created-britains-muslim-heritage-trails-and-why-we-need-more-of-them/#>.

Kroesen, 'Recycling Sacred Space: The Fate of Financially Burdensome and Redundant Church Buildings in the Netherlands'.

Griera, Burchardt, and Astor, 'European Identities'.

'Inayat Omarji Wins Heritage Angel Award for Rescue of All Souls Bolton', Churches Conservation Trust, News, 4 November 2014, <https://www.visitchurches.org.uk/what-we-do/news/inayat-omarji-wins-heritage-angel-award-for-rescue.html>.

'Feesten uit de nieuwe wereld in een oude kerk', Roder Journaal, 7 July 2020; 'Feest! In Oost en West', Schoolkerk, Lespakketten, n.d., <https://www.schoolkerk.nl/lespakketten/feest-in-oost-en-west>.

Anne ter Borg, Sytske Nijdam, and Sander Vroom, 'Educatie om bakens van betekenis te bewaren', *Toekomst religieus erfgoed*, 2020, <https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/artikelen/educatie-om-bakens-van-betekenis-te-bewaren>.

Betts, Ruin and Renewal; Adrian Hänni, 'A Global Crusade against Communism: The Cercle in the "Second Cold War"', in *Transnational Anti-Communism and the Cold War*, ed. Luc van Dongen, Stéphanie Roulin, and Giles Scott-Smith (London: Palgrave Macmillan UK, 2014), 161–74.,

Lori G. Beaman, 'Battles Over Symbols: The "Religion" of the Minority Versus the "Culture" of the Majority', *Journal of Law and Religion* 28, no. 1 (2013): 67–104.

Willem Frijhoff, 'Toe-eigening als vorm van culturele dynamiek', *Volkskunde* 104 (2003): 1–17.

Kérdések az önreflexióhoz

Ennek a feladatnak az egyik rejtett dinamikája, hogy az emberek a véleményektől eljussanak a történetekig, mert a történetek többrétegűek, ezért képesek megteremtteni a közös alapot, míg a vélemények nem kínálják fel ezt a mozgásteret. A gyakorlat befejezése után tedd fel magadnak a kérdést, vajon a csoportnak sikerült-e megvalósítania ezt a váltást.

AZ ÖRÖKSÉG, MINT AZ ÖNISMERET ESZKÖZE

SZERZŐK: LA XIXA CSAPATA

„Sokat beszélünk az emlékezés erényéről, de a felejtésnek is megvannak az előnyei. Az »Emlékezz, hogy ne történhessen meg újra« szólás engem nem győzött meg. Egy merényletre való emlékezés elrettentő példaként is szolgálhat, de mindemellett modellként is a következő mézszárláshoz” – mondta Ruth Kluger, holokauszt-túlélő.

2017-ben Pat McCabe, a navahó népcsoport aktivistájaként és szertartásvezetőjeként megosztotta gondolatait a „Soha ne felejts!” (Never forget!) szlogenről, az Egyesült Államok alapítása során az őslakos népet ért mézszárlások emlékeire reflektálva: „Azzal kezdtem, hogy az őseimhez fordultam, és elmondtam nekik, hogy mindig szeretni fogjuk őket, de valahogy el kell felejtenünk és el kell engednünk a múlt erőszakos cselekedeteit, különben mi leszünk azok, akik befejezik a népirtást, amit az amerikai kormány kezdett el. Könyörögtem az őseimnek, hogy engedjenek szabadon minket, hogy ők is hazataláljanak a szellemvilágba. És akkor teljes lelkeimmel és minden sírással imádkoztam, és kértem a Teremtőt, hogy nyissa meg az ajtókat, hogy utazhassanak, és hagyjon minket békében élni, hogy az ajtókon túl békét találjanak, és a helyes irányba haladjanak, mindannyian a saját világunkban, én abban a földi világban, ők pedig, igaz ősök, a szellemek világában”.

Ezt a két vallomást Lewis Hyde gyűjtötte össze *A Primer for Forgetting* (A felejtés alapjai) című könyvében, amelyben bemutatja az örökség és az önismeret közötti összetett kapcsolatot.

Az örökség manipulálható, de az is manipulál minket, valamint lehet emlék, találmány, fal vagy híd is. Lewis Hyde például akkor kezdte el írni a könyvét, amikor nem várt fejleményekkel szembesült: a szóbeli társadalmak úgy tartják fenn az egyensúlyt, hogy megszabadulnak a jelen számára már nem releváns emlékektől. Ezek a társadalmak is alakítottak a történeteken, az afrikai angol telepések nagy meglepetésére, akik miután számos történetet és mítoszt írásban rögzítettek, látták, hogy idővel a szóbeli narratívák nem egyeznek azzal, amit évekkel korábban leírtak. „Ez – magyarázza Hyde – felkeltette a kíváncsiságomat. Elkezdtem összegyűjteni az eseteket, amikor a múlt elfelejtése legalább annyira hasznos volt, mint a múlt megőrzése”.

Ebből az érdeklődésből született meg könyve, amely idézetek, aforizmák, anekdoták, történetek és elmélkedések kimerítő gyűjteménye, a feledés négy központi témaköre – mitológia, személyes pszichológia, politika és kreativitás – köré csoportosítva anélkül, hogy a szerző arra figyelmeztetne, hogy „elhanyagoljuk az emlékezetet”, mivel „az emlékezet és a felejtés az elme azon képességei, amelyek segítségével tudatában vagyunk az időnek, az idő pedig egy rejtély”.

„Ha az emlékezés művészete a vérben gyökerezik, létezhet-e a feledés művészete, amely véget vetne ennek a kiáradásnak?” – veti fel a szerző. „Nem mi irányítjuk a

felejthetetleneket, a felejthetetlenek irányítanak minket – vonja le a következtetést a görög mitológia tanulmányozása után, ahol – a felejthetetlenek szellemei a düh, az erineusi hívek szerint ezen kívül a gonosz, a fájdalom, a seb és a sérülés, és a megemésztetlen múlttal duzzasztják a jelent.”

De hogyan lehet újraindítani ezt a vezérlést? „A szó volt a varázslatos megoldás, amelyet a felejthetetlenek megtestesült erőszakával szemben alkalmaztak. Az athéni bíróságokon az amnesztia – amely a feledés jogi formája – nagyrészt azért működött, mert volt mód a fájdalom és a düh kifejezésére, miközben mindenki megesküdött, hogy tettlegességig nem fájul az ügy” – magyarázza Hyde.

Amikor Perónt megválasztották Argentína elnökévé, az új elnök Borgest perifériára szorította. Később, amikor a híres író megkérdezték, hogy megbocsátott-e neki, azt mondta: „A felejtés az egyetlen módja a megbocsátásnak. Az egyetlen bosszú és az egyetlen büntetés. Mert ha folyamatosan rá gondolok, akkor a rabjává válok, de ha nem gondolok rá, akkor szabad vagyok.”

A felejtés egyenlő az elengedéssel? A XIII. században Dógen zen mester azt tanította: „Buddha útját tanulmányozni annyit tesz, mint az ént tanulmányozni. Az ént tanulmányozni annyit tesz, mint felejtani. Elfelejteni az ént annyi, mint eggyé válni a Tízezer dologgal”. A „Tízezer dolog” volt a címe John Cage egyik albumának is, aki a zenét úgy értelmezte, mint az emlékektől való megszabadulás módját. Ám ahogy Hyde is rámutat, „nem számít, mennyire értékeljük az én csökkentésének spirituális gyakorlatát, hogy tudatában legyünk az én esetleges voltával és mulandóságával, hogy elhallgattassuk félelmeit és vágyait, nem lehet elfelejteni az ént, amíg nincs én. Valakinek lenned kell, mielőtt senki leszel.”

És ezzel visszatérünk az örökséghez mint az önismeret eszközéhez. Nem arról van szó, hogy „soha ne felejtünk”, mert ez fizikailag, szellemileg és lelkileg, mint láttuk, nem egészséges. De az ellenkezőjéről sem: ne éljünk elképzelt jelenben, ahol nem létezik a múlt. Arról van szó, hogy az örökséget térképként értelmezzük, ahol olyan kapcsolódási pontokat találhatunk, amelyek segítenek összetartóbb, békésebb, igazságosabb társadalmakat építeni, amihez a tárgyi és szellemi örökséget ezen a prizmán keresztül kell vizsgálnunk. Mi is használjuk az örökséget és hagyjuk, hogy az használjon minket.

Az örökség körüli vita túlságosan összetett, és nincsenek pontos válaszok. Vegyük példaként néhány antirasszista csoport küzdelmét bizonyos köztéri szobrok ellen, amely akció az utóbbi időben nagy jelentőségre tett szert az Egyesült Államokban, és amely a világ különböző részeire is kiterjedt. A cél, hogy „felszabadítsák” a helyet a rasszista szimbólumoktól. Az örökség politikai célú eltörlése mindenféle ideológiában gyakori, különösen a totalitárius ideológiákban, amelyek arra törekcsenek, hogy minden tisztátalan múltat eltöröljenek és az „új” jelent erőltessék.

A történelem nem mindig felel meg a jelenlegi érdekeinknek. Nemcsak, hogy általában nem illeszkedik a társadalomra vonatkozó elképzeléseinkhez, hanem gyakran éppen pont az ellenkezője a helyzet. A tárgyi és szellemi örökség emlékeztet minket arra a kötelekre, arra a folytonosságra, amelynek részesei vagyunk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az örökséget mindig ugyanolyan lineárisan kell értelmeznünk. A rabszolgakereskedők szobrának megtartása nem jelenti, hogy egyet kell értenünk a gondolatiságukkal vagy tetteikkel, de emlékeztet minket bizonyos történelmi időszakokra, amelyek nem törölhetők ki, még a szobrok megsemmisítésével sem. Másrészt, ha a szobrok mellé olyan elemeket helyezünk, amelyek befogadóbb és egyenlőbb módon magyarázzák a történelmet, akkor komplexebb és pedagógikusabb módon leszünk képesek megérteni az örökséget.

Az ősi bálványokhoz hasonlóan a szobrok is rendelkeznek azzal a hatalommal és cselekvőképességgel, amelyet minden korban nekik akarunk tulajdonítani. Néha, mint például az antirasszista tüntetések esetében, továbbra is szimbólumként szolgálnak, a düh kifejezésére szolgáló kézzelfogható indikátorként, a vonzerő pólusaként, amely az egalitáriusabb társadalom iránti igényt irányítja, ugyanúgy, ahogy más emlékművek továbbra is a tömegtüntetések koncentrációs pólusaiként működnek, túl azon az eredeti okon, amiért épültek.

Ebben az értelemben az örökség soha nem engedi meg a lineáris olvasatot, még kevésbé az egyedit. A bizonytalanság és a változás minden egyén és mint ilyen, minden társadalom szerves része, és a felhasznált örökség is reagál ezekre a változásokra és bizonytalanságokra.

Bizonyos értelemben az örökség manipulálása elkerülhetetlen, ugyanúgy, ahogyan az örökség manipulál minket, azaz kihívások elé állít, sugall, beszél hozzánk. A felejtés és az emlékezés, az igazságosabb jövő és a radikálisan plurális múlt között az örökséget az önismeret eszközeként értelmezhetjük, amennyiben figyelembe vesszük mindezeket az ambivalenciákat és összetettséget. Ahogy már Kierkegaard filozófus rámutatott: „A középutat a felejtés és az emlékezés, ezek az azonos művészetek között kell megtalálni”.

A gyakorlat címe

AZ ÖRÖKSÉG, MINT AZ ÖNISMERET ESZKÖZE

A gyakorlat áttekintése

A gyakorlat segít ráébreszteni, hogy örökség alatt nem csak külső tényezőket értünk. Abban is segítségünkre van, hogy megértsük és jobban megismerjük a legérzékenyebb/legérezelmibb, mélyen gyökerező részeinket.

Célkitűzések

- Elgondolkodni, hogyan segít bennünket az örökség öntudatosabbá válni.
- Személyes és érzelmi kapcsolatot kiépíteni az örökséggel.
- Felfedezni az érzelmi reakciók kiváltó okait az örökségen keresztül.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Nincs szükség minimumkövetelményre

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
45 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 16 fő • Minimum: 8 fő • Maximum: 25 fő 	<ul style="list-style-type: none"> • Tábla • Flipchart • Papír

Helyigény

- A gyakorlatot beltéren és kültéren, valamint személyesen és online is meg lehet rendezni.

Előkészületek

Nincs szükség előkészületre

Instrukciók

1. Alakuljanak ki véletlenszerűen párok.
2. Mindegyik résztvevő mutatkozzon be 1 percben és meséljen egy számára fontos örökségelemről (történelmi személy, történelmi esemény, tárgy, helyszín, szokás, utalás stb.):
 - *Mi az?*
 - *Miért fontos a számomra?*
 - *Miért érdemes megőrizni most és a jövőben? (Nem kell, hogy pozitív legyen. Gondoljunk például a memóriazavarra, ami szintén lehet örökség.)*
3. A résztvevők alkossanak ismét egy nagy csoportot.
4. A párok mutassák be egyes szám első személyben a párjuk által említett örökségelemet („argentin empanada vagyok.”, „a polgárháború vagyok” stb.).
5. Az említett elemeket írd fel a táblára, flipchart táblára vagy papírra.
6. Vitassátok meg:
 - *Mit találtunk könnyűnek vagy nehéznek?*
 - *Mi újat tudtunk meg?*
 - *Mit tanultunk?*
 - *Mire jöttünk rá saját magunkkal kapcsolatban?*
 - *Mit tudtunk meg a csoportról?*
 - *Mit éreztünk, amikor valaki más értelmezte/képvisezte a hangunkat, az örökségünket?*
 - *Hogyan kérdőjelez ez meg minket?*
 - *Féltékenyek vagyunk az örökségünkre?*
7. 10 perc szünet.
8. Oszd 5 fős csoportokba a résztvevőket.
9. Fénymásold le a lapot, amely tartalmazza az elemeket és mindegyik csoportnak adj egy példányt.
10. Minden csoportnak: 1) meg kell alkotnia a saját definícióját az örökségre, 2) el kell képzelnie, hogy 4 múzeumi terem kurátora, és el kell neveznie a múzeumot és az egyes termeket, valamint meg kell határoznia, melyik terembe melyik elem kerüljön, 3) ki kell választania egy csoporttagot, aki bemutatja a múzeumot a többieknek.
11. Észrevételek a feladattal kapcsolatban. Zárásként mindenki egy szóval jellemzi, hogyan érzi magát.

Értékelés

Mit találtunk könnyűnek?

Mit találtunk nehéznek?

Mi újat tudtunk meg és tanultunk saját magunkról és a csoportról?

Bibliográfia

Hyde, Lewis. (2019). *A Primer for Forgetting: Getting Past the Past*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Kérdések az önreflexióhoz

Vannak az örökséghez tartozó általános kategóriák?

Mi a helyzet az olyan kategóriákkal, mint a régi, modern/kortárs, helyi, külföldi, etnikai stb.?

KÖZÖSSÉGI MŰVÉSZET ÉS AZ ÖRÖKSÉG DEMOKRATIZÁLÓDÁSA

SZERZŐ: LA XIXA CSAPATA

François Matarasso A *Restless Art. How participation won, and why it matters* című könyvében kimondja, hogy a közösségi művészet az, amikor „hivatásos és amatőr művészek az alkotást, mint emberi jogot művelik, egyenlő felekként dolgoznak együtt, közösen kitűzött célokért, közösen felállított színvonalon. A folyamatukat, az alkotott termékeket és a végeredményeket pedig nem lehet előre tudni”.

Ez alapján Matarasso kiemeli, hogy az alkotási folyamat résztvevői mind más szerepet töltenek be, és különböző forrásokkal járulnak hozzá az alkotáshoz, azonban mindenkit ugyanazon jogok illetnek meg: „A folytatásról mindig vitatkozniuk kell, meg kell állapotodniuk és gondolataikat meg kell osztaniuk egymással, mert egy jogokon alapuló folyamatban senki, még a hivatásos művészek sem érvényesíthetik saját elképzeléseiket vagy tekintélyüket.”

Ez a fajta eljárás összhangban van az örökség demokratizálódásával, mivel nincs egységes vagy szabályozott létjogosultsága senkinek arra, hogy megszabja, pontosan mi számít vagy mi nem számít örökségnek. Ahogyan arra sincs, hogy miként kellene értelmeznünk vagy használnunk az örökséget.

A közösségi művészet számára remek forrás lehet az örökség, amennyiben arra egy sokrétű, nyitott és általános hagyatékként tekintenek, amely képes reagálni az aktuális problémákra, vagy legalább is kérdéseket vet fel vagy új nézőpontba helyezi a minket érintő problémákat.

Matarasso szerint a közösségi művészet gyakorlata során nem az a lényeg, hogy a résztvevők valami jót alkossanak, hanem, hogy együtt döntsék el és állapotodjanak meg abban, mit jelent az, hogy „jó”: „A közösségi művészet célja és színvonala szerves részei a műalkotásnak, így a résztvevőknek együtt kell őket felállítani és elfogadni. Az előző két kijelentés közvetlen következményeként pedig a folyamatokat, a készített termékeket és a végeredményeket nem lehet előre tudni. A közösségi művészet nem egy előre kidolgozott egyenlet, hanem improvizáció, akárcsak a dzsessz. A résztvevők az elején megállapodnak a témákban és a határaikban, a műalkotás viszont az alapján születik meg, miként képesek kommunikálni és odafigyelni egymásra”.

Amikor egy műalkotás legfőbb forrása az örökség, meg kell értenünk, hogy (amint az a kirekesztő kontra a befogadó örökségről szóló fejezetben is látható) a műalkotások táplálása érdekében fontos újraolvasni, kiigazítani és meghallgatni a megfogható és megfoghatatlan örökségünket. Míg a kirekesztő vagy merev örökségszemlélet kevés teret hagy a kreatitásnak és az alkotásnak, addig a befogadó örökség épp ellenkezőleg elősegíti a fantáziadús folyamatokat, a kreativitást és a művészetet. Ideális eszköze tehát a közösségi művészetnek.

Kezdetnek először is meg kell állapodni abban, milyen örökségtípuson szeretnénk dolgozni vagy melyik lenne a legalkalmasabb egy közösségi műalkotás elkészítéséhez. Például ha a résztvevők mind ugyanarról a környékről származnak, közösen megvizsgálhatjuk és megoszthatjuk a terület különböző örökségeit. Ahogyan az a befogadó örökségről szóló fejezetben is szerepel, megvizsgálhatjuk az örökség feltételezett eredetét, hogy megtaláljuk a metszéspontokat, keveredéseket és összetettségeket, amelyekben kialakult ez a patrimoniális elem. Ha ezt megtaláljuk, végül rálelünk arra, hogyan szólít meg minket az örökség ma és miként használhatjuk fel a diskurzusunkban.

Erre a közösségi színház egyes formáiban is láthatunk példát. A nyugat-afrikai Maliból származó *bambara*-örökségben többféle változata is jelen van a hagyományos közösségi színháznak, amelyet *kotébának* neveznek. A szó szemantikai eredete *kote-bali*, jelentése „teljes kifejezés” vagy „képesség arra, hogy kimondjunk mindent.” Amikor a közösségi színház iránt érdeklődő modern kori emberek társadalmi problémákkal szerettek volna foglalkozni, a *kotéba* örökségéhez fordultak, hogy ötvözzék a szórakoztatást és a társadalmi harmonizációt. A társadalmi problémákat így komédiává vagy tragédiává tudták formálni. „A *kotéba* tartósan magába foglalja az egyén és a társadalom közötti kommunikáció fogalmát. A repertoárban a mindennapi élet jeleneteitől a történelmi események ábrázolásáig minden megtalálható, mivel a cél a társadalmi viszonyok rendszerének vizsgálata. A *kotéba* az erényeket és a hiányosságokat egyaránt feleleveníti, mivel az utóbbi veszélyezteti a társadalmat. A humor lehetővé teszi olyan kritikák és elképzelések megfogalmazását, amelyek említése más körülmények között elképzelhetetlen lenne”.

Az örökséget tehát (ebben az esetben a hagyományos festői tradíciót) az aktuális közösségi munkák kidolgozására használják fel, a hagyomány és a modernitás, valamint az örökség és az aktuális események között folyamatosan folyó gyümölcsöző párbeszéd keretei között. Fontos megjegyezni a közösségi munka központi elemét és a teljes kreatív folyamatban való részvételt. Az örökség demokratizálódása ekképpen – a művészet demokratizálódásához hasonlóan – valós és konszenzuális részvételt sugall, amely elmosza a hivatásos és az amatőr művészek közti határvonalakat. Ahogyan azt Ngugi wa Mirii, a Zimbabwe-i Községi Színházak Egyesületének (ZACT) munkatársa is említette, ez az afrikai közösségi színházak egyik olyan területe, amely az egyes régiók festői örökségét összegyűjtve aktuális műveket alkot: „Úgy vélem a külföldiek hozzáállása a közösségi színházhoz (amikor is bemutatják a művet, beszélgetnek, majd távoznak) intelligenciájukban sérti meg a földműveseket és a dolgozókat. A külföldről érkezők azt feltételezik, hogy a közösségben nincs lehetőség, az itt élőknek nincs kommunikációs képességük és képtelenek önálló gondolkodásra”.

Tanzánia egyik vezető színházi társulatában, a Parapanda Theatre Lab-ben (PTL) a közösségi színházat, annak népszerűsítése érdekében, a következőképpen jellemzik: „A folyamat során keressük és elemzzük a problémákat, valamint megadjuk a lehetőséget a közösség tagjainak, hogy vitán és közös megegyezésen keresztül találjanak megoldásokat rájuk. Az ugyanezen közösség által előadott darabok az őket érintő élményeken és gondokon alapszanak, mint a nemi identitás, a gazdaság, a politika, a gyermekjogok, a szexuális egészség, a HIV/AIDS, a közigazgatás, a környezet vagy az iskolát otthagyt tinédzserek foglalkoztatása”.

A közösségi részvétel, csak úgy, mint más afrikai előadói hagyományokban, improvizációra buzdítja azokat a résztvevőket, akik korábban nem tanultak színészetet. Ahogyan azt Oga S. Abah is megírta: „Az improvizáció technikája demokratizálja a drámai alkotást. Lehetővé teszi, hogy a résztvevők saját képességeikkel egészítsék ki a szerepüket. Továbbá a tér, ahol az improvizáció zajlik, vitafórummá válik”.

A régió kulturális öröksége tehát – ahol a szójhagyomány és a festői örökség az egész közösség számára központi szerepet játszik a mítoszok és legendák elmesélésében, emellett pedig összetartóerő és segít a konfliktuskezelésben – manapság új közösségi alkotások létrehozását inspirálja. Bár a példák egy konkrét földrajzi környezetben (Afrika) és tudományágban (színház) találhatóak, az örökség felhasználásának és demokratizálásának módja kivetíthető az úgynevezett közösségi művészet kifejező módszereire. Létrejön egy olyan képletet, amely bárhol, bármilyen tudományágban felhasználható.

A gyakorlat címe

A VÁROS ÚJRAFELFEDEZÉSE A TESTÜNKÖN KERESZTÜL

A gyakorlat áttekintése

Előadások és a képszínház segítségével újra kapcsolatba kerülhetünk más dimenziókkal, és újra felfedezhetjük a város különböző helyszíneit.

Célkitűzések

- Elgondolkodni azon, hogy a város építészeti örökségének különböző elemei hogyan „kapcsolódnak” a résztvevők testével.
- A testen keresztül kifejezni az építészeti örökséggel kapcsolatos érzéseket és gondolatokat.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Olvasd fel az alábbi részletet a kép színházról, AugustoBoal *Games for Actors and Non-Actors* című könyvéből: „Amikor képekkel foglalkozunk, meg kell próbálnunk nem rájönni minden egyes kép pontos jelentésére. Sokkal inkább éreznünk kell a képeket, szabadjára engedve az emlékezetünket és a fantáziánkat. A kép jelentése a kép maga. A kép egyfajta nyelv. Minden kép egy felület, amely ehhez mértén visszatükrözi, amit kivetítenek rá. Ahogyan a tárgyak visszatükrözik a rájuk eső fényt, úgy tükrözik vissza a képek is a megfigyelő érzelmeinek, gondolatainak, emlékeinek, képzeletének, vágyainak rendezett együttesét. Az Elynomottak Színházának teljes módszere, főként a Képszínház sorozat tekintetek visszatükröződésén alapul. Emberekén, akik ugyanazt a képet nézik, és megosztják a képpel kapcsolatos érzéseiket, vagy azt, hová kalandozik képzeletük a kép láttán. A képet alkotó személy mások tekintetének visszatükröződésén át meglátja a kép rejtett jelentéseit. A főhősre (a kép alkotójára) van bízva, hogy megértse vagy átérezze, amit szeretne, vagy amit le tud vonni a folyamatból”.

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
90 perc	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 16 fő • Minimum: 4 fő • Maximum: 25 fő 	<ul style="list-style-type: none"> • Fényképkészítő eszköz (mobiltelefon, táblagép, kamera). • (Opcionális) Egy, a résztvevők által választott tárgy, amivel kiegészíthetik a képeiket.

Helyigény

- Egy osztályterem vagy ahhoz hasonló hely, ahol szabadon mozoghatnak a résztvevők.
- Kültéri gyakorlat.

Előkészületek

1. Válassz ki és készíts elő egy tárgyat, lehetőleg olyat, amely bármelyik résztvevőnél lehet: egy zsebkendő vagy egy egyszínű anyag. Meg is kérheted a résztvevőket, hogy hozzanak otthonról egy értékes tárgyat. Tárgy használata nélkül is elvégezhető a gyakorlat, mindössze a kép színház használatával.
2. Keress három építészeti teret a városban: egy régit, egy újat és egy olyat, amelynek köze van egy kisebbségi kultúrához (például egy templomot, ami nem keresztény).

Instrukciók

1. A gyakorlatot kezd az osztályteremben, ügyelve arra, hogy legyen elég hely a résztvevők számára, hogy szabadon mozoghassanak. Végezzenek bemelegítő gyakorlatot (ezt kiválaszthatod az IO1 kézikönyvből) a kép színház bevezetéséhez.
2. Kérd meg a résztvevőket, hogy alkossanak három fős csoportokat és együtt végezzenek kutatómunkát a korábban kiválasztott helyszínekről. Mindegyik csoportnak szöveget kell alkotnia (nagyjából egy bekezdésnyi hosszúságút), majd ki kell választaniuk egy személyt, aki később az adott helyszínen felolvassa a szöveget.

3. A közös tárgyat oszd szét a résztvevők között (például egy piros rongyot) vagy kérd meg a résztvevőket, hogy hozzák magukkal saját tárgyukat.
4. Csoportosan látogassatok el az első kiválasztott helyszínre (régit) és a kép színház módszereinek segítségével a résztvevők használják a testüket és a közös tárgyat a helyszínnel való kommunikáció során.

Instrukciók

5. Készüljenek fényképek (lehetőleg egy hivatásos fotós által).
6. A következő két (az új és a kisebbségi kultúrához köthető) helyszínen is végezzék el ugyanezt.
7. Miután visszatértek az osztályterembe, a résztvevők osszák meg egymással gondolataikat, és vetítsd ki nekik a fényképeket.

Értékelés

- *Hogy éreztétek magatokat?*
- *Könnyű volt a testetekkel kifejezni mit éreztetek és mit gondoltok a különböző helyszíneken?*
- *Mit gondoltok a felhasznált tárgyról?*

Trénertípek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

Válaszd ki előre a három helyszínt, hogy dinamikusabb legyen a gyakorlat. Hagyj elég mozgásteret a résztvevőknek, hogy ki tudják fejezni magukat, ugyanakkor állíts fel területi korlátokat, hogy a teljes csoport szerepeljen a fényképeken.

További források

Games for Actors and Non-Actors
(https://books.google.es/books?id=AoqCAGAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false)

BIBLIOGRÁFIA

- Abah, Oga S. (2003). "Perspectives in Popular Theatre: Orality as a Definition of New Realities", in E. Breitingner (ed.), *Theatre and Performance in Africa*. Alemania: Bayreuth African Studies Series.
- Chinyowa, Kennedy. (2005). *Manifestations of Play as Aesthetic in African Theatre for Development*. Griffith University.
- Lagarriga, Dídac P. (2008). "Público al servicio del público. Teatro y quema del telón en África", chapter in Roger Bernat and Ignasi Duarte, "Querido público. El espectador ante la participación: jugadores, usuarios, prosumers y fans". Murcia.
- Matarasso, François. (2019). *A Restless Art. How participation won, and why it matters*. Lisbon and London: Calouste Gulbenkian Foundation.

Kérdések az önreflexióhoz

A képszínház segítségével hogyan tudjuk más megközelítésből szemlélni városunk építészeti örökségének különböző helyszíneit? Hogyan használjuk a közterületeket? Milyen szerepet töltenek be az emberek az általunk meglátogatott helyszíneken?

VALLÁS A FELNŐTT- OKTATÁSBAN: TÁRGYALÁS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS

SZERZŐK: A LA XIXA CSAPATA

Az elmúlt évtizedekben Európában alábbhagyott a hitoktatás, bár érdemes feltenni a kérdést, hogy ez milyen mértékben vonatkozott a vallás általános oktatására (pl. a különböző vallások történelmének és alapjainak átadására). Egyes európai országokban a vallás az oktatásban egyenlő volt a keresztény hitbe való beleneveléssel. Ma is találunk olyan keresztény magánközpontokat, ahol továbbra is hasonló oktatást végeznek. Emellett léteznek magán oktatási központok is, amelyek egy adott felekezet vallási tanításait oktatják. Így tehát a mai Európában számos olyan magán oktatási központ létezik, ahol keresztény, evangélikus, muzulmán vagy buddhista tanításokat oktatnak gyerekeknek és felnőtteknek. Ezek előterjesztése, formátuma és tartalma minőségének terjedelme hatalmas: a hivatalos és hagyományos beleneveléstől egészen a bevezető tanfolyamokig. Találkozhatunk kulturális, terápiás, pedagógiai vagy művészeti megközelítésekkel, a dogmák teológiai magyarázatától kezdve egészen a pszichológiai megközelítésükig. E tekintetben minden pedagógiai gyakorlatot figyelembe kell venni vallási körökben, bár egy keresztény katekézis tanóra nagyban eltér a buddhista vipasszaná meditációtól.

Ma a hivatalosan szekuláris Európa egyben egy olyan Európa is, amelyet vallási sokszínűség jellemez, ahol a különböző vallások együtt és átfedésben élnek. Az osztályterem az egyik olyan hely, ahol leginkább érezhető a vallási sokszínűség bonyolult és összetett kezelése. Francesc Torradeflot, katalán teológus és antropológus, az AUDIR vallásközi párbeszédet elősegítő szervezet vezetője szerint: „a plurális demokratikus társadalmakban a vallás társadalmi funkciójának már nincs értelme, hacsak nem a spirituális élmények elősegítését értjük alatta. Tehát akkor van értelme, ha nem hatalmi és irányító szerepet szeretnénk betölteni általa. A vallásokban az a fontos, hogy segítenek teljesebben meglátni és megélni a valóságot, segítenek boldogabbnak lenni. A demokráciáknak hála megtaláltuk a társadalmi kohézió egy olyan befogadóbb és plurálisabb formáját, amely – remélhetőleg – sokkal jobban támogatja majd a részvételt. Ezért is gondolom, hogy a spiritualitás remekül illik egy ilyesfajta társadalomba, mert segít az embereknek kreatívabbnak, innovatívabbnak, szabadabbnak lenni. Jobban tudnak együttműködni és csapatként dolgozni, szolgálatba állni, mert nem uralja őket annyira az egójuk”.

Napjaink egyik legnagyobb teológusa, Hans Küng a következőket írta: „A radikális változások idején egyetlen vallás kapcsán sem lehetünk elégedettek a jelenlegi helyzettel. Mindenütt olyan kérdések merülnek fel a jövőbeni újításokról, amelyek döbbenetes párhuzamot mutatnak.” Künget – a jól ismert keresztény önkritikája mellett – ezen gyakori kérdések kutatása teszi az egyik olyan alakká, aki leginkább ragaszkodott a formalitásokon túlmutató vallások közti párbeszédhez.

• Bár az elmúlt évtizedekben Európában – a legkonzervatívabbakon kívül – senki nem ellenezte közvetlenül a vallásközi párbeszédet, nem sokan merültek el valós érdeklődéssel és meggyőződéssel más vallásokban. Olyan meggyőződéssel, hogy önmaguk tükörképét vagy az igazságot találhatják meg a másokban. Küng tehát azt írja: „A vallási igazság nem létezik személyes őszinteség nélkül. Ahogyan a zsidó vallás, úgy a kereszténység és az iszlám vallás sem egységes és merev, hanem dinamikus és összetett egységet alkot, amely folyamatosan változik. A globális ökumenikus felelősségvállalás megértése egyben azt jelenti, hogy mások tükrében jobban megismerjük saját problémáinkat, és szerzett tapasztalatainkat átadjuk másoknak, hogy megoldjuk a saját valláson belüli konfliktusokat”.

Küng ezzel azt szeretné kifejezni, hogy a vallási örökséget az emberi természet részeként kell értelmezni: „A vallás ambivalens. Nem csak a lényeg és a forma, vagy a tartósság és a mulandóság fonódik össze benne, hanem a jó és a rossz, a szerencsés és a katasztrófális is. Az emberek pedig, akik maguk is mélyen ambivalensek, képtelenek világosan és egyértelműen elkülöníteni ezt a kettősséget”.

Küng pedagógiai javaslata, hogy saját vallási örökségünknek nyitottnak kellene lennie a világ többi vallására is: „Meggyőződésem, hogy a saját hitünk iránt táplált hűség (belső nézőpont) nem összeegyeztethetetlen azzal, hogy nyitottak legyünk más vallási hagyományokra (külső nézőpont). Ugyanis csak ebben a formában érhetjük el a szükséges kölcsönös tájékoztatást, megvitatást és végül a vallások átalakulását. A cél nem az, hogy egységes vallást alkossunk, hanem hogy valódi békét teremtsünk a vallások között.”

Küng hozzáteszi: „Ahelyett, hogy gyűlöletből, bosszúból és ellenségeskedésből építenénk várat, nem lenne jobb, ha egyesével bontanánk le az előítéletek falait, és párbeszédre keresztül építenénk hidat mondjuk az iszlám vallás felé? Nem kelek az ellentétek elmosódásának vagy szinkretikus keveredésének védelmére. Én csupán az őszinte megközelítést és a megértést védem, amely a saját értékünk tudatosításán, az objektivitáson és igazságosságon, valamint annak világos felismerésén alapul, hogy mi választ el és mi köt össze bennünket. Vajon ez ugyanolyan naiv megközelítés, mint a pesszimizták és cinikusok a politikában, a gazdaságban, a tudományokban vagy az újságírásban? Épp ellenkezőleg. Ez az egyetlen reális alternatíva, ha nem akarjuk feladni a mindenki számára kedvezőbb világrend reményét”.

Visszatérő dilemma, hogy miként oktassuk a vallást, vagy milyen pedagógiai gyakorlatot alkalmazzunk az oktatás során. Olyan tendenciával állunk szemben, amely során egyesek kisajátítanak az örökséget, azaz kizárólagossá tennék más nézőpontokkal szemben, amelyek befogadó módon értelmezik és használják az örökséget. Ilyen például Marie Balmay, francia író, pszichoanalitikus és Biblia-egzegéta, akinek számos művét publikálták.

A teremtéstől egészen Ábrahám történetéig, valamint Izrael népének születésétől Jézusig, Balmory megjegyzései váratlanul és szabadon gazdagítanak és nyitják fel szemünket új olvasatokra. Saját bevallása szerint a Szentírás állandóságára azok a sokféle hangok adnak választ, amelyek nemzedékről nemzedékre meséltek és társalogtak e Szentírásnak köszönhetően: „Ha ezek a szövegek alkotják az emlékezetünket, bármilyen életút, bármilyen emberi tapasztalat után képesek leszünk újra feleleveníteni a szövegeket. Ha valóban az emlékezetünket képezik, minden szükséges részletet tartalmaznak ahhoz, hogy az idők végezetéig újraolvashassuk őket. A zsidó szabadság nevében kijelentem: minden bibliai részletnek annyi értelmezése van, ahány zsidó volt a Sínai-hegyen (600 000)”.

Tisztában van vele, hogy a Biblia és annak öröksége „fogságba ejtő felszabadítóná válhat, ha annyira szentnek tekintjük, hogy csak az ismétlődésnek és az ájtatos istentiszteletnek engedünk helyet. Ha szüntelenül ismétljük vagy ki sem nyitjuk a Bibliát, azzal az értelmezés hiánya miatt elhallgattatjuk”. A könyvek könyvének szélsőséges tisztelete „képtelenné teszi a lelket arra, hogy élő olvasatot készítsen a Szentírásból, új nézőpontot találjon benne vagy elsajátítsa a tartalmát”.

Balmory véleménye az örökség megközelítéséről és arról, milyen tényezők lettek elhanyagolva vagy figyelmen kívül hagyva, igencsak jelentős a vallási kérdés szempontjából: „A pszichoanalízis megtanította, hogy az emberi lélek nem nyom el ok nélkül emlékeket. Elménk elnyomta volna a Bibliát? Miért? Mi van benne, ami annyira veszélyes lenne? Miután megtapasztaltam a pszichoanalízist, arra gondoltam, hogy a segítségével ebben az új megvilágosodásban érdekes lenne újraolvasni a Szentírást, amelyre civilizációnkat alapozták. Emellett szintén érdekes lenne megpróbálni megérteni, hogy a kultúránk, amely megőrizte a Szentírást, szemmel láthatólag miért akarja ugyanakkor elrejteni azt. Mivel a Biblia rendelkezik a legtöbb szövegmagyarázattal, úgy gondolom mindig lehetőséget ad új értelmezésekre. Amiről már két, három vagy akár száz ember is elmondta a különböző véleményét, ott mindig van lehetőség arra, hogy új értelmezések szülessenek, amennyiben azok a korábbi véleményeket nem elhallgattató parancsnak veszik, hanem meghívásnak a felszólalásra” – zárja le Balmory.

Ahogy azt Rachid Benzine, francia-marokkói professzor és író is kiemelte: „Istenhez szólni olyan, mint átadni magunkból egy mélyen bensőséges darabot. Egyfajta szemérmertlenséget érzünk olyankor. Ez az egyik oka annak, hogy miért olyan nehéz a hívőnek elfogadnia a kritikát. Mivel az a legszemélyesebb, legtitkosabb, legértékesebb mivoltában ingatja meg őt. Elbizonytalanítja az önmagához, a világhoz és másokhoz fűződő viszonyának megértésében. Saját hitünk elemzése annyit tesz, mint megvizsgálni az ereinkben keringő valóságot. A gyermekkorban tanultak elhagyása zavart szül a testben, a szívben és a lélekben”.

Bár ez egy érzékeny téma, Benzine mégis úgy gondolja, lényeges erről beszélnünk és ezt számos francia egyetem professzoraként egyik fő feladatának is tartja. A *Le Coran expliqué aux jeunes* című könyvében Benzine számos olyan kérdést gyűjtött össze, amelyeket diákjai tettek fel neki az iszlám vallással kapcsolatban. A kérdéseket úgy válaszolja meg, hogy bemutatja miként lehetünk kritikusak a saját vallásunkkal és örökségünkkel szemben, anélkül, hogy meg kellene tagadnunk őket. „A kritika megfogalmazása nem számít hűtlenségnek a vallásosakkal szemben. Nem az intézmények ellen elkövetett bűn és nem is ateizmus” – mondja Benzine, majd feleleveníti, hogy: „A kritika megfogalmazása

nem akadályozza meg a vallásban való részvételt vagy a hozzá való ragaszkodást. Épp ellenkezőleg: a részvétel pontosan azért valósulhat meg, mert van helye a kritikának. A valláshoz való ragaszkodás személyes kisajátítást igényel, amely elkerülhetetlenül önmagunk megkérdőjelezéséből fakad. Így térhetünk vissza a hitépítéshez, azoknak az évszázadoknak a felfedezéséhez, amikor a hit még ingadozott mielőtt berögzült volna.”

Az iszlamológus és politológus kijelenti: „nem akarok olyan igazságokat ráerőltetni az olvasóimra és a diákjaimra, amelyek ellentétesek vagy versenybe állíthatók más igazságokkal. Egyszerűen csak próbálok olyan ismereteket átadni, amelyek segítségével felfedezhetik és elmélyíthetik a hitüket.” Benzine Jacques Derrida filozófust idézi, hogy felelevenítse: az örökség nemcsak az élettelen dolgok vagy archívumok gyűjtését jelenti, hanem azt is, hogy az örökösök felelőssége „hűtlen hűséggel” cselekedni és tudatosan saját fejjel gondolkodni, anélkül, hogy ez az örökölt örökség teljes elutasítását jelentené

A gyakorlat címe

FÓRUM SZÍNHÁZ: VALLÁS AZ OSZTÁLYTEREMBEN

A gyakorlat áttekintése

A vallás az osztályteremben egyesek számára kihívást jelent. A Fórum Színház hasznos eszköz ezeknek a helyzeteknek a közös felderítésére és olyan megoldási stratégiák kidolgozására, amelyekre egyedül általában nehéz rájönni.

Célkitűzések

- Az osztályteremben jelen lévő, valláshoz kapcsolódó helyzetek felfedezése és megosztása.
- A helyzetek felvetése és megvitatása a Fórum színház keretein belül.
- Olyan stratégiák kidolgozása ezek megoldására, amelyekre egyedül általában nehéz rájönni.

A résztvevők ismereteire vonatkozó minimumkövetelmények

Amennyiben szükséges, itt jelezd a résztvevőktől elvárt minimális háttértudást a gyakorlat elvégzéséhez. Ha nem szükséges háttértudás, hagyd üresen.

Időtartam	Minimum/maximum létszám	Szükséges eszközök
<ul style="list-style-type: none"> • 4 óra 	<ul style="list-style-type: none"> • Javasolt: 12 fő • Minimum: 5 fő • Maximum: 20 fő 	<ul style="list-style-type: none"> • Számítógép • Projektor • Képernyő • Tábla vagy flipchart

Helyigény

Egy nagy, üres szoba, amiben van elég hely ahhoz, hogy a résztvevők szabadon mozoghassanak. Székeket is legyenek bent, ha a résztvevők leülnének. A szobában legyen számítógép, projektor és vetítővászon, valamint egy tábla (vagy hasonló eszköz), amire jól láthatóan lehet írni.

Előkészületek

Hasznos, ha a tréner rendelkezik fórum színházi tapasztalattal.

Instrukciók

1. A bemelegítő feladatot követően kérd meg a résztvevőket, hogy alkossanak 3-4 fős csoportokat.
2. Adj nekik 20 percet, amely alatt a csoportok résztvevői megoszthatnak egymással egy vallással kapcsolatos történetet az osztályteremben. Egy olyan emléket idézzenek fel, amikor belekényszerültek egy helyzetbe vagy konfliktusba, ami boldogtalanná tette őket és az erőviszonyok szempontjából hátrányos helyzetbe kerültek (például diszkrimináció érte őket egy tanárral vagy egy osztálytárssal folytatott beszélgetés során).
3. Miután mindenki elmesélte a saját történetét, kérd meg a csoportot, hogy válasszanak ki egyet (amennyiben az adott résztvevő szívesen megosztaná) vagy az elmesélt történetek alapján találjanak ki egy újat. Kérd meg a résztvevőket, hogy papíron válaszolják meg a következő kérdéseket: Hol és mikor játszódik a történet? Ki szerepel benne? Mi történik?
4. Miután megírták a történet vázlatát, kérd meg a csoportokat, hogy adjanak kitalált nevet a szereplőknek, majd osszák ki a szereposztást egymást között és gyakorolják el a történetet. A kép színház gyakorlatainak felhasználásával segíthetsz nekik felépíteni a szereplőket és elpróbálni a cselekményt.
5. Miután mindegyik csoport elpróbálta a történetét és készen áll arra, hogy bemutassa, kérdezd meg, ki szeretné eljátszani a sajátját. A konfliktushoz érkezve a tréner – aki megfelelően képzett a Fórum Színház módszereiben – leállítja a jelenetet és vitát kezdeményez.
6. Úgy használd ki az időt, hogy a résztvevők által előkészített összes darab bemutatására jusson idő.
7. Kérd meg a résztvevőket, hogy üljenek körbe (székeken vagy a földön, ahogy szeretnék) és reflektáljanak a gyakorlatra: mi történt, hogyan érezték magukat, mit tanultak, változott-e bármi a szemléletükben, adott-e betekintést a gyakorlat abba, milyen különböző megközelítéssel állhatnak hozzá az álláskereséshez stb. A feladat utolsó részére hagyj legalább 10 percet, hogy a csoport kollektivizálhassa a tapasztalatait.

Értékelés

1. A bemutatók közben kérj meg egy kollégát, hogy készítsen jegyzetet az eljátszott konfliktusokról és azok különböző megoldásairól.
2. A különböző közbelépéseket fel is veheted és később megoszthatod a résztvevőkkel.

Trénertippek, történetek és a pilot-workshopok során szerzett tapasztalatok

Csak abban az esetben javasoljuk tréneinknek ezt a gyakorlatot, ha van már korábbi tapasztalatuk az Elnyomottak Színháza gyakorlatainak moderálásában (*jokerezésében*). Az Elnyomottak Színháza módszertanának elsajátításához keresd fel a helyi szervezetüket, vagy kérj meg egy képzett szakembert, hogy segítsen levezényelni ezt a gyakorlatot.

BIBLIOGRÁFIA

Balmay, Marie. (2014). *Le sacrifice interdit. Freud et la Bible*. Paris: Grasset.

Benzine, Rachid. (2013). *Le Coran expliqué aux jeunes*. Paris: Seuil.

Küng, Hans. (2007). *Islam: Past, Present and Future*. London: Oneworld.

Lagarriga, Dídac P. (2021). "L'éspritualitat no és una creença", interview with Francesc Torradeflot. Barcelona: Diari Ara.

Kérdések az önreflexióhoz

1. Hogy tetszett a többi résztvevő története?
2. Tapasztaltál már meg hasonló problémákat vagy helyzeteket?
3. A Fórum Színház segített abban, hogy ezeket a problémákat el tudd képzelni? Sikerült stratégiákat találni, hogy ezeket másképpen tudd kezelni?

IRODALOMJEGYZÉK

IRODALOMJEGYZÉK

Abah, Oga S. (2003). "Perspectives in Popular Theatre: Orality as a Definition of New Realities", in E. Breitingner (ed.), *Theatre and Performance in Africa*. Alemania: Bayreuth African Studies Series.

Abigail Green and Juliet Carey, 'Beyond the Pale: The Country Houses of the Jewish Élite', *Journal of Modern Jewish Studies* 18, no. 4 (18 September 2019): 393–98.

Afsaruddin, Asma. (2008). *The First Muslims. History and Memory*. Oxford: Oneworld.

Anne ter Borg, Sytske Nijdam, and Sander Vroom, 'Educatie om bakens van betekenis te bewaren', *Toekomst religieus erfgoed*, 2020, <https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/artikelen/educatie-om-bakens-van-betekenis-te-bewaren>.

Balmay, Marie. (2014). *Le sacrifice interdit. Freud et la Bible*. Paris: Grasset.

Barel, A. (2020). *Storytelling en de wereld: Hoe het delen van verhalen kan bijdragen aan persoonlijke groei en sociale impact*. Amsterdam: International Theatre and Film Books.

Bencsik Gábor (2012): *A negációk népe, avagy a közép-európai cigány történelem strukturális keretei*. *Polgári Szemle* 8. évfolyam, 1-2. szám 60–83.

Benzine, Rachid. (2013). *Le Coran expliqué aux jeunes*. Paris: Seuil.

Berry, J.W. (1974). *Psychological aspects of cultural pluralism*. *Culture Learning*, 2, 17–22.

Betts, Ruin and Renewal; Adrian Hänni, 'A Global Crusade against Communism: The Cercle in the "Second Cold War"', in *Transnational Anti-Communism and the Cold War*, ed. Luc van Dongen, Stéphanie Roulin, and Giles Scott-Smith (London: Palgrave Macmillan UK, 2014), 161–74.,

Binder Mátyás (2016): *"Roma - identitás - politika" a rendszerváltás utáni Magyarországon*. In: Földes György - Antal Attila (szerk.): *Holtpont. Társadalomkritikai tanulmányok Magyarországon elmúlt 25 évről*. Bp. Napvilág.

Bocsi Veronika (2015): *Roma szakkollégisták identitás- és életútvizsgálata*. In: *Peremhelyzetben: romológiai írások*. Szerk.: Bocsi Veronika, Didakt Kft : Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar.

Bogardus E., S.. "Assimilation." Chapter 19 in *Fundamentals of Social Psychology*. New York: Century (1924): 219 - 228.

Brayer, Patrick C. (2015). "Hidden Racial Biases: Why We Need to Talk with Jurors About Ferguson." *Northwestern University Law Review*. Vol. 109: 163-170.

Brewer, M.B. (2001). "The Many Faces of Social Identity: Implications for Political Psychology." *Political Psychology*, 22: 115-125.

- Brown, S.,K., Bean, F.,D. 2006. Assimilation Models, Old and New: Explaining a Long-Term Process Last Accessed on: 31 Jan 2022 at <https://www.migrationpolicy.org/article/assimilation-models-old-and-new-explaining-long-term-process>
- Butler, J. (2011). Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex. Routledge.
- Cabrera, Hashim Ibrahim. (2002). Párrafos de moro nuevo. Córdoba: Junta islámica.
- Chinyowa, Kennedy. (2005). Manifestations of Play as Aesthetic in African Theatre for Development. Griffith University.
- Crocker, J. & Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review*, 96(4), 608-640.
- Díaz de Rada, Ángel (ed.). (2021). Las formas del origen. Una puerta sin retorno al laberinto de las génesis. Madrid: Trotta.
- Dings, R. (2019). The dynamic and recursive interplay of embodiment and narrative identity. *Philosophical Psychology*, 32(2), 186–210.
- Dupcsik Csaba (2009): A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatások tükrében, 1890–2008. Budapest. Osiris.
- Feesten uit de nieuwe wereld in een oude kerk', Roder Journaal, 7 July 2020; 'Feest! In Oost en West', Schoolkerk, Lespakketten, n.d., <https://www.schoolkerk.nl/lespakketten/feest-in-oost-en-west>.
- Feldmeyer, B. 2018, The Classical Assimilation Model In: Routledge Handbook on Immigration and Crime Routledge Last Accessed on: 31 Jan 2022 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781317211563-4>
- Fivush, R. & Zaman W. (2015). Gendered Narrative Voices: Sociocultural and Feminist Approaches to Emerging Identity in Childhood and Adolescence. In: K.C. McLean & M.U. Syed (eds.) *The Oxford handbook of identity development*. Oxford University Press.
- González Alcantud, José Antonio. (2014). El mito de al-Ándalus. Orígenes y actualidad de un ideal cultural. Córdoba: Almuzara.
- Graham, S., Bellmore, A., Nishina, A., Juvonen, J. "It Must BE Me': Ethnic Diversity and Attributions for Peer Victimization in Middle School." *Youth Adolescence*. No. 38. Pp. 487-499.
- Griera, Burchardt, and Astor, 'European Identities'. <https://www.scielo.br/j/csc/a/RWYKNppHrKSVyySwVyQ8HDd/?lang=en>
- Hyde, Lewis. (2019). *A Primer for Forgetting: Getting Past the Past*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Inayat Omarji Wins Heritage Angel Award for Rescue of All Souls Bolton', Churches Conservation Trust, News, 4 November 2014, <https://www.visitchurches.org.uk/what-we>

[do/news/inayat-omarji-wins-heritage-angel-award-for-rescue.html](https://www.researchgate.net/publication/328111111).

Jenkins, Richard (2005): Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizálás és hatalom. In:

Kállai Ernő: Cigány csoportok Euróában és Magyarországon. http://real.mtak.hu/29670/1/cigany_csoportok_europaban_es_magyarorszagon.pdf

Kántor Zoltán–Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Budapest: Rejtjel Kiadó, 127–147.

Kántor Zoltán–Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről.

Katz, J.H. (1978). White awareness: Handbook for anti-racism training. Norman: University of Oklahoma Press.

Kotics József (2020): A cigány–magyar együttélés mintázatai. Budapest. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyutteleles%20mintazatai.pdf?sequence=1>

Kroesen, 'Recycling Sacred Space: The Fate of Financially Burdensome and Redundant Church Buildings in the Netherlands'.

Küng, Hans. (2007). Islam: Past, Present and Future. London: Oneworld.

Ladányi János – Szelényi Iván: Ki a cigány? http://www.adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf443.pdf

LaFromboise, T.; Coleman, H.L. K. and Gerton, J. 1993. Psychological Impact of Biculturalism: Evidence and Theory. Psychological Bulletin, Vol. 114, No. 3, 395-412.

Lagarriga, Dídac P. (2008). "Público al servicio del público. Teatro y quema del telón en África", chapter in Roger Bernat and Ignasi Duarte, "Querido público. El espectador ante la participación: jugadores, usuarios, prosumers y fans". Murcia.

Lagarriga, Dídac P. (2021). "L'espiritualitat no és una creença", interview with Francesc Torradeflot. Barcelona: Diari Ara.

Lori G. Beaman, 'Battles Over Symbols: The "Religion" of the Minority Versus the "Culture" of the Majority', Journal of Law and Religion 28, no. 1 (2013): 67–104.

Manuel, Antonio. (2010). La huella morisca: el Al Ándalus que llevamos dentro. Córdoba: Almuzara.

Marcus R. Roberts, The Jewish Heritage of Lincoln Cathedral: The First Jewish Heritage Trail of a Major Christian Building in England (Oxford: Oxford Heritage Press, 2015).

Matarasso, François. (2019). A Restless Art. How participation won, and why it matters.

Lisbon and London: Calouste Gulbenkian Foundation.

McLean, K.C. (2015). *The co-authored self: Family stories and the construction of personal identity*. Oxford University Press.

McLean, K.C., Lilgendahl, J. P., Fordham, C., Alpert, E., Marsden, E., Szymanski, K., & McAdams, D. P. (2017). Identity development in cultural context: The role of deviating from master narratives. *Journal of Personality*, 86(4), 631–651.

Nagy Pál (1998): *A magyarországi cigányok a rendi társadalom korában*. Kaposvár, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kiadója.

Oblath Márton (2006): A „cigány” kategória diszkurzív és történeti konstrukciója. *Anthropolis*, 3. évfolyam 1. szám.

Pálos Dóra (2010): „Cigány” identitások nehézségei. *Esély*. 21. évf. 2. sz. 41–63.

Park, R. E. , & Burgess , E. W. (1921). *Introduction to the science of sociology* . Chicago, IL : University of Chicago Press .

Park, R. E. , & Burgess , E. W. (1925). *The city* . Chicago, IL : University of Chicago Press .

Pastor, S.C. and Fuentes, M.A. (2013). Heterostereotypes. In *The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology*, K.D. Keith (Ed.). <https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbeccp264>

Sam, L.D, Berry, J.W. *When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet Perspectives on Psychological Science* 2010 5: 472

Schmitz, P.G. (1992). Immigrant mental and physical health. *Psychology and Developing Societies*, Vol. 4, pp. 117-131.

Shimakawa, K. (2002) *National Abjection: The Asian American Body Onstage*. Durham & London: Duke University Press.

Staats, C. (2015). “Understanding Implicit Biases: What Educators Should Know.” *American Educator*. Winter, 2015-16. <https://www.aft.org/ae/winter2015-2016/staats>

Steele, Claude M. (1997) “A Threat in the Air: How Stereotypes Shape Intellectual Identity and Performance.” *American Psychologist*. Vol. 52, No. 6, 613-629.

Sue, D.W. (2010a) *Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation*. John Wiley & Sons Publishing.

Sue, D.W. (2010b) “Microaggressions: More than Just Race.” *Psychology Today*. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/microaggressions-in-everyday-life/201011/microaggressions-more-just-race>

Sue, D.W. et al. (2007) “Racial microaggressions in Everyday Life: Implications for Clinical practice.” *American Psychologist*, 62(4), 271-286.

Szuhay Péter (1999): A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Panoráma. Budapest. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_magyarorszag_i_ciganyok_kulturaja_etnikus_kultura/index.htm

Tajfel, H. (1969). "Cognitive Aspects of Prejudice." *Journal of Biosocial Science*. 1(S1), 173-191. Doi: 10:1017/S0021932000023336.

Tatum, B. D. (2001). "Talking about Race, Learning about Racism: The Application of Racial Identity Development Theory in the Classroom" in *Racism: Essential Readings* edited by Ellis Cashmore and James Jennings. New York: SAGE Publications Ltd., pp. 311-325.

Tharik Hussain, 'Why I Created Britain's Muslim Heritage Trails and Why We Need More of Them', *The Muslim 500: The World's Most Influential Muslims*, n.d., <https://themuslim500.com/guest-contributions-2020/why-i-created-britains-muslim-heritage-trails-and-why-we-need-more-of-them/#>.

Tyler, Imogen. (2009) "Against Abjection." *Feminist Theory*. Vol: 10, No. 1., pp. 77-98.

Volkan, V.D. (2006) "Large-Group Identity, Large-Group Regression and Massive Violence." *Ciencia & Saúde Colectiva*, Vol. 12, Issue 2.

Ward, C. and Masgoret, A. M. (2008). Attitudes toward immigrants, immigration and multiculturalism in New Zealand: A social psychological analysis. *International Migration Review*, Vol. 42, pp. 222-243.

White, M. (2007). *Maps of Narrative Therapy*. W.W. Norton & Company

Willem Frijhoff, 'Toe-eigening als vorm van culturele dynamiek', *Volkskunde* 104 (2003): 1-17.

Youngblade, L.M.; Storch, E.A., and Nackashi, J.A. (2009) "Peers" in *Developmental-Behavioral Pediatrics* edited by Heidi Felman. Saunders.

RÉSZTVEVŐ SZERVEZETEK

RÉSZTVEVŐ SZERVEZETEK

Associació La Xixa Teatre (Spanyolország)

A La Xixa Teatre Association egy 2010-ben alapított nonprofit szervezet, melynek célja olyan oktatási és színházi eszköztár kutatása, fejlesztése és terjesztése, mely elősegítheti a társadalmi átalakulást. Hiszünk benne, hogy az oktatás minden korban a társadalmi változás kulcsa és az út az egyenlő esélyek világa felé. A szervezet tevékenysége az alábbi témákra irányul:

- Iskolai edukáció, korai iskolaelhagyás, kockázatos magatartás megelőzése fiataloknál;
- Interkulturális kommunikáció, rasszizmus, idegengyűlölet, társadalmi befogadás és integráció;
- Gender, egyenlőségi törekvések és szexuális diverzitás;
- Békés együttélés, aktív állampolgárság, civil felelősségvállalás és helyi közösségfejlesztés.

A La Xixa küldetése, hogy a részvételi módszerek, a folyamatorientált pszichológia és az elnyomottak színháza segítségével elősegítse az egyéni és kollektív változást a társadalmi kiszolgáltatottság kontextusában. A részvételi módszertanok lehetővé teszik, hogy a különböző érdekekkel rendelkező csoportok nagyobb szerepet kapjanak saját valóságuk és döntési folyamataik elemzésében, és így saját fejlődésük aktív szereplőivé váljanak. A folyamatorientált pszichológia középpontjában a tudatosság fejlesztése áll, vagyis abban segít az egyéneknek és a csoportoknak, hogy tudatosságot ébreszt bennük aziránt, hogyan élik meg és látják saját tapasztalataikat, és eszközöket ad nekik arra, hogy megtanuljanak változtatni a problémáik megközelítésén. Az Elnyomottak Színháza a színház eszközeit állítja az oktatás szolgálatába. Különböző csoportoknak tartunk workshopokat, trénerképzéseket és művészi akciókat szervezünk helyi és nemzetközi szinten. Multidiszciplináris és multikulturális csoport vagyunk, akik a társadalomtudományok, a pedagógia és a művészetek terén rendelkeznek végzettséggel. A csapatunk sokszínűsége gazdagítja társadalmi és kreatív munkánkat, és ennek köszönhetően mi is folyamatosan képződünk és tanulunk.

Képes Alapítvány (Magyarország)

A Képes Alapítvány küldetése, hogy különféle célcsoportokat segítsen a szociális érzelmi tanulási (SEL) kompetenciáik fejlesztésében. Célunk ezen készségeket - közvetlenül vagy közvetve - fejlesztő kezdeményezések, programok kidolgozása, adaptálása, hatékonyságának mérése, népszerűsítése. Fontosnak tartjuk ezt a területet, mivel a szociális érzelmi tanulás kompetenciák javítják a tanulási és munkahelyi teljesítményt, illetve segítenek a hétköznapi életben való alkalmazkodásban.

Programokat hozunk létre azok számára, akiknek leginkább hiányoznak ezek a készségeik, és akiknek kevés esélyük van arra, hogy hozzáférjenek ilyen jellegű képzésekhez. Azokat a szakembereket is megcélazzuk, akik ezen célcsoportokkal dolgoznak (pl. szociális munkások, ifjúságsegítők).

Többnyire önkéntesekkel dolgozunk (jelenleg körülbelül 15 önkéntesünk van), és az egyes projektekhez kapcsolódóan külső szakértőket is bevonunk.

Eddigi munkáink:

- Megnéztük, hogyan lehet a történetmesélés technikáit intergenerációs tapasztalatcsere elősegítésére használni (Aladdin és az intergenerációs lámpa).
- Szociális érzelmi tanulási programot fejlesztettünk álláskereső számára (SELFEE projekt).
- Az egészségügyben dolgozók és szociális munkások számára olyan gyakorlatokat dolgoztunk ki, melyek segíthetnek számukra elkerülni a kiégést és erősíthetik a lelki ellenálló képességet (rezilienciát). (RESICARE projekt).
- Kialakítottunk olyan tréning programokat, melyek fejlesztik az ifjúsági segítő szociális érzelmi készségeit és segítenek számukra a klienseikkel való határok meghúzásában (IRIS projekt).
- Közösségépítő projektet indítottunk önszerveződő önkéntes csoportok hálózatának létrehozásával (COBU).
- Létrehoztunk három online kurzust a felsőoktatásban tanuló hallgatóknak, amelyek a foglalkoztathatóság szempontjából rendkívül fontos szociális érzelmi készségeket fejlesztik, és pedig a prezentációs készségeket, a csapatban való dolgozás készségét és a stresszkezelési képességet (OPENSEL projekt).

Storytelling Centre (The Netherlands)

Storytelling Centre believes in the power of storytelling. We are also convinced that in a balanced, culturally diverse society, there should be space for everyone's story; especially in times of intercultural tensions! In an ever-changing society we see it as a necessity to provide a platform for all those stories, in theatre and in society, and to encourage people to connect through stories. That is our mission.

In recent years the Storytelling Centre has developed numerous activities in the field of storytelling. The Centre is now known nationally and internationally as a training centre, festival producer, producer of urgent performances by young storytelling talents and as a supporter of cultural diversity and connectivity between different cultural backgrounds.

Élan Interculturel (Franciaország)

Az Élan Interculturel egyesületet egy csoport szakember alapította, akiket különösen foglalkoztatnak az interkulturális találkozások és együttélés nehézségei. Egyesületünk célja, hogy hozzájáruljon a kultúrák közötti párbeszédhez a kulturális sokszínűség jobb megéléséhez.

Az interkulturális módszertanok „laborjaként” az Élan Interculturel küldetése a kultúra holisztikus megközelítésének népszerűsítése (pszichológiai és szocioantropológiai szempontból) és hogy olyan innovatív pedagógiai módszereket fejlesszen ki, amelyek lehetőséget adnak a gondolkodásra és az interkulturális dialógushoz szükséges készségek és kompetenciák fejlesztésére. A sokszínű társadalom kialakításához való hozzájárulás érdekében nemzetközi együttműködési projekteken veszünk részt, amelyek célja olyan új oktatási módszertanok kidolgozása, amelyek különböző célcsoportokra (szociális munkások, pedagógusok, tanárok, egészségügyi szakemberek stb.) szabhatók. Képzőszervezetként interaktív oktatási módszereket és nem formális pedagógiákat alkalmazunk (irodalom, színház, improvizáció, művészet alkalmazása), amelyek kreatív, hozzáférhető és motiváló tanulási élményt nyújtanak.

Groningeni Egyetem (Hollandia)

A Groningeni Egyetem kutatóegyetem, melynek globális világnézete mellett mélyre nyúló gyökerei vannak Groningenben, a tehetség városában. Az elmúlt négyszáz évben mindig is a minőség volt az elsődleges nálunk, és ez meg is hozta a sikert: az egyetem jelenleg több befolyásos ranglistán is az első 100-ban vagy annak környékén szerepel.

Ibn Battuta Alapítvány (Spanyolország)

A Fundació Ibn Battuta egy 1994-ben alapított nonprofit szervezet, amelyet nemzeti szinten hoztak létre, hogy szociális, kulturális, oktatási és foglalkoztatási támogatást nyújtson a migránsoknak a teljes körű befogadás és a teljes értékű állampolgárság érdekében. Munkánk alapja az is, hogy a diszkrimináció és a rasszizmus elkerülése érdekében elősegítsük ezen emberek beilleszkedését az európai társadalomba.

Az alapítvány céljai a következők:

- Szociális, kulturális, oktatási és munkakeresési segítségnyújtás a bevándorlóknak, különös tekintettel a marokkói származásúakra.
- A sokszínű fiatalság és a nők helyzetének előmozdítása az európai társadalomban, különös tekintettel a kultúra, az oktatás, a sport és a munkakeresés szféráira, hogy ne érje őket diszkrimináció vagy rasszizmus, miközben állampolgárságra várnak.
- A megértés elősegítése a kölcsönös ismeretek, a tisztelet, az interakció, a részvétel és az együttélés révén.
- Kapcsolatépítés Marokkóval és más arab országokkal együttműködési - például a foglalkoztatást támogató - projekteken keresztül, valamint kulturális és oktatási programok és utak szervezésével, melyek középpontba állítják a nagy utazó, Ibn Battuta alakját.

IMPRESSZUM

IMPRESSZUM

A kiadványt összeállították, lektorálták, szerkesztették

Ana Fernández-Aballí
Arjen Barel
Oumayma Bouamar
Adrian Crescini
Lune Culmann
Theo Dupont
Ana Fernández-Aballí
Klára Gulyás
Tharik Hussain
Andrew Irving
Káplár Éva
Inge Koks
Meritxell Martinez
Diego Prunera
Anikó Szűcs
Szűcs Dóra
Mathilde Van Dijk
Várhegyi Vera
Todd Weir

A kiadványt fordították

Az ELTE fordító és tolmács MA hallgatói:
Bíró Anna, Dankó Bernadett, Henn Sofia, Kolontári Éva, Kovács Ágnes, Lábady Laura, Orosz Anett,
Ridavits Nóra, Sinkovicz Anita, Soós Zsófia, Sisa Erik, Nagy Katalin

Lektorok

Szűcs Noémi és Nyulas Imola

Koordinátor

Ana Fernández-Aballí

Borítóterv és tördelés

Associació La Xixa Teatre, Irantzu Casajús

Szerzői jogok:

A kézikönyvben található minden anyag a Creative Commons Licenc szabályai szerint publikálható, kivéve, ha a szerzők közvetlenül és egyértelműen mást nem engedélyeznek. A szöveg szabadon megosztható (másolható és terjeszthető) bármilyen médium által és formátumban, valamint szabadon lehet idézni és adaptálni (újraserkeszteni, átalakítani, felhasználni) a kézikönyvben leírt törekvésekkel összhangban lévő célokból, azzal a feltétellel, hogy minden ilyen esetben megemlítsen a forrás; illetve amennyiben az anyag adaptálásra kerül, arról értesíteni kell a kidolgozó partnereket valamelyikét, és e-mailen megküldeni neki a vonatkozó szövegrészt.

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával